Nr 107.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av § 29 samt § 80 mom. 1 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet m. m.; given Stockholms slott den 12 februari 1926.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1:o lag om ändrad lydelse av § 29 samt § 80 mom. 1 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet;

2:o lag om ändrad lydelse av § 14 mom. 2 samt §§ 23, 24 och 31 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse i stad;

3:o lag om ändrad lydelse av § 10 i förordningen den 23 maj 1862 om kommunalstyrelse i Stockholm;

4:o lag om ändrad lydelse av 9 och 10 §§, 11 § 2 mom., 12 § 5 mom., 13 § 3 mom. samt 14 och 21 §§ i lagen den 20 juni 1924 om landsting;

5:o lag om ändrad lydelse av § 12 i lagen den 30 juni 1920 om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse; samt

6:o lag om ändrad lydelse av 7 § i lagen den 20 maj 1921 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

Förslag
till
Lag
om ändrad lydelse av § 29 samt § 80 mom. 1 i förordningen den 21 mars 1862 (nr 13) om kommunalstyrelse på landet.

Härigenom förordnas, att § 29 samt § 80 mom. 1 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet skola i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

§ 29.

Mom. 1. För val — — — inom valkrets.

Mom. 2. Kommun, som — — — upprättade röstlängden.

Mom. 3. Äro i — — — är mantalsskriven.

Mom. 4. Val av kommunalfullmäktige förrättas för varje valdistrikt inför den valnämnd, som enligt lagen om val till riksdagen utses för val till riksdagens andra kammare.

Valen skola förrättas under tiden från och med den 16 september till och med den 20 oktober; dock att, *om landstingsmannaval för distriktet äger rum å tidigare dag än den 16 september, som valdag må bestämmas dagen för landstingsmannavalet. Valdag bestämmes det år valet skall förrättas av kommunalfullmäktige eller, där sådana icke finnas, av kommunalstämma.*

Där val av kommunalfullmäktige äger rum å samma dag som landstingsmannaval för valdistriktet, skola de båda valen förrättas i samband med varandra sålunda, att röstberättigad, som äger utöva rösträtt vid båda valen, må kunna vid ett och samma tillfälle avgiva sin röst beträffande vartdera av dem.

Val skall fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen och minst två timmar efter klockan fem eftermiddagen. Där allmän gudstjänst å valdagen hålles inom kommunen, göres uppehåll för den tid, gudstjänsten pågår. I kungörelse om valförrättning skall tiden för valet noggrant angivas. Sådan kungörelse utfärdas för varje valdistrikt av valnämndens ordförande i den ordning, som för kallelse till kommunalstämma stadgas.

Vid valet skall gälla till efterrättelse den enligt § 14 upprättade röstlängd eller del av röstlängd.

Där val av kommunalfullmäktige och landstingsmannaval för valdistriktet förrättas i samband med varandra, bör samma exemplar av röstlängden användas vid båda valen, med rätt dock för valförrättaren att använda särskilt exemplar för vartdera valet.

Vid val av kommunalfullmäktige må röstägande icke utan personlig inställelse inför valförrättaren utöva rösträtt i annat fall eller i annan ordning än i särskild lag stadgas.

Mom. 5. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedels framsida må vara anbragt ordet »Kommunalfullmäktigval» eller annan beteckning i ord för det slag av val sedeln avser.

Å valsedel skall ovanför namnen utsättas partibeteckning (partinamn eller annan beteckning i ord för viss grupp av valmän eller för viss meningsriktning).

Valsedeln skall antingen upptaga namnen i en följd, det ena under det andra, eller ock avfattas på sätt formulär 1 vid denna förordning utvisar.

I förra fallet må namnen å valsedeln vara högst dubbelt så många som det antal kommunalfullmäktige valet avser. Namnen gälla själva fullmäktigvalet samt, i den mån de därvid icke tagas i anspråk, val av efterträdare åt avgången fullmäktig.

I senare fallet må å sedelns vänstra sida upptagas högst två namn utöver det antal fullmäktige valet avser. Dessa namn skola uppföras vart för sig i de särskilda rummen och gälla själva fullmäktigvalet samt, i den mån namnen därvid icke tagas i anspråk, val av efterträdare åt avgången fullmäktig. För efterträdarevalet må dessutom i motsvarande rum å sedelns högra sida uppföras högst två namn för vart och ett av de för själva fullmäktigvalet upptagna namnen. Upptager rum å sedelns högra sida två namn, skola de förekomma det ena under det andra.

Valsedel bör innehålla tydlig uppgift på den eller de utseddas namn, titel eller yrke och hemvist så ock den beteckning i övrigt, som kan vara nödig för att fullt otvetydigt utmärka, vem eller vilka åsyftas.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken saknar partibeteckning eller upptager sådan å annat ställe än ovanför namnen;

vilken icke upptager något giltigt namn.

Är något namn å valsedel överstruket, eller framgår med avseende å något där förekommande namn ej fullt otvetydigt, vem som därmed åsyftas, eller upptager valsedel namn på någon, som ej är valbar, anses sådant namn såsom obefintligt. Äro å valsedel upptagna flera namn, än ovan är medgivet, eller äro namn, som särskilt upptagits för val av efterträdare åt kommunalfullmäktig, flera än två, anses det eller de sista, övertaliga namnen såsom obefintliga. För val av efterträdare särskilt upptaget namn, som saknar motsvarande namn för själva fullmäktigvalet, anses såsom obefintligt.

Har vid kommunalfullmäktigval och landstingsmannaval, vilka förrättats i samband med varandra, sedel som tydligen är avsedd för det ena valet inlagts i valkuvert, försett med beteckning för det andra valet, skall sedeln räknas till det val kuvertet angiver, såvida den upptager namn å någon vid detta val valbar person, men eljest vara ogill. Finnas vid dylik gemensam valförrättning hava i ett valkuvert inlagts två sedlar, av vilka den ena uppenbarligen avser fullmäktigvalet och den andra landstingsmannavalet, skall allenast den sedel räknas, som avser det val kuvertet angiver.

Finnas *eljest* i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 6. Ej må vid valet tal hållas eller tryckta eller skrivna upprop till de väljande tillåtas inom vallokalen.

Vid förrättningen skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen för det ändamål, varom här nedan förmäles. *Å valkuvert skall vara tydligt anbragt ordet »Kommunalfullmäktigval» eller annan beteckning i ord för det slag av val kuvertet avser. Innan valkuvert utlämnas, skall* därå intryckas en stämpel, utvisande det valdistrikt, för vilket förrättningen äger rum. Blanketter till valsedlar skola jämväl å vallokalen tillhandahållas. Omedelbart före röstningens början skall ordföranden visa de närvarande, att valurnan är tom.

Valmännen äga avgiva sina röster i den tur de anmäla sig hos ordföranden. Till varje valman utlämnas ett valkuvert.

I vallokalen skola till lämpligt antal finnas avskilda platser, avsedda att möjliggöra för en var att med valhemlighetens bevarande kunna inlägga sin valsedel i kuvertet. För sådant ändamål skola dessa platser vara inrättade med skärmar eller annat dylikt, dock så anordnat, att för såväl valförrättaren som allmänheten är synligt, när en plats är upptagen; och åligger det valförrättaren att vaka över att valmans förehavande där ej må av någon kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet. Sedan valkuvertet tillslutits, överlämnar valmannen utan dröjsmål personligen detsamma till ordföranden. Efter det ordföranden förvissat sig om, att den, vilken avlämnar valkuvertet, är i röstlängden upptagen såsom röstberättigad, ävensom tillsett, att kuvertet är *försett med ovan omförmälda beteckning för det slag av val kuvertet avser samt* behörigen stämplat, men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid namnet på den, vars rösträtt utövats, göres anteckning att rösträtten begagnats. Valman, som på grund av kroppsligt fel är oförmögen att i föreskriven ordning avgiva sin röst, äge att till biträde vid röstningen anlita den, han själv därtill utser.

Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget. *Lag samme vare om valkuvert, som icke är försett med ovan omförmälda beteckning för det slag av val kuvertet avser.*

Om behandlingen av valsedelsförsändelse, som äkta make är berättigad avlämna vid valförrättningen, är särskilt stadgat.

Då uppehåll i valförrättningen sker, skall valurnan omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar; och bör, innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, valförrättaren inför öppna dörrar förvissa sig om, att sigillen äro obrutna.

De valmän, som, då uppehåll för gudstjänst eller eljest göres i valet eller då valet skall sluta, äro tillstädes i vallokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därintill men ej då hunnit deltaga i valet, äge rätt att i den ordning de anmäla sig avlämna sina valsedlar. När alla, som vid det för valets slut fastställda klockslag äga tillträde till valet, avlämnat sina valsedlar, förklare ordföranden röstningen avslutad.

Omedelbart därefter uttagas valkuverten ur valurnan och räknas oöppnade. I det protokoll, som skall föras vid förrättningen, antecknas antalet valkuvert. Vid avfattande av protokollet bör till ledning tjäna formulär, som av Konungen fastställes. Valkuverten inläggas härefter i ett eller flera hållfasta omslag, som omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill *och förses med påskrift om det val de inlagda valkuverten avse.* De sålunda åsatta sigillen skola därefter i protokollet avtryckas. Därjämte skall i protokollet angivas antalet omslag, vari valkuverten inlagts.

Sker valet av kommunalfullmäktige i samband med landstingsmannaval för valdistriktet, räknas de oöppnade kuverten för vartdera valet för sig och göres anteckning om antalet avgivna kuvert beträffande fullmäktigvalet i dess valprotokoll och beträffande landstingsmannavalet i dess protokoll. Valkuverten för vartdera valet inläggas i sitt eller sina särskilda omslag, som vederbörligen förseglas och förses med påskrift. Omslagssigillen avtryckas och antalet omslag angives beträffande fullmäktigvalet i dess valprotokoll och beträffande landstingsmannavalet i dess protokoll. I vartdera valprotokollet antecknas dessutom, att valen skett i samband med varandra.

Sedan valprotokollet upplästs och dess riktighet bekräftats av ordföranden och två av de närvarande, avslutas förrättningen. Ordföranden insände därefter ofördröjligen till Konungens befallningshavande dels det eller de förseglade omslag, vari valkuverten äro inlagda, dels ock valprotokollet och röstlängden. Sker insändandet med allmänna posten, skall försändelsen assureras.

Mom. 7. Konungens befallningshavande skall vid offentlig förrättning, som skall äga rum så snart omständigheterna det medgiva, verkställa sammanräkning av de röster, vilka vid kommunalfullmäktigval inom länet avgivits. Om förrättningen utfärdad kungörelse, innehållande uppgift om den ordningsföljd, i vilken sammanräkningen, därest hinder icke möter, kommer att för de olika kommunerna företagas, skall senast sex dagar före förrättningens början uppläsas i dessa kommuners kyrkor.

Vid rösternas sammanräknande användas av Konungen fastställda blanketter med anvisningar, och låte Konungens befallningshavande vid förrättningen föra protokoll enligt formulär, som av Konungen fastställes.

Om behandlingen av valsedelsförsändelse, som till Konungens befallningshavande inkommit, är särskilt stadgat.

Valens utgång kungöres omedelbart beträffande varje kommun genom uppläsning av protokollet. Med protokollets uppläsning är valet för den kommunen avslutat, varefter Konungens befallningshavande genast skall till vederbörande återställa den röstlängd, som för sammanräkningen insänts.

Samtliga valsedlar skola, särskilt för varje kommun, inläggas, de godkända och de underkända var för sig, i omslag, vilka, innan förrättningen, i vad den avser viss kommun, avslutas, förses med minst två närvarandes sigill. De sålunda inlagda valsedlarna skola förvaras intill utgången av den tid, för vilken valen gälla.

§ 80.

Mom. 1. Har Kungl. Maj:t — — — såsom valförrättare.

Val av municipalfullmäktige må icke äga rum å dag, då landstingsmannaval för samhället förrättas. Municipalfullmäktige eller, där sådana icke finnas, municipalstämma må däremot det år val skall förrättas kunna besluta, att municipalfullmäktigvalet skall äga rum å dag, då kommunalfullmäktigval förrättas i den kommun, varav municipalsamhället utgör del, dock icke för det fall att sistnämnda val hålles i samband med landstingsmannaval.

Där val av municipalfullmäktige äger rum å samma dag som kommunalfullmäktigval och municipalsamhället utgör eget valdistrikt, skall med avseende å de båda valens förrättande i tillämpliga delar gälla vad i denna förordning är stadgat angående kommunalfullmäktigvals förrättande å samma dag som landstingsmannaval.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1926.

Förslag
till
Lag

om ändrad lydelse av § 14 mom. 2 samt §§ 23, 24 och 31 i förordningen den 21 mars 1862 (nr 14) om kommunalstyrelse i stad.

Härigenom förordnas, att § 14 mom. 2 samt §§ 23, 24 och 31 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse i stad skola i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

§ 14.

Mom. 2. Allmän rådstuga skall i stad, där stadsfullmäktige finnas, *hållas de år, då fullmäktige böra väljas, under tiden från och med den 16 september till och med november månads utgång. Om landstingsmannaval för staden äger rum tidigare än den 16 september, må dock allmänna rådstugan hållas å dagen för nämnda val. I stad, där* stadsfullmäktige icke finnas, *skall allmän rådstuga hållas* varje år uti maj månad, för att besluta i anledning av berättelsen om föregående årets räkenskaper och förvaltning; samt uti december för bestämmande av stadens utgifts- och inkomststat enligt § 61 och för anställande av val till de befattningar inom kommunen, vilka vid årets slut bliva lediga, ävensom för val av revisorer.

Den, vilken — — — sagda förvaltning.

§ 23.

Mom. 1. Stadsfullmäktige väljas ibland kommunens röstberättigade medlemmar enligt den röstgrund, som i denna förordning är stadgad. Där valen ske samfällt, verkställas de vid allmän rådstuga. Är staden indelad i valkretsar, verkställas valen å dagar, som magistraten särskilt för varje valkrets utsätter, samt enligt ordning i övrigt, som magistraten äger bestämma, *allt med iakttagande dock av vad här nedan i mom. 2 stadgas.*

Mom. 2. Val av stadsfullmäktige förrättas under tiden från och med den 16 september till och med november månads utgång å dag, som magistraten bestämmer; *dock må stadsfullmäktige eller, där sådana icke finnas, allmän rådstuga det år valet skall förrättas kunna besluta, att valet skall förrättas å dag, då landstingsmannaval för staden äger rum.*

Där val av stadsfullmäktige äger rum å samma dag som landstingsmannaval för staden, skola de båda valen förrättas i samband med varandra sålunda, att röstberättigad, som äger utöva rösträtt vid båda valen, må kunna vid ett och samma tillfälle avgiva sin röst beträffande vartdera av dem.

Val skall fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen och

minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen. Där allmän gudstjänst å valdagen hålles inom staden, göres uppehåll för den tid, gudstjänsten pågår.

I kungörelsen om valet skall tiden för detsamma noggrant angivas.

Vid valet skall gälla till efterrättelse den enligt § 13 upprättade röstlängd eller del av röstlängd.

Där val av stadsfullmäktige och landstingsmannaval för staden förrättas i samband med varandra och sammanräkningen av de avgivna röstsedlarna skall verkställas av en och samma myndighet för båda valen, bör samma exemplar av röstlängden användas vid båda valen, med rätt dock för valförrättaren att använda särskilt exemplar för vartdera valet. Skall sammanräkningen av de avgivna röstsedlarna för de båda valen verkställas av olika myndigheter, skall särskilt exemplar av röstlängden användas för vartdera valet.

§ 24.

Mom. 1. Valet sker — — — utan kännetecken.

Å valsedels framsida må vara anbragt ordet »Stadsfullmäktigval» eller annan beteckning i ord för det slag av val sedeln avser.

Å valsedel — — — för själva fullmäktigvalet, anses såsom obefintligt.

Har vid stadsfullmäktigval och landstingsmannaval, vilka förrättats i samband med varandra, sedel, som tydligen är avsedd för det ena valet, inlagts i valkuvert, försett med beteckning för det andra valet, skall sedeln räknas till det val kuvertet angiver, såvida den upptager namn å någon vid detta val valbar person, men eljest vara ogill. Finnas vid dylik gemensam valförrättning hava i ett valkuvert inlagts två sedlar, av vilka den ena uppenbarligen avser fullmäktigvalet och den andra landstingsmannavalet, skall allenast den sedel räknas, som avser det val kuvertet angiver.

Finnas *eljest* i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 2. Ej må — — — inom vallokalen.

Vid valförrättning skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen för det ändamål, varom här nedan förmäles. *Å valkuvert skall vara tydligt anbragt ordet »Stadsfullmäktigval» eller annan beteckning i ord för det slag av val kuvertet avser. Innan valkuvert utlämnas, skall* därå intryckas en stämpel, utvisande den valkrets, för vilken förrättningen äger rum. Blanketter till valsedlar skola jämväl å vallokalen tillhandahållas. Omedelbart före röstningens början skall ordföranden visa de närvarande, att valurnan är tom.

Valmännen äga avgiva sina röster i den tur de anmäla sig hos ordföranden. Till varje valman utlämnas ett valkuvert.

I vallokalen — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet. Sedan valkuvertet tillslutits, överlämnar valmannen utan dröjsmål personligen detsamma till ordföranden. Efter det ordföranden förvissat sig om, att den, vilken avlämnar valkuvertet, är i röstlängden

upptagen såsom röstberättigad, ävensom tillsett, att kuvertet är *försett med ovan omförmälda beteckning för det slag av val kuvertet avser samt* behörigen stämplat, men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid namnet på den, vars rösträtt utövats, göres anteckning att rösträtten begagnats. Valman, som på grund av kroppsligt fel är oförmögen att i föreskriven ordning avgiva sin röst, äge att till biträde vid röstningen anlita den, han själv därtill utser.

Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget. *Lag samma vare om valkuvert, som icke är försett med ovan omförmälda beteckning för det slag av val kuvertet avser.*

Om behandlingen — — — särskilt stadgat.

Då uppehåll — — — äro obrutna.

De valmän, som då uppehåll för gudstjänst eller eljest göres i valet eller då valet skall sluta, äro tillstädes i vallokalen eller, om utrymme där saknas, å anvisad plats därintill men ej då hunnit deltaga i valet, äga rätt att i den ordning de anmäla sig avlämna sina valsedlar. När alla, som vid det för valets slut fastställda klockslag äga tillträde till valet, avlämnat sina valsedlar, förklare ordföranden röstningen avslutad.

Omedelbart därefter uttagas valkuverten ur valurnan och räknas oöppnade. I det protokoll, som skall föras vid förrättningen, antecknas antalet valkuvert. Där den slutliga sammanräkningen av de avgivna rösterna icke verkställes omedelbart efter det valkuverten på sätt nyss nämnts blivit räknade, skall röstsammanräkningen påbörjas inom sju dagar därefter, och skola i sådant fall valkuverten omedelbart efter det de räknats inläggas i ett eller flera hållfasta omslag, som omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill, förses med påskrift om det val de inlagda valkuverten avse samt därefter läggas i säkert förvar. De sålunda åsatta sigillen skola i protokollet avtryckas. Därjämte skall i protokollet angivas antalet omslag, vari valkuverten inlagts.

Sker valet av stadsfullmäktige i samband med landstingsmannaval för staden, räknas de oöppnade kuverten för vartdera valet för sig och göres anteckning om antalet avgivna kuvert beträffande fullmäktigvalet i dess valprotokoll och beträffande landstingsmannavalet i dess protokoll. Valkuverten för vartdera valet inläggas i sitt eller sina särskilda omslag, som vederbörligen förseglas och förses med påskrift. Omslagssigillen avtryckas och antalet omslag angives beträffande fullmäktigvalet i dess valprotokoll och beträffande landstingsmannavalet i dess protokoll. I vartdera valprotokollet antecknas dessutom, att valen skett i samband med varandra.

Om behandlingen — — — särskilt stadgat.

§ 31.

Stadsfullmäktige väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett. I stad, där val sker första gången

och icke äger rum under år, då allmänna val av stadsfullmäktige förrättas, skall valet dock icke avse längre tid än till utgången av det år, då sådana allmänna val nästa gång skola äga rum.

Har beslut fattats om ändring av fullmäktiges antal, må i anledning därav särskilt fullmäktigval icke företagas, utan skall staden, intill utgången av det år, då allmänna fullmäktigval nästa gång skola förrättas, företrädas av fullmäktige till det antal, som tidigare blivit bestämt. Lag samma vare, där ändring av fullmäktiges antal påkallas av folkmängdens ökning eller minskning.

Om val av stadsfullmäktige i anledning av ändring i kommunal indelning är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1926.

Förslag
till
Lag
om ändrad lydelse av § 10 i förordningen den 23 maj 1862 (nr 33) om kommunalstyrelse i Stockholm.

Härigenom förordnas, att § 10 i förordningen den 23 maj 1862 om kommunalstyrelse i Stockholm skall i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

§ 10.

Mom. 1. Valet sker — — — utan kännetecken.

Å valsedels framsida må vara anbragt ordet »Stadsfullmäktigval» eller annan beteckning i ord för det slag av val sedeln avser.

Å valsedel — — — för själva fullmäktigvalet, anses såsom obefintligt. *Har vid i samband med varandra hållna val av stadsfullmäktige och av elektorer för utseende av ledamöter av riksdagens första kammare sedel, som tydligen är avsedd för det ena valet, inlagts i valkuvert, försett med beteckning för det andra valet, skall sedeln räknas till det val kuvertet angiver, såvida den upptager namn å någon vid detta val valbar person, men eljest vara ogill. Finnas i ett valkuvert två sedlar, av vilka den ena uppenbarligen avser fullmäktigvalet och den andra elektorsvalet, skall allenast den sedel räknas, som avser det val kuvertet angiver.*

Finnas *eljest* i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 2. Val skall — — — gudstjänsten pågår.

Ej må — — — inom vallokalen.

Vid valförrättning skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen för det ändamål, varom här nedan förmäles. *Å valkuvert skall vara tydligt anbragt ordet »Stadsfullmäktigval» eller annan beteckning i ord för det slag av val kuvertet avser.* Innan valkuvert utlämnas, skall därå intryckas en stämpel, utvisande den valkrets, för vilken förrättningen äger rum. Blanketter till valsedlar skola jämväl å vallokalen tillhandahållas. Omedelbart före röstningens början skall ordföranden visa de närvarande, att valurnan är tom.

Valmännen äga — — — ett valkuvert.

I vallokalen — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särkilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet. Sedan valkuvertet tillslutits, överlämnar valmannen utan dröjsmål personligen detsamma till ordföranden. Efter det ordföranden

förvissat sig om, att den, vilken avlämnar valkuvertet, är i röstlängden upptagen såsom röstberättigad, ävensom tillsett, att kuvertet är *försett med ovan omförmälda beteckning för det slag av val kuvertet avser samt* behörigen stämplat, men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid namnet på den, vars rösträtt utövats, göres anteckning, att rösträtten begagnats. Valman, som på grund av kroppsligt fel är oförmögen att i föreskriven ordning avgiva sin röst, äge att till biträde vid röstningen anlita den, han själv därtill utser.

Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget. *Lag samma vare om valkuvert, som icke är försett med ovan omförmälda beteckning för det slag av val kuvertet avser.*

Om behandlingen — — — röstningen avslutad.

Omedelbart därefter uttagas valkuverten ur valurnan och räknas oöppnade. I det protokoll, som skall föras vid förrättningen, antecknas antalet valkuvert. Där den slutliga sammanräkningen av de avgivna rösterna icke verkställes omedelbart efter det valkuverten på sätt nyss nämnts blivit räknade, skall röstsammanräkningen påbörjas inom sju dagar därefter samt de avlämnade valkuverten under tiden på betryggande sätt förvaras.

Om behandlingen — — — särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1926.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 9 och 10 §§, 11 § 2 mom., 12 § 5 mom., 13 § 3 mom. samt 14 och 21 §§ i lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting.

Härigenom förordnas, att 9 och 10 §§, 11 § 2 mom., 12 § 5 mom., 13 § 3 mom. samt 14 och 21 §§ i lagen den 20 juni 1924 om landsting skola i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

9 §.

Val av — — — infallande lördag.

Valet må — — — deltagandes röster.

Beslutas, på — — — äger rum.

Där val av landstingsmän äger rum å samma dag som val av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige för valdistriktet, skola de båda valen förrättas i samband med varandra sålunda, att röstberättigad, som äger utöva rösträtt vid båda valen, må kunna vid ett och samma tillfälle avgiva sin röst beträffande vartdera av dem. I sådant fall bör, om sammanräkningen av de avgivna röstsedlarna skall verkställas av en och samma myndighet för båda valen, samma exemplar av röstlängden användas vid båda valen, med rätt dock för valförrättaren att använda särskilt exemplar för vartdera valet. Skall sammanräkningen av de avgivna röstsedlarna för de båda valen verkställas av olika myndigheter, skall särskilt exemplar av röstlängden användas för vartdera valet.

10 §.

Valen av — — — slutna sedlar.

Vid valen — — — utan kännetecken.

Å valsedels framsida må vara anbragt ordet »Landstingsmannaval» eller annan beteckning i ord för det slag av val sedeln avser.

Å valsedel — — — viss meningsriktning).

Valsedeln skall — — — lag utvisar.

I förra fallet må namnen å valsedeln vara högst dubbelt så många som det antal landstingsmän, vilka skola utses för valkretsen; skall endast en landstingsman utses för valkretsen, må dock valsedel innehålla tre namn. Namnen gälla själva landstingsmannavalet samt, i den mån de därvid icke tagas i anspråk, val av *suppleanter*.

I senare fallet må å sedelns vänstra sida upptagas högst två namn utöver det antal landstingsmän valet avser. Dessa namn skola uppföras

vart för sig i de särskilda rummen och gälla själva landstingsmannavalet samt, i den mån namnen därvid icke tagas i anspråk, val av *suppleanter*. För suppleantvalet må dessutom i motsvarande rum å sedelns högra sida uppföras högst två namn för vart och ett av de för själva landstingsmannavalet upptagna namnen. Upptager rum å sedelns högra sida två namn, skola de förekomma det ena under det andra.

Valsedel bör — — — såsom obefintligt.

Har vid landstingsmannaval och val av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige, vilka val förrättats i samband med varandra, sedel, som tydligen är avsedd för det ena valet, inlagts i valkuvert, försett med beteckning för det andra valet, skall sedeln räknas till det val kuvertet angiver, såvida den upptager namn å någon vid detta val valbar person, men eljest vara ogill. Finnas vid dylik gemensam valförrättning hava i ett valkuvert inlagts två sedlar, av vilka den ena uppenbarligen avser fullmäktigvalet och den andra landstingsmannavalet, skall allenast den sedel räknas, som avser det val kuvertet angiver.

Finnas *eljest* i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

11 §.

2 mom. Å landet — — — inom vallokalen.

Vid förrättningen skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas för det ändamål, varom här nedan förmäles. *Å valkuvert skall vara tydligt anbragt ordet »Landstingsmannaval» eller annan beteckning i ord för det slag av val kuvertet avser.* Innan valkuvert utlämnas, skall därå intryckas en stämpel, utvisande det valdistrikt, för vilket förrättningen äger rum. Blanketter till valsedlar skola jämväl å vallokalen tillhandahållas. Omedelbart före röstningens början skall ordföranden visa de närvarande, att valurnan är tom.

Valmännen äga — — — ett valkuvert.

I vallokalen — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet. Sedan valkuvertet tillslutits, överlämnar valmannen utan dröjsmål personligen detsamma till ordföranden. Efter det ordföranden förvissat sig om att den, vilken avlämnar valkuvertet, är i röstlängden upptagen såsom röstberättigad, ävensom tillsett, att kuvertet är *försett med ovan omförmälda beteckning för det slag av val kuvertet avser samt* behörigen stämplat, men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan, i sammanhang varmed i röstlängden vid namnet på den, vars rösträtt utövats, göres anteckning att rösträtten begagnats. Valman, som på grund av kroppsligt fel är oförmögen att i föreskriven ordning avgiva sin röst, äger att till biträde vid röstningen anlita den han själv därtill utser.

Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget. *Lag samma vare om valkuvert, som icke är försett med ovan omförmälda beteckning för det slag av val kuvertet avser.*

Om behandlingen — — — röstningen avslutad.

Omedelbart därefter uttagas valkuverten ur valurnorna och räknas oöppnade. I det protokoll, som skall föras vid förrättningen, antecknas antalet valkuvert. Vid avfattande av protokollet bör till ledning tjäna formulär, som av Konungen fastställes. Valkuverten inläggas härefter i ett eller flera hållfasta omslag, som omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill *och förses med påskrift om det val de inlagda valkuverten avse.* De sålunda åsatta sigillen skola därefter i protokollet avtryckas. Därjämte skall i protokollet angivas antalet omslag, vari valkuverten inlagts.

Sker landstingsmannavalet i samband med val av kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige, räknas de oöppnade kuverten för vartdera valet för sig och göres anteckning om antalet avgivna kuvert beträffande landstingsmannavalet i dess valprotokoll och beträffande fullmäktigvalet i dess protokoll. Valkuverten för vartdera valet inläggas i sitt eller sina särskilda omslag, som vederbörligen förseglas och förses med påskrift. Omslagssigillen avtryckas och antalet omslag angives beträffande fullmäktigvalet i dess valprotokoll och beträffande landstingsmannavalet i dess protokoll. I vartdera valprotokollet antecknas dessutom, att valen skett i samband med varandra.

Sedan valprotokollet — — — försändelsen assureras.

12 §.

5 mom. Länsstyrelse eller magistrat, som verkställt röstsammanräkning, åligger att översända avskrift av protokollet över förrättningen till landstingets expedition samt att utan lösen skyndsamt låta tillställa var och en landstingsman och suppleant ett utdrag av detsamma i vad det den ene eller den andre rörer; gällande detta protokollsutdrag såsom fullmakt för den valde. Magistraten skall ock inom tre dagar efter röstsammanräkningen till länsstyrelsen insända utdrag av protokollet över förrättningen, upptagande de personers namn och boningsort, som blivit till landstingsmän och suppleanter utsedda, med angivande tillika av den ordning, *i vilken de för varje särskild landstingsman valda suppleanterna blivit utsedda.*

Länsstyrelsen låter — — — valens utgång.

13 §.

3 mom. Sedan valet av landstingsmän blivit avslutat, skola suppleanter utses sålunda, att för landstingsman, vald för parti, som endast tilldelats en plats, företagas två nya sammanräkningar inom detta parti, samt att för varje annan landstingsman *företagas så många nya sammanräkningar inom det parti, för vilket han blivit vald, som partiet erhållit platser.* Har landstingsman fått sig tillerkänd plats från flera partier, anses han vald för det parti, från vilket plats först tilldelades honom.

Vid varje ny sammanräkning tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka gällde för landstingsmannens namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen. Varje valsedel gäller såsom hel röst. Med iakttagande av att namn å någon, som blivit genom valet utsedd till landstingsman *eller till suppleant för den landstingsman, sammanräkningen avser*, anses såsom obefintligt, skall röstvärdet tillgodoräknas det namn, som står främst av de för den ifrågavarande landstingsmannen särskilt upptagna suppleantnamnen eller, om sådant namn ej finnes, det namn för själva lanstingsmannavalet, som står främst å *sedeln*, eller, om ej heller sådant namn finnes, det namn som står främst bland samtliga suppleantnamnen å sedeln. Den som erhållit högsta rösttalet är vald till suppleant *för den landstingsman, sammanräkningen avser.*

14 §.

Är någon — — — och avgöras.

Skiljes den valde från uppdraget, skall länsstyrelsen ofördröjligen underrättas. Länsstyrelsen låter sådan underrättelse i länskungörelserna införa samt inkallar, om icke i följd av besvär över valet annan person förklarats vara vald, till ordinarie landstingsman den *närmast i ordningen varande suppleanten.*

Förklaras hela — — — allmänna valen.

21 §.

Avgår landstingsman under den för honom bestämda tjänstgöringstiden, låter länsstyrelsen sådant i länskungörelserna införa och inkallar till ordinarie landstingsman *den närmaste i ordningen varande suppleanten.*

Inträffar för landstingsman eller behörigen kallad suppleant sådant hinder, att han ej kan vid landstinget sig inställa, åligger det honom att därom ofördröjligen underrätta länsstyrelsen, som till tjänstgöring vid det landsting inkallar *den närmast i ordningen varande, till sådan tjänstgöring förut ej inkallade suppleanten.* Den, för vilken hinder uppkommit, åligger tillika att, så fort ske kan, till landstingets expedition insända skriftlig anmälan om det inträffade hindret och dess beskaffenhet.

Uppkommer för landstingsman eller suppleant, som inställt sig vid landstinget, sådant hinder, att han ej vidare kan tjänstgöra vid det landsting, skall han ofördröjligen anmäla hindret hos landstingets ordförande, å vilken det ankommer att skyndsamt underrätta länsstyrelsen. Det ankommer därefter på länsstyrelsen att ofördröjligen inkalla suppleant efter vad *i andra stycket är sagt.*

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1926; dock att med avseende å inkallelse av dessförinnan utsedd suppleant för landstingsman äldre lag skall tillämpas.

Förslag
till
Lag

om ändrad lydelse av § 12 i lagen den 30 juni 1920 (nr 392) om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse.

Härigenom förordnas, att § 12 i lagen den 30 juni 1920 om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse skall i nedan angiven del erhålla följande ändrade lydelse:

§ 12.

Valsedel skall — — — utan kännetecken.

Å valsedels framsida må vara anbragt beteckning i ord för det slag av val sedeln avser, såsom »Kommunalfullmäktigval», »Stadsfullmäktigval» eller »Landstingsmannaval».

Ytterkuvert och — — — och beskaffenhet.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1926.

Förslag
till
Lag

om ändrad lydelse av 7 § i lagen den 20 maj 1921 (nr 252) med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän.

Härigenom förordnas, att 7 § i lagen den 20 maj 1921 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän skall i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

7 §.

Vad i — — — äga rum.

Å var särskild valdag skola, sedan valmännen avlämnat sina röster, valkuverten uttagas ur valurnan och oöppnade räknas. Sedan därefter i det protokoll, som skall vid förrättningen föras, antecknats antalet valkuvert, inläggas dessa i ett eller flera hållfasta omslag, som omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill *och förses med påskrift om det*

val de inlagda valkuverten avse. De sålunda åsatta sigillen skola därefter i protokollet avtryckas. Därjämte skall i protokollet antecknas antalet omslag, vari valkuverten inlagts.

Sker val av kommunalfullmäktige i samband med landstingsmannaval för valdistriktet, räknas de oöppnade kuverten för vartdera valet för sig och göres anteckning om antalet avgivna kuvert beträffande fullmäktigvalet i dess valprotokoll och beträffande landstingsmannavalet i dess protokoll. Valkuverten för vartdera valet inläggas i sitt eller sina särskilda omslag, som vederbörligen förseglas och förses med påskrift. Omslagssigillen avtryckas och antalet omslag angives beträffande fullmäktigvalet i dess valprotokoll och beträffande landstingsmannavalet i dess protokoll. I vartdera valprotokollet antecknas dessutom, att valen skett i samband med varandra.

Sedan valprotokollet — — — anlitas, assureras.

Denna lag träder i kraft den 1 maj 1926.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 februari 1926.

Närvarande:

Statsministern SANDLER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, anför efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet:

Jag anhåller nu att få anmäla vissa i anledning av framställning från riksdagen föreliggande frågor rörande ändringar i kommunallagarna. Dessa frågor avse *dels* beredande av möjlighet till företagande av kommunalfullmäktig- och stadsfullmäktigval vid samma förrättning som val av landstingsmän och *dels* beredande av möjlighet att vid val av suppleanter för landstingsmän utse personliga suppleanter.

De båda frågorna torde lämpligen behandlas var för sig, och anhåller jag att därvid få göra början med den förstnämnda av dem.

I. Företagande av kommunal- och stadsfullmäktigval vid samma förrättning som val av landstingsmän.

Frågans tidigare riksdagsbehandling.

Det reformarbete, som under de senaste åren pågått i syfte att nedbringa antalet valstrider och befrämja valdeltagandet har genom beslut av 1917, 1918, 1919, 1920 och 1922 års lagtima riksdagar resulterat i den nuvarande ordningen med fyraårig mandatstid såväl för andra kammaren som för landsting, stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige och elektorer för utseende av ledamöter till första kammaren samt val allenast varannan höst, alternerande för blott andrakammarval ena gången samt samtliga kommunala representantval och elektorsval inom en någorlunda begränsad tidsperiod andra gången. Endast i fråga om elektorsval och stadsfullmäktigval i städer utanför landsting har koncentrationen drivits därhän, att olika slag av val sammanförts till gemensam förrättning.

Proposition till 1918 års riksdag.

Emellertid har under det omförmälda reformarbetet vid upprepade tillfällen ifrågasatts att låta jämväl landstingsmanna- och fullmäktigvalen ske vid gemensam förrättning. Denna fråga var sålunda föremål för prövning av föredragande departementschefen vid avlåtande av proposition nr 261 till 1918 års lagtima riksdag. I den till grund för nämnda proposition liggande riksdagsskrivelsen av år 1917 (nr 308) hade frågan berörts, och i sina yttranden över skrivelsen hade ett flertal myndigheter angivit sin ståndpunkt till densamma, på sätt i det vid nämnda proposition fogade statsrådsprotokollet (sid. 15—20) finnes återgivet. Departementschefen ansåg sig icke behöva hysa några betänkligheter av principiell natur mot ett dylikt sammanförande, men vissa praktiska svårigheter syntes däremot lägga hinder i vägen. Särskilt

betonades härvid, att, hur man än sökte ordna en sådan gemensam förrättning för de bägge slagen av val, densamma måste befaras bliva en källa till oreda och förvirring. Samtidigt underströks emellertid, att vad man i förevarande syfte skulle kunna vinna genom ett sammanförande av de båda valen inom viss kortare tidsrymd — sålunda på sätt sedermera skett — ingalunda kunde motsvara de fördelar, som ett fullständigt sammanförande till en valförrättning skulle innebära.

1921 års riksdag.

Vid 1921 års riksdag hemställdes i motion nr 27 i andra kammaren om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag till sådan lagstiftning, att valen till andra kammaren, landstingen, stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige kunde förrättas på samma dag vart fjärde år. I motiveringen framhölls nödvändigheten att begränsa antalet valrörelser och därmed råda bot mot det ringa valdeltagandet.

I sitt utlåtande nr 31 hemställde konstitutionsutskottet, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Avslagsyrkandet, som bifölls av båda kamrarna, fotades därpå, att en viktig del av det program, som uppställdes av 1917 års riksdag i dess skrivelse till Kungl. Maj:t i syfte att inskränka antalet valrörelser, ännu befann sig på utredningens stadium. Tillika framhölls, att utskottet ansåg det vara att gå för långt, om man sammanförde alla val till en gång vart fjärde år, utan syntes det fördelaktigare att inrikta sig på en sådan anordning, att valtillfällena komme att inträffa vart annat år. Detta var ju också innebörden i det program, som 1917 års riksdag utstakat.

Den utredning, varpå hänsyftats i sistnämnda utskottsutlåtande, hade kommit till stånd i anledning av riksdagens år 1920 förnyade anhållan om prövning av frågan om den successiva förnyelsens upphörande i fullmäktigeförsamlingarna och hade uppdragits åt de s. k. kommunalförfattningssakkunniga. Dessa sakkunniga hävdade i sitt den 12 februari 1921 avgivna betänkande i hithörande frågor enahanda uppfattning om gemensam valförrättning som föredragande departementschefen år 1918. En dylik dubbel valförrättning skulle enligt de sakkunnigas mening medföra svårigheter och förväxlingar för väljare och valförrättare, helst som fråga vore om val med olika rösträttsbestämmelser och väljarkårer. De sakkunniga framhöllo vidare, hurusom ökningen i väljarskarorna och åtföljande trängsel i vallokalerna samt det otillräckliga antalet valförrättare ofta nog gjorde det omöjligt att utan en ytterligare uppdelning i valdistrikt medhinna de båda valen på en dag. Mot ytterligare uppdelning i valdistrikt talade emellertid ekonomiska skäl och svårigheterna att erhålla kompetenta valförrättare samt lämpliga vallokaler i tillräckligt antal. Den omständigheten, att en dubbel valförrättning i fråga om elektorer och stadsfullmäktige utan större olägenheter kunde försiggå i våra sex största städer med deras goda tillgång på såväl lämpliga vallokaler som tränade valförrättare, utgjorde ingen borgen för att en motsvarande anordning kunde tillämpas i de mindre städerna eller i landskommunerna. De sakkunniga ansågo sig sålunda icke böra förorda sammanförande av landstingsmannaval och fullmäktigval till en och samma dag.

Denna uppfattning delades även av föredragande departementschefen vid framläggande för 1922 års riksdag av proposition nr 120 om bland annat upphörande av stads-, kommunal- och municipalfullmäktiges successiva förnyelse. Kungl. Maj:t föreslog till och med uttryckliga stadganden därom, att fullmäktigvalen icke finge förläggas till samma dag som landstingsmannavalen. Å sid. 57—60 i det vid denna proposition fogade statsrådsprotokollet återfinnas jämväl en del yttranden i frågan av olika myndigheter. 1922 års riksdag.

I en med anledning av denna proposition väckt motion nr 212 i andra kammaren föreslogs, att fullmäktigvalen skulle äga rum vid samma valförrättning som landstingsmannaval å den för sistnämnda val bestämda dagen, d. v. s. den tredje söndagen i september. Det vore enligt motionärens mening »rent av orimligt att kalla folk till två offentliga val under en tidsrymd av ungefär en månad». Följden av en sådan anordning bleve ovillkorligen ett minskat valdeltagande. De med en gemensam valförrättning förenade tekniska svårigheterna vore icke så stora, och förväxlingar kunde undvikas genom vissa föreskrifter om påteckningar å valsedlar och valkuvert, vilket val de avsåge, genom dubbla valurnor m. m.

Konstitutionsutskottet förklarade sig emellertid i sitt utlåtande nr 19 hysa samma betänkligheter mot en en dubbel valförrättning som kommunalförfattningssakkunniga och föredragande departementschefen, och på utskottets hemställan vann propositionen i förevarande hänseende riksdagens bifall. En minoritet inom utskottet påyrkade emellertid skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag »till sådana ändringar i landstings- och kommunalförordningarna, att val av kommunal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän må kunna äga rum vid samma valförrättning», och för en dylik utredning uttalade sig en rätt avsevärd minoritet i vardera kammaren.

Vid 1924 års riksdag framfördes frågan ånyo i motion nr 12 i andra kammaren, vari hemställdes, »att riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande förordningar, att val av kommunal- och stadsfullmäktige äga rum vid samma förrättning som val av landstingsmän». Motionärerna pekade därvid särskilt på de olägenheter och det minskade valdeltagande, som de dubbla valförrättningarna medförde för landsbygdens vidkommande. Ett av huvudsyftena med de av 1917 års riksdag planerade valreformerna hade varit att slippa ifrån de dubbla valrörelserna. Men detta syfte hade icke nåtts. Man hade fortfarande under samma år två valrörelser, en för landstingsvalen och en för kommunalvalen. Valrörelsen för de senare valen hade blivit till tiden mera begränsad men i stället, som alla korta valrörelser, så mycket häftigare. Det anförda skälet mot valsammanförandet, nämligen att detsamma skulle medföra oreda och förvirring, utgjorde enligt motionärernas mening ett oberättigat misstroende mot de mindre städernas magistrater och landsbygdens valnämnder. Ty den, som följt med dessa spörsmål, visste, att det trassel och de olägenheter, som uppstått i början vid valnämndernas inrättande, nu vore helt övervunna. Man syntes numera kunna ställa rätt stora anspråk på valnämnderna. Motionärerna uppdrogo också vissa riktlinjer, huru enligt deras för- 1924 års riksdag.

menande den dubbla valförrättningen borde anordnas för undvikande av förväxlingar och felröstningar.

Denna gång ansåg konstitutionsutskottet — jag hänvisar till dess utlåtande nr 14 — att motionens syfte borde så vitt möjligt tillgodoses, men att den ifrågasatta nya anordningen icke borde givas den obligatoriska karaktär, som motionärerna föreslagit. Utskottet kunde sålunda icke tillstyrka motionärernas skrivelseförslag men väl en sådan lösning av frågan, att gemensamt förrättande av landstingsmanna- och fullmäktigval skulle kunna äga rum i kommuner, som så funne lämpligt, samt föreslog, »att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande förordningar, att val av kommunal- och stadsfullmäktige må kunna äga rum vid samma förrättning som val av landstingsmän».

Utskottets motivering för detta ståndpunktstagande var följande:

»När konstitutionsutskottet nu på grund av föreliggande motion ånyo har att taga ställning till frågan om fullmäktigvalens förläggande till samma dag som landstingsmannavalen, finner sig utskottet först och främst böra understryka, att ur principiell synpunkt önskvärdheten av denna reform icke torde kunna bestridas. Med utgångspunkt från 1917 års riksdags ovan omnämnda program skulle densammas genomförande otvivelaktigt innebära ett följdriktigt tillägg till de åtgärder, som redan vidtagits för nedbringande av antalet valstrider och förekommande av valtrötthet. Enligt utskottets mening kan det knappast sägas, att härutinnan för närvarande nåtts ett fullt tillfredsställande resultat. För ifrågavarande syfte var 1922 års beslut om sammanförande av fullmäktig- och landstingsmannaval inom en begränsad tidsperiod tydligtvis ej av något större värde. I varje fall betydde det en förbättring allenast med avseende å valstriderna. På deltagandet i valen lär däremot den nya ordningen snarast hava en ofördelaktig inverkan, då två sålunda tätt på varandra följande val torde kännas mera betungande för väljarna och föranleda mindre anslutning vid det senare tillfället, än som behövde bliva fallet, om en längre period skilde förrättningarna åt.

Att åter valens företagande i ett sammanhang skulle underlätta deltagandet ligger i sakens natur. Mindre påtagliga bleve väl fördelarna därav i städerna och eljest i valdistrikt, där väljarna hava nära till vallokalerna, då ju å ena sidan inställelsen i dessa fall icke är förknippad med några särskilda svårigheter och å andra sidan förrättningens mera komplicerade beskaffenhet kan komma att verka fördröjande på densamma och för den skull förorsaka längre väntan för den enskilde valmannen. Men inom valdistrikt med större avstånd spela uppenbarligen de besvär, som äro förbundna med inställelsen, en så betydande roll för valdeltagandet, att största möjliga lättnad däri måste eftersträvas.

Av principiell innebörd har gent emot den ifrågasatta reformen egentligen endast gjorts en erinran, nämligen att fullmäktigvalens sammanförande med landstingsmannavalen skulle medföra, att även de förra finge den delvis politiska i stället för rent kommunala karaktär, som tillkommer de senare på grund av landstingens uppgift att jämväl utse ledamöter av första kammaren. Farhågorna för en sådan verkan av reformen synas dock utskottet icke tillräckligt grundade, för att de i och för sig skulle avhålla från densammas förverkligande, lika litet som dylika farhågor tidigare ansetts hindra sammanförande till gemensam förrättning av stadsfullmäktigval och de enbart politiska valen av särskilda elektorer för utseende av förstakammarledamöter.

Vad som emellertid hittills varit avgörande för den föreliggande frågans öde har, såsom ovan framhållits, väsentligen varit de svårigheter, som man förmodat möta vid tillämpningen av den föreslagna ordningen. Dels har härvid erinrats, att mångenstädes för densamma erforderliga resurser i fråga om vallokaler eller valförrättare skulle komma att saknas, och dels har man gjort gällande, att den gemensamma förrättningen knappast skulle kunna äga rum utan oreda och förväxlingar för både väljare och valförrättare.

Beträffande den första av dessa invändningar vill utskottet icke förneka, att den kan hava fog för sig i vad den gäller tillgången på vallokaler. Redan under nuvarande förhållanden lämna till buds stående lokaler på sina håll åtskilligt övrigt att önska i fråga om utrymme vid större tillströmning av väljare. Och då man givetvis har att räkna med att anhopningar av valmän på grund av tidsutdräkt med röstsedlarnas avlämnande skulle behöva förekomma i högre grad vid den mera krävande valförrättning, som här ifrågasatts, torde bristerna i nu berörda hänseende därvid bliva ännu kännbarare. I den mån vidare uppdelning i valdistrikt än hittills bleve nödvändig på grund av det ökade arbetet med valens förrättande eller detta, såsom motionärerna tänkt sig, skulle ske särskilt för vartdera valet, ehuru samtidigt och på samma plats inom varje valdistrikt, komme säkerligen också mångenstädes att yppa sig svårigheter att uppbringa de ytterligare lokaler, som för ändamålet vore behövliga.

Med hänsyn till eventualiteter av sistberörda slag är det tydligtvis också, som erinran gjorts, att ett större antal valförrättare kunde bliva erforderligt. Den tvekan, som därvid hysts, huruvida detta behov allestädes kunde fyllas, synes utskottet numera knappast berättigad. I kommuner av den storlek, att denna fråga över huvud taget kan bliva aktuell, torde efter erfarenheten att döma ingen större svårighet föreligga att uppbringa såsom valförrättare lämpliga personer i den omfattning, som ytterligare skulle krävas.

I stort sett tror sig utskottet jämväl kunna vidhålla denna uppfattning inför det gjorda påpekandet, att ett dylikt dubbelval skulle innebära ökade möjligheter till förväxlingar eller andra felaktigheter från valledarnas sida och följaktligen ställa avsevärt större anspråk på dessa. Med en lämplig uppdelning av göromålen mellan förrättarna synas de särskilda förutsättningarna för misstag vid ett val av ifrågavarande slag kunna väsentligen neutraliseras. Och i betraktande av det tillfredsställande sätt, varpå valförrättningarna numera skötas, sedan över huvud taget erfarenhet om dithörande uppgifter vunnits, synes det utskottet liksom motionärerna oberättigat att hysa tvivelsmål om att icke något ökade anspråk skulle kunna ställas på valförrättarna.

Ej heller kan utskottet dela de uttalade farhågorna, att den gemensamma valförrättningen skulle medföra oreda och förvirring för väljarna. Såsom av motionärerna och jämväl här tidigare erinrats, förekommer ju redan nu en med den ifrågasatta alldeles likartad dubbelförrättning vid utseende av stadsfullmäktige och förstakammarelektorer i städer, som ej tillhöra landsting. Därvid har icke visat sig, att denna mera komplicerade uppgift för valmännen erbjudit några särskilda svårigheter. Med iakttagande av motsvarande särskilda anordningar, som pläga träffas vid sistberörda val, torde på den grund en vidgad tillämpning av samma förfaringssätt utan betänkligheter av nu ifrågavarande art kunna godtagas.

Sammanfattar utskottet sina nu gjorda uttalanden i föreliggande spörsmål, blir resultatet, att utskottet finner, att motionens syfte bör så vitt möjligt tillgodoses, men att den ifrågasatta nya ordningen icke bör givas den obligatoriska karaktär, som motionärerna föreslagit. Utskottet anser sig sålunda icke kunna tillstyrka motionärernas skrivelseförslag, men finner sig i stället böra föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t göra framställning om

förslag till en sådan lösning av frågan, att gemensamt förrättande av landstingsmanna- och fullmäktigval må kunna äga rum i kommuner, som så finna lämpligt. För att möjliggöra detta krävas tydligtvis icke några större avvikelser från gällande bestämmelser om ordningen för ifrågavarande val. Redan nu ligger det i kommunernas egen hand att inom viss ram precisera dagen för fullmäktigvalet. En ändring av gällande bestämmelser i ämnet därhän, att kommunerna härvid, för så vitt finnes lämpligt, kunna välja den för landstingsmannavalen stadgade valdagen, tredje söndagen i september, såsom valdag även för utseende av sina fullmäktige, kan utan svårighet vidtagas. Därutöver tarvas givetvis också, såsom redan antytts, en eller annan mindre tilläggsbestämmelse, som närmare reglerar förfaringssättet, då ett dylikt dubbelval anses böra äga rum. Enligt utskottets mening ligger härvid närmast till hands att låta nuvarande föreskrifter beträffande gemensamt elektors- och stadsfullmäktigval tjäna till ledning. Den härifrån avvikande ordning, som motionärerna antytt, med en faktisk uppdelning av den gemensamma förrättningen i två fristående, fast samtidiga förrättningar synes utskottet mindre tilltalande.»

En betydande minoritet inom utskottet yrkade emellertid, att riksdagen ville besluta, att motionen ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Andra kammaren biföll utskottets förslag med 93 röster mot 81, men första kammaren avslog detsamma med 60 röster mot 56, vadan sålunda frågan även denna gång förföll.

1925 års riksdag.

Motionärerna återkommo emellertid till 1925 års riksdag och hemställde i motion nr 23 i andra kammaren om enahanda utredning, som föreslagits av 1924 års konstitutionsutskott.

Konstitutionsutskottet åberopade i sitt utlåtande nr 9 vad det år 1924 anfört i frågan och hemställde sålunda om bifall till motionen. Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer *dels* av sju ledamöter, som ansågo, att utskottet bort hemställa, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, samt *dels* av en ledamot, som ansåg, att utskottet ej bort tillstyrka utredningen i fråga under annan förutsättning än att utredningen bleve fullt allsidig, så att därvid även toges i betraktande, huruvida ej fakultativt landstingsvalen skulle kunna i olika valkretsar framflyttas till den tid, då stads- och kommunalfullmäktigvalen ägde rum, och ej blott de senare tillbakaflyttades till den nu enhetliga tiden för landstingsvalen, vilken i regel icke vore lämplig för fullmäktigvalen, varvid tillika måste övervägas, i vilken ordning tid för landstingsval skulle för de olika valkretsarna bestämmas.

Denna gång vann utskottets hemställan bifall i båda kamrarna, och riksdagen anhöll sålunda i skrivelse den 22 april 1925, nr 130, om utredning och förslag till sådana ändringar i gällande förordningar, att val av kommunal- och stadsfullmäktige måtte kunna äga rum vid samma förrättning som val av landstingsmän.

I socialdepartementet upprättad P. M. i anledning av riksdagsskrivelsen.

I anledning av denna riksdagsskrivelse har jag inom socialdepartementet låtit utarbeta en promemoria med utredning *dels* i vad mån för närvarande bestående olikheter i bestämmelserna för de olika valen lägga hinder i vägen för det av riksdagen begärda sammanförandet av de kommunala representantvalen, samt huru dessa hinder skola kunna undanröjas, *dels ock* vilka

föreskrifter äro påkallade till förekommande av de särskilda olägenheter av olika slag, som kunna vara förknippade med ett dylikt valsammanförande.

Över denna promemoria hava sedermera utlåtanden infordrats från överståthållarämbetet och länsstyrelserna, varjämte de politiska centralorganisationerna ävensom Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund lämnats tillfälle att yttra sig i ärendet. Dylika utlåtanden och yttranden över promemorian i fråga hava inkommit från överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser samt från Allmänna valmansförbundets riksorganisation och styrelserna för omförmälda tre kommunförbund. En del länsstyrelser hava jämte eget utlåtande insänt eller refererat infordrade yttranden från vissa magistrater, stadsstyrelser, stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige och valnämnder samt i ett fall — Södermanlands län — från landstingets förvaltningsutskott.

A. Principfrågan.

När jag nu med ledning av sålunda förefintligt utredningsmaterial går att taga ståndpunkt till förevarande spörsmål, torde jag till en början böra undersöka, huruvida över huvud taget fullmäktigvalens förläggande till samma dag som landstingsmannavalen ur rent principiell synpunkt kan anses önskvärt, och huruvida i så fall dylik samtidighet för valen bör bliva obligatorisk eller, såsom i riksdagsskrivelsen förutsättes, göras beroende av de kommunala organens beslut i varje särskilt fall. I detta sammanhang skall jämväl i korthet avhandlas frågan, huruvida samtidiga val lämpligen böra åstadkommas genom deras sammanförande till en gemensam förrättning, såsom av riksdagen förutsatts, eller eventuellt genom flera samtidiga förrättningar.

Socialdepartementets promemoria.

På grund av riksdagsskrivelsens avfattning, och då för bedömande av omförmälda rent principiella sidor av frågan ansetts redan föreligga tillräckligt utredningsmaterial genom tidigare riksdagsbehandling, sakkunnigebetänkanden och remissyttranden, har man i den nyss omförmälda inom socialdepartementet uppgjorda promemorian i allmänhet icke ingått på hithörande spörsmål utan, som nämnts, i stort sett låtit densamma avse allenast de lagändringar och åtgärder i övrigt, som kunna befinnas nödiga eller lämpliga för den ifrågasatta reformens åstadkommande. I fråga om samtidiga vals hållande såsom en gemensam förrättning eller deras uppdelning på flera samtidiga förrättningar anföres emellertid i en anmärkning till promemorian följande:

»Vid den tidigare behandlingen av förevarande ärende (om fullmäktigvalens och landstingsmannavalens hållande å samma dag) har ifrågasatts, att de gemensamma valen skulle åstadkommas genom uppdelning på flera samtidiga valförrättningar. En dylik anordning har emellertid av riksdagen avböjts. De skäl, som kunna anföras mot desamma, äro tydligen framför allt, att anordningen förutsätter ökat utrymme i vallokalerna samt att jämlikt lagen om val till riksdagen gällande bestämmelser om valnämndens storlek och arbetssätt näppeligen tillåta dess uppdelning på flera samtidigt arbetande avdelningar.

En uppdelning av nuvarande valdistrikt i de fall, då gemensamma val

skola företagas, lärer icke heller böra ifrågakomma, i varje fall icke utan att man samtidigt ändrar distriktsindelningen även för andrakammarvalen till riksdagen. Den numera vunna enhetligheten beträffande valdistriktsindelningen för olika val lärer nämligen innebära en fördel, som icke bör släppas.»

I promemorian har vidare erinrats, att gemensamma val icke innebära någon nyhet, då enligt 4 § i lagen om val till riksdagen val av elektorer till riksdagens första kammare skola förrättas i samband med val av stadsfullmäktige, varjämte våren 1919 samtidigt förekommo två särskilda val av stads- och kommunalfullmäktige för valperioder av olika längd. Jag återkommer i annat sammanhang till de i fråga om de gemensamma elektors- och stadsfullmäktigvalen gällande bestämmelserna.

Utlåtanden.

Principfrågan i hela dess omfattning har icke förty upptagits till behandling i ett stort antal av de inkomna utlåtandena.

Därvid hava *länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Blekinge, Skaraborgs, Örebro* och *Jämtlands län* ävensom *magistraten i Linköping*, stadsfullmäktige i ett par städer samt en del kommunalfullmäktigeförsamlingar och valnämnder — framförallt i Kronobergs län — direkt uttalat sig *emot* reformens genomförande. Den erinran av principiell innebörd, som återfinnes i flertalet av dessa yttranden, är densamma, som tidigare kommit till synes vid frågans riksdagsbehandling, nämligen, att fullmäktigvalens sammanförande med landstingsmannavalen skulle medföra, att även de förra finge den delvis politiska i stället för rent kommunala karaktär, som tillkommer de senare på grund av landstingens uppgift att jämväl vara väljarkorporationer till första kammaren. I detta sammanhang betonas rätt allmänt, att för närvarande i fråga om kommunalfullmäktigvalen de olika partierna ofta nog enas om en gemensam kandidatlista, varigenom partistrider undvikas och hela valet kommer att utgöra en proformahandling, ett förfaringssätt sålunda, som icke blott för väljarna utan jämväl för valförrättare och sammanräknare erbjuder stora fördelar, men som vid fullmäktigvalens sammanförande med landstingsmannavalen enligt utlåtandena i fråga syntes komma att försvinna. Därjämte framhålles i en del av dessa utlåtanden, att de dubbla valförrättningarna vore ägnade att förrycka och försvåra länsstyrelsernas arbete samt att någon allmännare opinion för reformen i fråga icke förefunnes bland väljarna. Även olägenheten av alltför täta ändringar i valbestämmelserna anföres från ett par håll såsom motiv mot reformens företagande. En del av motståndarna till den ifrågasatta reformen medgiva emellertid, att betänkligheterna mot densamma i viss mån mildrades genom att valsammanförandet gjordes beroende av kommunalt beslut i varje särskilt fall. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser, att för dylikt beslut bör krävas kvalificerad majoritet.

Såsom uttryck för hithörande uppfattningar om valsammanförandet må anföras nedanstående citat ur några av de nyss omförmälda utlåtandena.

Länsstyrelsen i Stockholms län: »Förevarande riksdagsskrivelse har en sådan avfattning, att den begärda utredningen icke synes vara avsedd att gälla

frågan, *huruvida* lagändring i det angivna syftet kan anses behövlig eller lämplig, utan endast de tekniska möjligheterna för en dylik lagändring, så avfattad, att det skall tillkomma kommunerna själva att avgöra, om val till kommunalfullmäktige respektive stadsfullmäktige skola ske samtidigt med val av landstingsmän. Vid sådant förhållande torde det knappast vara anledning att närmare ingå på den förstnämnda frågan. Länsstyrelsen vill dock hava anmärkt, dels att någon opinion för samtidiga val inom detta län så vitt bekant icke kommit till uttryck, dels att de principiella invändningar mot dylik samtidig valförrättning, vilka framkommit vid ärendets behandling i riksdagen och annorstädes, knappast synas vara till fullo undanröjda endast därigenom, att de ifrågasatta bestämmelserna göras fakultativa på sätt som anges i riksdagsskrivelsen.

Dessa invändningar torde kunna sammanfattas så, att samtidiga val till primärkommunernas representationer och till landstingen icke gärna kunna undgå att verka därhän, att samma partilinjer, vilka av kända skäl bliva bestämmande vid landstingsvalen, också automatiskt överföras på kommunvalen. Utan tvivel finnas många både städer och landskommuner, där så sker redan nu, då valen förrättas var för sig på olika tider, och för sådana fall kan sammanförandet enligt länsstyrelsens mening utan tvivel anses fördelaktigt. Men på andra håll, åtminstone inom vissa landskommuner, har det förekommit, att de kommunala valen blivit mindre partibundna än landstingsvalen och försiggått efter annan gruppering än den politiska partidelningen, med andra kombinationer och andra partibeteckningar, eller till och med att uppgörelse träffats om gemensamma listor. Att så kunnat ske, måste länsstyrelsen anse såsom obetingat lyckligt, då man torde kunna utgå därifrån, att i dessa fall de kommunala synpunkterna — som ju vid rena kommunval böra vara de främsta — särskilt kommit till sin rätt. Väsentligen annat skulle förhållandet bliva, om kommunvalen bleve förbundna med landstingsvalen även i kommuner varom nu är fråga. Det lärer nämligen knappast kunna antagas, att man vid samtidiga val av kommunalfullmäktige, respektive stadsfullmäktige, och landstingsmän skulle kunna operera med olika partibeteckningar för det ena och det andra valet, än mindre att för kommunalvalet skulle kunna ifrågakomma gemensam lista, medan landstingsvalet sker efter partilinjer.

Frågan blir då, om man kan räkna med att den fakultativa bestämmelsen angående samtidiga val enligt riksdagsskrivelsens direktiv endast kunde förväntas bliva tillämpad i sådana städer och landskommuner, där kommunalvalen i alla händelser ske efter samma partilinjer som landstingsvalen. Länsstyrelsen känner sig icke övertygad om att så skulle bliva fallet. Enligt det i riksdagsskrivelsen åberopade utlåtandet av 1924 års konstitutionsutskott skulle samtidiga val kunna äga rum 'i de kommuner, som så funne lämpligt'. Detta torde få anses innebära, att avgörandet skulle träffas av vederbörande kommunalfullmäktige, respektive stadsfullmäktige, med vanlig majoritet. Det låter då tänka sig, att en viss riktning, som har majoritet i fullmäktige, beslutar samtidiga val på den grund att sådana anses vara för *denna* riktning fördelaktiga med hänsyn till partilinjens framhävande genom landstingsvalet — men för andra riktningar ogynnsamma, exempelvis emedan dessa andra riktningar icke önska eller kunna inrikta valet av primärkommunens fullmäktige efter samma linjer som valet av landstingsmän i de stora landstingsvalkretsarna. En sådan användning av samtidiga val måste länsstyrelsen beteckna såsom olycklig. Samtidiga val böra icke anordnas i ett partis intresse, utan endast i sådana fall, där behovet härav gör sig mera allmänt känt.

Den fakultativa bestämmelsen synes följaktligen böra läggas så, att den

endast i händelse av mera allmän anslutning bringas i tillämpning. Närmast till hands ligger att för beslut om samtidiga fullmäktige- och landstingsval kräva $^2/_3$ majoritet. Länsstyrelsen har visserligen i allmänhet föga sympatier för utsträckt tillämpning av kravet på kvalificerad majoritet, men här förevarande fall synes vara av den art, att detta krav kunde anses väl motiverat. Alternativt kunde man möjligen tänka sig att ett beslut om samtidiga val skulle underställas vederbörande länsstyrelses prövning och icke bliva giltigt utan dess stadfästelse. Denna utväg förefaller dock av många skäl mindre tilltalande.

Vad angår de tekniska svårigheter, som under diskussionen i riksdagen anförts mot samtidiga val, finner länsstyrelsen, att de knappast kunna anses oöverkomliga. Den remitterade promemorian synes på detta område hava i huvudsak givit acceptabla anvisningar till problemets lösning.»

Länsstyrelsen i Östergötlands län: »De fördelar, som genom den ifrågasatta reformen skulle vinnas, synas Kungl. Maj:ts befallningshavande icke särdeles betydande. För valmännen skulle möjlighet öppnas att samtidigt kunna utöva sin rösträtt vid två val och för valförrättarne komme det att innebära en tidsvinst att få bägge valen sammanförda vid en förrättning. Då emellertid valen i fråga förekomma endast en gång vart fjärde år, torde nu nämnda omständigheter icke böra tillmätas någon större eller avgörande vikt. Olägenheterna av förslaget förefalla däremot Kungl. Maj:ts befallningshavande avsevärda. Kungl. Maj:ts befallningshavande ansluter sig i detta hänseende till vad magistraten i Linköping anfört samt får för egen del påpeka en omständighet, som Kungl. Maj:ts befallningshavande anser vara av stor vikt för denna frågas bedömande. Kungl. Maj:s befallningshavande bortser därvidlag från stadsfullmäktigevalen, beträffande vilkas sammanförande med landstingsmannavalen måhända mindre anledning föreligger till erinran, utan tänker närmast på kommunalfullmäktigevalen, rörande vilka Kungl. Maj:ts befallningshavande haft tillfälle samla en ganska rik erfarenhet. Det har visat sig, att vid dessa val redan före förrättningen enighet ofta vinnes rörande en viss lista, så gott som undantagslöst bestående av personer från olika partigrupper, och att till följd därav deltagandet i valet varder synnerligen ringa. Sammanräkningen hos länsstyrelsen bliver i så fall mycket enkel och föga tidsödande. Såväl ur valmännens, valförrättarnes och den sammanräknande myndighetens synpunkter, som framförallt med hänsyn till undvikandet av uppslitande partistrider vid kommunalfullmäktigevalen, måste det anses önskvärt, att utvecklingen får fortgå i denna riktning. Skulle emellertid kommunalfullmäktige- och landstingsmannavalen företagas vid samma förrättning, är det fara värt, att förhållandena komma att avsevärt ändra sig. Landstingsmannavalen försiggå ju alltid efter partilinjer, och i följd härav anstränga sig de olika partiorganisationerna naturligt nog att förmå sina partivänner till så livligt deltagande i valet som möjligt. Man kan alltså utgå från att ett stort antal röstberättigade, vilka på fullgoda skäl ansett sig sakna anledning deltaga i ett kommunalfullmäktigeval, skola möta upp vid landstingsmannavalet och, på grund av lättheten att samtidigt begagna sin rösträtt även i och för val av kommunalrepresentationen, avgiva sin röst vid bägge valen. Möjligt kan vara, att de vid ett politiskt val alltid i någon mån upprörda partilidelserna komma att sätta sin stämpel även på kommunalfullmäktigeval, som eljest till allas båtnad skulle försiggått i enighetens tecken, men i varje fall kommer det större deltagandet i kommunalfullmäktigevalen att, till ingens fördel, förlänga valförrättningarna och försvåra sammanräkningarna eller åtminstone göra desamma för länsstyrelsen mera tidsödande. Dessa sammanräkningar äro för länsstyrelsen synnerligen betungande, de verka ock, till skada för allmänheten, förryckande på

länsstyrelsens övriga arbeten, och de medföra dessutom — för anställande av extra personal — utgifter för statsverket, vilka utgifter naturligtvis varda större ju längre tid sammanräkningarna taga i anspråk. Det måste därför anses såsom ett allmänt intresse, vilket icke bör underskattas, att icke ytterligare försvåra och förlänga dessa förrättningar.»

Länsstyrelsen i Skaraborgs län: »Det torde kunna starkt ifrågasättas, huruvida ett sådant sammanförande skall i nämnvärd mån främja det med åtgärden avsedda syftet. Något vägande skäl för åtgärdens vidtagande så kort tid efter valens sammanförande till samma årstid och innan ännu tillräcklig erfarenhet vunnits om denna anordnings verkningar, lärer icke få anses förebragt. Härtill komma de ytterst allvarliga betänkligheter, som icke minst inom riksdagen framhävts mot ett dylikt sammanförande med hänsyn till de risker, som därav måste uppstå för ett betryggande valresultat. Länsstyrelsen delar dessa betänkligheter särskilt i vad angår väljarnas bristande förmåga att kunna reda sig under den invecklade situation, som de gemensamma valen komma att för dem medföra.

För länsstyrelsen är givetvis i denna fråga mest av betydelse, huru förhållandena skola ställa sig med hänsyn till det länsstyrelsen åliggande sammanräkningsförfarandet, vilket är synnerligt betungande och tidsödande samt därför måste anordnas så praktiskt som möjligt för att detsamma icke skall göra allt för stort intrång i länsstyrelsens övriga tjänstegöromål, utan även dessa göromål kunna fortgå på behörigt sätt. Åt sistnämnda sida av saken synes endast ringa om ens någon uppmärksamhet ägnats vid promemorians utarbetande.

Enligt länsstyrelsens förmenande och med stöd av erfarenheten från valen hösten 1922 synes förmånligt, att sammanräkningarna beträffande, å ena sidan, landstingsvalen och, å andra sidan, kommunalfullmäktigevalen kunna med lämplig mellantid försiggå i löpande följd för vartdera valet under jämförelsevis korta tidsperioder. Länsstyrelsen blir då i tillfälle att även ägna nödig tid åt övriga tjänstegöromål, vilka vanligtvis hava tendens till ökning mot slutet av året. Uppenbart är däremot, att, om länsstyrelsens arbetskrafter, beträffande vilka det här gäller de mest kvalificerade, under längre tid i följd måste bindas vid sammanräkningsförfarandet, göromålen i övrigt måste därunder bliva jämförelsevis mera lidande och den uppkomna balansen svårare att avarbeta. Givet är även, att sysslandet med enahanda göromål under längre tid i följd måste verka enformigt och tröttande samt kunna menligt inverka på arbetsresultatet.»

Länsstyrelsen i Örebro län: »Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande finner sig icke kunna tillstyrka ett förslag i sådan riktning. Visserligen skulle det för såväl väljare som valförrättare vara förmånligt att kunna sammanföra ifrågavarande båda val till en enda förrättning. Men då dessa val numera återkomma allenast vart fjärde år, bör det enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes mening icke vara alltför betungande att då tvenne gånger fullgöra sina medborgerliga förpliktelser. Härvid bör jämväl uppmärksammas, att vid under senare tid förrättade kommunalfullmäktigval en tydlig tendens till nedgång i deltagandet visat sig till följd därav, att samtliga partier enat sig om en samlingslista med gemensamma kandidater, vilkas inväljande ansetts givet utan att någon särskild ansträngning härför erfordrats. I den mån denna utveckling, såsom antagas må, fortskrider, är det tydligen mindre behövligt att ur bekvämlighetssynpunkt anordna valet samtidigt med valet av landstingsmän. Med den kännedom Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande har om svårigheten och besvärligheten vid såväl själva valen som ock sammanräkningarna för dessa, synes det Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande ingalunda önskvärt och lämpligt att genom en dylik

sammanslagning ytterligare belasta valnämnderna och de sammanräknande myndigheterna. Erfarenheten från de samtidiga stadsfullmäktig- och elektorsvalen i de större städerna synes härvid knappast kunna läggas till grund, då *dels* förutsättningarna för ett rätt handhavande av valet i dylika samhällen givetvis äro helt andra än vad särskilt å landsbygden kan väntas vara fallet, och *dels* det därvid för den sammanräknande myndigheten gäller endast två förrättningar, medan Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i länen kunna få ända till ett hundratal sådana förrättningar till samtidig handläggning.»

Svenska stadsförbundets styrelse och *stadsfullmäktige i Nyköping* medgiva, att den föreslagna reformen kan hava stor betydelse och vara önskvärd för landsbygdens vidkommande, men framhålla, att däremot *stadsfullmäktigval* icke ens fakultativt böra sammanföras med landstingsmannavalen. Till belysande av denna ståndpunkt må anföras följande utdrag ur det av sagda styrelse avgivna yttrandet:

»Av de överläggningar, som inom riksdagen och eljest tid efter annan förts i föreliggande fråga, framgår att önskemålet om gemensamma landstings- och kommunalval har sin egentliga grund i de bristfälliga kommunikationsförhållanden, som äro rådande inom stora delar av rikets landsbygd och som vålla, att inställelse med kort mellanskov till tvenne särskilda valförrättningar för många valmän är förenad med avsevärda svårigheter. Att i sådana fall beaktansvärda fördelar skulle kunna vinnas genom landstings- och kommunalvalens sammanförande synes sannolikt. Inom städerna åter torde svårigheter av angivet slag överhuvudtaget icke hava gjort sig gällande. Uraktlåtenhet att deltaga i förekommande val av den anledningen att vallokalen ligger för avlägset och att förflyttningen dit tar för lång tid lärer näppeligen vara att räkna med vad städerna angår. Såsom i diskussionen rörande denna sak ofta framhållits, påverkas valdeltagandet i städerna otvivelaktigt vida kännbarare av snabbheten eller långsamheten i själva valproceduren än av anordningen med dubbla inställelser. Valmännen torde hellre infinna sig *två* gånger med någon månads mellanrum, blott uppehållet i vallokalen göres kortvarigt, än de underkasta sig *en* med tröttsam köbildning och lång väntan förenad inställelse. Då det är uppenbart, att en gemensam förrättning för val av landstingsmän och stadsfullmäktige, hur denna än anordnas, måste bliva avsevärt mera tidskrävande samt för valmän och valförrättare besvärlig än de nuvarande separata valen, håller styrelsen före, att den ifrågasatta sammanslagningen av valen, långt ifrån att bidraga till valintressets höjande, för städernas vidkommande tvärtom med sannolikhet skulle medföra förminskat deltagande i valen. Under sådana förhållanden lär den möjlighet att sammanföra de bägge förrättningarna, som med riksdagens skrivelse avses, svårligen komma till någon praktisk användning i städerna.

— —

Då styrelsen på angivna grunder hyser den uppfattningen, att ett medgivande i fråga om sammanförande av stadsfullmäktige- och landstingsmannavalen till en gemensam förrättning icke kommer att utnyttjas och följaktligen saknar praktisk betydelse, anser styrelsen önskvärt, att de, efter promemorian att döma, rätt omständliga författningsändringar, som skulle krävas för ett dylikt medgivande, icke vidtagas, såvitt angår städerna. Kommunalförordningen för stad har, särskilt i de delar, som avse förrättande av val, under senare år underkastats så täta förändringar, att det icke sällan möter verkliga svårigheter för städernas förtroende- och tjänstemän att utfinna

vad som vid ett givet tillfälle är gällande rätt. Ej minst med hänsyn härtill synas nya tillägg och jämkningar, där de ej äro av något sannolikt behov påkallade, böra undvikas.»

Principiell *anslutning* till förslaget eller i varje fall förklaring, att några erinringar icke göras mot förslaget, kommer däremot till synes bl. a. i utlåtandena från *överståthållarämbetet* samt *länsstyrelserna i Södermanlands, Kalmar, Gotlands, Kristianstads, Hallands, Älvsborgs, Värmlands, Västmanlands* och *Norrbottens län,* ävensom från *magistraterna i Stockholm, Eskilstuna* och *Jönköping,* stadsfullmäktige i några städer samt fullmäktigförsamlingarna i ett flertal landskommuner, framförallt i Västmanlands län, och det motiv, som därvid i allmänhet åberopas, är som vanligt, att valsammanförandet framför allt för landsbygdens vidkommande vore ägnat att reducera antalet valstrider samt underlätta och öka valdeltagandet. I några av de omförmälda yttrandena framhålles emellertid också, att valsammanföringen vore ägnad att försvåra arbetet för den sammanräknande myndigheten, medan det i andra utlåtanden betonas, att reformen skulle medföra en lättnad jämväl för sammanräknaren. I utlåtanden, där *obligatorisk* och *fakultativ* valsammanföring vägas mot varandra, gives i allmänhet företräde å den fakultativa linjen. *Länsstyrelserna i Södermanlands* och *Kristianstads län* samt *magistraten i Eskilstuna* giva emellertid företräde åt ett obligatoriskt sammanförande. *Överståthållarämbetet* och *magistraten i Stockholm* framhålla särskilt, att sammanförandet av stadsfullmäktigvalen och elektorsvalen i Stockholm försiggått utan några praktiska svårigheter, och magistraten framlägger i sitt yttrande vissa erfarenheter från de gemensamma valförrättningarna i huvudstaden. Nedanstående citat ur några av de omförmälda utlåtandena må anföras:

Länsstyrelsen i Södermanlands län: »Konungens befallningshavande anser, att ett sammanförande av stads- och kommunalfullmäktigeval med landstingsval skulle vara för allmänheten önskvärt och helst borde bliva obligatoriskt. Men Konungens befallningshavande får därjämte framhålla, att länsstyrelsernas arbete med sammanräknande av landstings- och kommunalfullmäktigeval, vilket arbete under flera veckor förrycker och försenar länsstyrelsens många andra viktiga arbeten, helt visst skulle bliva ännu mera betungande och tidsödande efter fullmäktige- och landstingsvals eventuella sammanförande till samma förrättning.»

Länsstyrelsen i Kalmar län: »Ett sammanförande av kommunal- och stadsfullmäktigvalen samt landstingsmannavalen torde ur många synpunkter vara synnerligen fördelaktigt; och synes ur teknisk synpunkt några större betänkligheter emot ett sådan sammanförande ej kunna resas, särskilt som riksdagen ej tänkt sig, att detsamma skulle göras obligatoriskt, utan endast i de kommuner, som så funne lämpligt.»

Länsstyrelsen i Västmanlands län: »Den alltomfattande politisering, som blivit en naturlig följd av den proportionella valmetodens införande och tillämpning över hela linjen, har småningom alstrat en viss leda vid de offentliga valen, vilken tagit sig uttryck, bland annat, i ett mindre livligt deltagande i desamma. Det föreliggande förslaget avser att minska valmännens besvär genom att inskränka valtillfällenas antal, och man hoppas väl att sålunda kunna för en gång uppmobilisera ett intresse, som måhända icke skulle stå ut med två påfrestningar. Det är möjligt att under givna

förhållanden försöket bör göras. Konungens befallningshavande vill alltså icke framställa någon gensaga mot att de kommunala valen och landstingsmannavalen sammanföras till en valförrättning.

Enligt riksdagens uti dess skrivelse den 25 april 1925 uttalade mening böra gemensamma förrättningar för kommunala val och landstingsmannaval förekomma endast där vederbörande kommuner finna sådant lämpligt. En dylik försiktighet är måhända välbetänkt, enär möjligt är, att, trots de noggrannaste föreskrifter, så många feltag komma att göras av de väljande, att en återgång till den nuvarande valordningen kommer att föredragas. Om åter de samtidiga valen ur teknisk synpunkt slå väl ut, kan ju anordningen med sådana val småningom göras obligatorisk.

Av tre städer och elva landskommuner i länet, som yttrat sig i ärendet, hava endast två landskommuner, med hänsyntagande till eventuella förväxlingar från väljarnas sida, uttalat betänkligheter mot samtidiga val.»

Länsstyrelsen i Norrbottens län: »Åtgärder i syfte att till en enda valförrättning sammanföra ovan angivna val torde ur alla synpunkter böra hälsas med tillfredsställelse. För väljarna och särskilt dem, som bo på långa avstånd från valstället, komme en anordning i nu angivna riktning att medföra avsevärd besparing av tid och kostnader och därigenom verka stimulerande på deltagandet i valen. Men även för respektive valförrättare komme samtidiga val att medföra icke oväsentliga lättnader framför allt genom den tidsbesparing, som därmed vunnes. Förutsättningen för reformens genomförande är givetvis att möjlighet förefinnes till undanrödjande av de olägenheter, som kunna tänkas bliva därmed förknippade. Länsstyrelsen hyser för sin del den uppfattningen, att dessa olägenheter, som företrädesvis torde göra sig gällande under den första tiden genom en viss ovana vid det nya systemet såväl från väljarnas som valförrättarnas sida, tämligen snart skola övervinnas.»

Magistraten i Eskilstuna: »Magistraten har icke i princip något att erinra mot ett sammanförande av stadsfullmäktigeval och landstingsval till en och samma förrättning; fastmer finner magistraten ett dylikt sammanförande ur praktisk synpunkt vara önskvärt, allt givetvis under förutsättning, att sådana anordningar vidtagas, att möjligheten till förväxling förebygges *dels* hos väljaren, då han iordninggör sina valkuvert, *dels* hos valförrättaren vid valkuvertens mottagande och sorterande och *dels* hos den myndighet, som har att sammanräkna båda valen. — — — — — — — — — — — — — — — — Toge man så steget fullt ut, och gemensamt förrättande av ifrågavarande val bleve obligatoriskt och icke endast, såsom i anmärkta promemoria ifrågasättes, fakultativt, komme allmänheten snart nog att vänja sig vid samfällda val och tillvägagångssättet vid desamma; och skulle förvisso även härigenom antalet felakligheter vid dylika valförrättningar komma att väsentligt minskas.»

Magistraten i Stockholm: »Då det möjligen kan vara av intresse att erfara något om magistratens erfarenheter från de gemensamma valförrättningar — stadsfullmäktige- och elektorsval — som redan förekommit i Stockholm, anser sig magistraten böra omförmäla, att det sålunda skedda sammanförandet av två valförrättningar icke föranlett några alltför anmärkningsvärda svårigheter, vare sig beträffande själva röstningen eller beträffande sammanräkningen.

Att den samtidiga röstningen med två olika valkuvert skulle bereda valmännen ett visst huvudbry är ju helt naturligt. Särskilt har i ganska stor utsträckning förekommit kassering på grund av att i de kuvert, som avsett stadsfullmäktigvalet, nedlagts valsedlar med beteckningen Elektorsval. Vid 1923 års val uppgick antalet på sådan grund kasserade valsedlar till minst 850 (antalet något osäkert på grund av ofullständig anteckning i en av de fem

valkretsarna), en siffra, som i och för sig kan synas stor men som bör ses i samband med det stora antalet röstande (vid nämnda val 107,940). Röstningen har stundom något fördröjts genom den dubbla proceduren. Till röstningens underlättande har emellertid i hög grad bidragit, att inprickningen av de röstande för båda valen kunnat ske i en och samma röstlängd, ävensom att antalet vallokaler satts så stort, att exempelvis vid 1923 års val det största antalet röstande å någon vallokal utgjorde 1,398, varjämte vallokalerna utan avbrott hållits öppna från kl. 9 f. m. till kl. 9 e. m.»

Svenska landstingsförbundets styrelse samt *magistraten i Nyköping* anse, att eventuellt förefintligt behov av ett fakultativt sammanförande av fullmäktigvalen och landstingsmannavalen icke är av den trängande natur, att icke med saken kunde *anstå* till dess förslag till den allmänna revisionen av kommunallagarna och till en kommunal vallag föreligga. I yttrandet från sagda förbundsstyrelse heter det sålunda bland annat:

»Då vidare även ett fakultativt sammanförande av valen, såsom av promemorian framgår, kräver vissa ändringar i kommunallagarnas valbestämmelser, torde det böra framhållas, att den formella revision av dessa lagar, som i enlighet med begäran i riksdagsskrivelse för närvarande pågår, i första hand avser just valbestämmelserna samt desammas utbrytande ur respektive kommunallagar och sammanförande till en kommunal vallag, avsedd att reglera såväl fullmäktigvalen i stad och på landet som landstingsmannavalen. Styrelsen vill för sin del ifrågasätta, huruvida icke ett fakultativt sammanförande av fullmäktigvalen kan anstå till dess förslag till den allmänna revisionen av kommunallagarna och en kommunal vallag föreligga. Ett sådant dröjsmål behövde allenast innebära, att ännu en gång d. v. s. år 1926, fullmäktigval och landstingsmannaval måste förrättas var för sig. Vid den allmänna revisionen av kommunallagarna torde givetvis böra undersökas, huruvida de bestämmelser, som reglera de olika representantvalen, kunna och böra bringas till identitet i större omfattning än som i förevarande promemoria föreslås eller ifrågasättes.»

I några utlåtanden förekomma till slut vissa uttalanden, huruvida, om i en framtid i enlighet med förefintligt förslag institutionen *kyrkofullmäktige* införes, valen till dessa böra, såsom av sakkunnige förordats, sammanföras med stads- och kommunalfullmäktigvalen. Härvid förordas i utlåtanden från *länsstyrelsen i Jönköpings län* ävensom från *stadsfullmäktige i Nyköping* en dylik valsammanföring, varemot *länsstyrelsen i Värmlands län* tager bestämt avstånd från tanken på en sådan anordning. I detta sammanhang må framhållas, att i de utlåtanden och yttranden, som avgivits över det av tillkallade sakkunniga den 30 december 1922 avgivna betänkandet med förslag till lag om församlingsstyrelse m. m. (Statens offentliga utredningar 1923: 4), i allmänhet hävdats den ståndpunkten, att de kyrkliga fullmäktigvalen under inga förhållanden böra förrättas samtidigt med de borgerliga valen av vad slag de vara må.

De principuttalanden angående önskvärdheten av den ifrågasatta reformen, som sålunda kommit till synes i de över promemorian angående valsammanförandet avgivna utlåtandena, innehålla, som framgår av den lämnade redogörelsen, egentligen icke några nya synpunkter på frågan, detta naturligt nog, med hänsyn till den långa tid, varunder frågan varit under debatt. Departementschefen.

Märkligt är emellertid, att medan endast ett par myndigheter uttalade sig för den ifrågasatta valsammanföringen, då frågan var föremål för remiss år 1917, nu över hälften av de myndigheter och organisationer, som yttrat sig angående reformens principiella sida, hava uttalat sympatier för sammanföringen.

Utvecklingen har sålunda här varit densamma som vid frågans riksdagsbehandling, och förklaringen till meningsförändringen torde ej vara svår att finna. Den bör enligt mitt förmenande till en del sökas i den vidgade erfarenheten hos och det ökade förtroendet för de valförrättande och sammanräknande institutionerna och i de förbättrade valförhållanden, som vunnits genom en numera genomförd valdistriktsindelning och tillgång till rymligare vallokaler. En andra förklaringsgrund är sannolikt att hänföra till det besvär och de olägenheter för väljare, valförrättare och partiorganisationer, som voro förknippade med de kommunala representantvalen hösten 1922, då landstingsmannaval och fullmäktigval försiggingo med allenast några veckors mellanrum. Detta att tvenne skilda val måst hållas med ett relativt kort tidsintervall har i stor omfattning och som jag anser med rätta givits en del av skulden till det minskade valdeltagandet. Även förutvarande motståndare till den nu ifrågasatta reformen hava under sådana förhållanden ansett, att försök bör göras att genom ett valsammanförande råda bot för detta missförhållande. Vad som emellertid framför allt både i riksdagen och hos vederbörande myndigheter och organisationer bidragit till att framkalla en omsvängning i meningarna är sannolikt det nya uppslaget att låta valsammanföringen bliva beroende av respektive kommuners egna beslut. Genom en dylik anordning skulle avgörandet i frågan ligga i väljarnas egen hand; hänsyn skulle tagas till uppfattningen på orten angående lämpligheten av valsammanföring eller ej och till förefintliga möjligheter i fråga om vallokal och dylikt.

Det motstånd mot förslaget till valsammanföring, som dock alltjämt i rätt stor omfattning förefinnes, bottnar, såsom framhållits av konstitutionsutskottet och i riksdagsskrivelsen och såsom till fullo bekräftats av de nu inkomna utlåtandena, så gott som uteslutande i den uppfattningen, att fullmäktigvalens sammanförande med landstingsmannavalen skulle medföra, att även de förra finge en delvis politisk i stället för en rent kommunal karaktär. Vid sidan av denna erinran av rent principiell innebörd kvarstå ännu på sina håll farhågorna för att erforderliga resurser i fråga om vallokaler och valförrättare ej skola finnas att tillgå, samt att det icke skall låta sig göra att genom lämpliga åtgärder förhindra de förväxlingar och de andra felaktigheter från valmyndigheternas och väljarnas sida, som anses vara förenade med samtidiga val.

Beträffande dessa invändningar kan jag helt instämma i det bemötande av desamma, som framförts av konstitutionsutskottet. Faran att ett kommunalt fullmäktigval, vid vilket, om det förrättas för sig, allenast kommunala synpunkter skulle göra sig gällande, genom sammanföring med landstingsmannavalet skulle »politiseras», synes mig i varje fall överskattad, och jag känner mig icke övertygad av påståendet, att det hittills, särskilt vid kom-

munalfullmäktigvalen, i viss utsträckning praktiserade förfaringssättet med överenskommelse partierna emellan om en gemensam kandidatlista skulle omöjliggöras genom en valsammanföring. Hysas emellertid farhågor i nu antydd riktning mera allmänt bland väljarna, undgås ju vid ett system med fakultativt valsammanförande den verkliga eller förmenta faran genom att det kommunala organet underlåter att fatta beslut om sammanföring. Slutligen anser jag mig i likhet med konstitutionsutskottet böra erinra, att farhågorna, att vid valsammanföring det ena valets mer eller mindre politiska karaktär skulle giva samma karaktär åt det kommunala valet, icke hindrat sammanförandet av stadsfullmäktigval och de helt politiska valen för utseende av elektorer för val av förstakammarledamöter.

Beträffande oförmåga hos valförrättarna och alltför små vallokaler såsom skäl mot valsammanföring kan jag åtnöja mig med att hänvisa till konstitutionsutskottsutlåtandet i denna punkt och vad härutinnan i det föregående anförts. Särskilt i fråga om de otillfredsställande lokalförhållandena utgör ju valsammanförandets fakultativa karaktär ett betryggande korrektiv.

Att det är möjligt att genom lämpliga föreskrifter och anordningar helt undgå eller åtminstone till ett minimum begränsa möjligheten till förväxlingar och felaktigheter från valförrättarens sida eller till oreda och förvirring för väljaren, torde redan konstitutionsutskottet hava påvisat, och de erfarenheter, som förefinnas från de gemensamma stadsfullmäktigvalen och elektorsvalen och som i de nu inkomna utlåtandena framlagts av överståthållarämbetet och magistraten i Stockholm, torde väl härutinnan böra tillerkännas beviskraft.

Till belysande av den ringa grad, i vilken valsammanföringen beträffande elektorsval och stadsfullmäktigval varit ägnad att öka kassationsprocenten må anföras, att, medan antalet kasserade valsedlar vid 1922 (för Stockholm 1923) års stadsfullmäktigval utgjorde 0.6 % av samtliga avgivna sedlar, så utgjorde motsvarande tal i fråga om elektorsvalen i de sex största städerna allenast 0.4 och i fråga om stadsfullmäktigvalen i dessa städer 0.8 %. Sistnämnda relativt höga kassationsprocent berodde framför allt på att vid stadsfullmäktigvalet i Stockholm 1.1 % av samtliga avgivna sedlar kasserades. För stadsfullmäktigvalen i de övriga »storstäderna» var kassationsprocenten precis densamma som för samtliga städer, d. v. s. 0.6.

I min följande framställning skall jag angiva de bestämmelser och åtgärder i övrigt, som enligt mitt förmenande äro ägnade att möjliggöra fullmäktigvalens och landstingsmannavalens sammanförande utan större olägenheter eller risker.

Att valsammanföringen i nämnvärd grad skulle öka och försvåra sammanräkningsarbetet kan jag icke anse ådagalagt. Av min framställning i det följande torde komma att framgå, att i stort sett verkningarna i detta avseende av en fakultativ valsammanföring under lämpliga former torde komma att bliva rätt oväsentliga, om ens några. I denna punkt stå för övrigt uppgifterna från olika länsstyrelser mot varandra, i det att några ansett, att valsammanförandet skulle öka och försvåra sammanräkningsarbetet, medan andra åter förklarat, att reformen i detta hänseende skulle medföra en lind-

ring och lättnad. Huru härmed än må förhålla sig, torde det vara tydligt, att hithörande omständigheter icke kunna få någon utslag givande betydelse vid ett ställningstagande för eller emot den ifrågasatta reformen.

Att man enligt min mening i valet mellan ett obligatoriskt eller fakultativt valsammanförande givetvis, åtminstone tills vidare, bör stanna för en lösning efter den senare linjen, torde av det anförda vara med tillräcklig tydlighet ådagalagt. Jag delar härutinnan helt den uppfattning, som kommit till uttryck i meromnämnda riksdagsskrivelse och från flertalet av de myndigheter och institutioner, som nu yttrat sig i frågan. Valsammanföring skulle sålunda icke komma till stånd med mindre än att kommunens beslu tande organ så bestämde.

Att för dylikt bestämmande, såsom påyrkats i utlåtandet från länsstyrelsen i Stockholms län, skulle krävas kvalificerad majoritet, kan jag icke anse riktigt eller i överensstämmelse med det förtroende, som bör hysas till den kommunala självstyrelsen och till kommunrepresentationens vilja och förmåga att träffa avgörande till invånarnas allmänna bästa. Att giva en minoritet avgörandet i fråga om positivt beslut om valsammanföring torde för övrigt kunna tänkas leda till missbruk i så måtto, att i närheten till vallokalen boende representanter, för vilka valsammanförandet vore mindre betydelsefullt, eller ett minoritetsparti inom representationen, som hade att vänta sig fördelar av ett minskat valdeltagande från kommunmedlemmarna i allmänhet eller från de mera avlägset boende, kunde förhindra en valsammanföring, som för de övriga och flertalet kommuninvånare vore synnerligen önskvärd.

Större berättigande måste tillerkännas den i två av de inkomna utlåtandena framförda synpunkten, att man skulle låta anstå med valsammanförandet till dess utredning och förslag angående den allmänna formella revisionen av kommunallagarna och en särskild kommunal vallag förelåge färdiga. Den utredning, som härvid åsyftas, är den, som tillkommit jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 20 juni 1924 och uppdragits åt landshövdingen K. H. L. Hammarskjöld. Utredningen har kommit till stånd efter en i anledning av motion vid 1921 års riksdag avlåten riksdagsskrivelse den 7 maj 1921 — nr 186 — , gående ut på att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt föranstalta om en allmän, i huvudsak formell revision av gällande förordningar om kommunalstyrelse på landet och i stad. I berättelsen till 1926 års riksdag heter det beträffande sagda utredningsarbeten, att under år 1925 konceptutkast till lagar om kommunalstyrelse och om val uppsatts samt underkastats en första granskning, samt att den sakkunnige hade för avsikt att under år 1926 ytterligare bearbeta och såvitt möjligt komplettera dessa utkast och uppsätta förslag till vissa bi- och följdförfattningar ävensom att jämsides härmed författa motiver.

Genom ett tillmötesgående av det nu gjorda uppskovsyrkandet skulle man tydligen komma ifrån olägenheten att inom en begränsad tid tvenne gånger vidtaga ändringar i kommunallagarna, av vilka den första skulle få en i mångt och mycket provisorisk karaktär; och man skulle på en gång i

en gemensam kommunal vallag kunna framlägga ett tillfredsställande och så vitt möjligt enhetligt system i fråga om samtliga de kommunala representantvalen med åtföljande bestämmelser angående valsammanföringars anordnande. Emellertid har ju riksdagen, som vid avlåtande av sin skrivelse nr 130 år 1925 varit fullt medveten om omförmälda på dess initiativ tillkomna utredningsarbeten, tydligen avsett, att möjlighet till valsammanförande skulle omedelbart beredas utan avvaktande av resultaten av utredningsarbetena i fråga. Ett uppskov nu skulle innebära, att reformen i fråga kunde komma i tillämpning först vid 1930 års val. Under sådana förhållanden synes det vara riktigast att omedelbart och redan till de stundande höstvalen söka tillgodose kravet på möjlighet till valsammanföring. Genom ett dylikt tillvägagångssätt vinner man också den väsentliga fördelen, att man så att säga kan pröva sig fram till en lämplig lösning av förevarande spörsmål, och att man, då det gäller att i en blivande kommunal vallag skapa ett slutgiltigt system, kan draga fördel av erfarenheter från de nu stundande höstvalen och därvid tillämpade bestämmelser.

Med hänsyn till den karaktär i viss mån av provisorium, som sålunda skulle tillkomma för valsammanförandets möjliggörande erforderliga lagbestämmelser, torde man med anknytning till en tankegång, som kommit till synes i yttrandet från Svenska landstingsförbundets styrelse, böra se till, att de nu erforderliga lagändringarna icke bliva vidlyftigare än som kan anses oundgängligen nödvändigt för reformens genomförande och för att i möjligaste mån skapa en garanti mot de förväxlingar och svårigheter, som skulle kunna vara förenade med den åsyftade valsammanföringen.

Gent emot de från tvenne håll gjorda uttalandena, att en lagstiftning, ägnad att möjliggöra valsammanförandet, väl kunde anses önskvärd för landsbygdens vidkommande, men att den däremot icke borde komma till stånd i fråga om städerna, må framhållas följande. Att den ifrågasatta reformen på grund av avstånds- och kommunikationsförhållanden är mera betydelsefull och av behovet påkallad på landsbygden än i städerna, är en uppfattning, som ofta kommit till synes under förevarande frågas diskussion, och en uppfattning, vars riktighet torde ligga klar för en var. Men därav följer ingalunda, att reformen saknar betydelse för städernas vidkommande, och att ett medgivande till valsammanföring i städerna aldrig skulle komma att utnyttjas och på grund därav ej heller böra tillskapas. Även om avstånden i städerna alls ej äro så stora som på landsbygden, är det väl i varje fall bekvämare även för städernas väljare att på en gång avgiva sina röster vid tvenne val än att med några veckors eller månaders mellanrum två gånger uppsöka vallokalen för att utöva rösträtten; och ur synpunkten, att tillgången till rymliga vallokaler och kvalificerade biträden vid valförrättningen i allmänhet är bättre i städerna än på landsbygden, låta sig dubbelval lättare ordnas i städerna än på landsbygden, varför också i så måtto reformen torde hava flera fördelar och färre nackdelar för städernas väljare och valförrättare än för landsbygdens. Och vinsten att komma ifrån de dubbla valrörelserna och valstriderna är större i städerna än på landsbyg-

den, i samma mån, som dessa valrörelser och valstrider, åtminstone i fråga om fullmäktigvalen, äro mera intensiva i städerna. Det lärer för övrigt få anses uteslutet att, sedan ett valsammanförande först införts i städerna i fråga om stadsfullmäktigval och elektorsval, nu, då fråga är om att skapa möjligheter att sammanföra fullmäktigval och landstingsmannaval, göra undantag för städerna. I detta sammanhang torde även böra erinras om de strävanden, som under de senaste åren gjort sig gällande att på kommunallagstiftningens område borteliminera den gamla skillnaden mellan bestämmelserna för stad och land, där densamma icke ovillkorligen betingas av reella olikheter. Att undantaga städerna vid den nu ifrågasatta reformen skulle vara ett steg i motsatt riktning. Och, så länge den nu ifrågasatta lagstiftningen har endast fakultativ karaktär, kan det tydligen icke bliva tal om att den skulle kunna tvinga städernas väljare till en valanordning, som icke har stöd av en allmännare opinion. Att städerna skulle vara helt obenägna att hålla stadsfullmäktigval tidigare än i slutet av den nu föreskrivna perioden bekräftas ej heller av föreliggande erfarenheter. Det är visserligen sant, att under år 1922 det övervägande antalet stadsfullmäktigval hölls i november, men detta kan nog delvis förklaras därav, att man, när det icke var tillåtet att förrätta dessa fullmäktigval å samma dag som landstingsmannaval, i allmänhet önskade att låta en så lång tid som möjligt förflyta mellan de båda valen och undvika att under flyttningstiden tvenne gånger besvära väljarna. En undersökning, som verkställts med ledning av valprotokollen, visar för övrigt, att år 1922 stadsfullmäktigvalen i över 20 valkretsar höllos under oktober och i 1 valkrets t. o. m. i september.

Av vad jag sålunda anfört torde framgå, att yrkandena om städernas undantagande från möjligheten att hålla de kommunala fullmäktigvalen på samma dag som landstingsmannavalen enligt min mening icke hava fog för sig.

I en anmärkning till den inom socialdepartementet uppgjorda promemorian uttalas, att i fråga om val av municipalfullmäktige tillräcklig anledning till ändring av gällande bestämmelser icke torde förefinnas, och häremot hava inga erinringar framförts i de inkomna utlåtandena.

Även jag är i denna punkt i stort sett av den mening, som kommit till uttryck i omförmälda promemoria. Det nuvarande förbudet att hålla kommunalfullmäktigval å samma dag som landstingsmannaval innebär på grund av stadgande i § 80 mom. 1 i förordningen om kommunalstyrelse på landet jämväl förbud mot att hålla municipalfullmäktigval och landstingsmannaval på samma dag, och redan bestämmelsen i omförmälda lagrum, att »där municipalsamhälle ej utgör särskilt valdistrikt, municipalfullmäktige skola utses å municipalstämma, därvid stämmans ordförande och två av stämman utsedda personer tjänstgöra såsom valförrättare», utgör ett svårfrånkomligt hinder för att över hela linjen medgiva rätt att hålla municipalfullmäktigval i samband med landstingsmannaval. Ett sådant medgivande skulle dessutom kunna tänkas leda därhän, att där municipalsamhället utgjorde eget

valdistrikt, tre val, nämligen municipalfullmäktigval, kommunalfullmäktigval och landstingsmannaval, komme att hållas vid gemensam förrättning, något som, åtminstone tills vidare innan erfarenhet vunnits angående gemensam förrättning för de två sistnämnda valen, torde böra undvikas. För den skull bör vid borttagandet av förbudet att hålla kommunalfullmäktigval å samma dag som landstingsmannaval i omförmälda § 80 mom. 1 stadgas uttryckligt förbud mot att hålla municipalfullmäktigval å samma dag som landstingsmannaval.

Något lagstadgat hinder att hålla municipalfullmäktigval å samma dag som kommunalfullmäktigval i den kommun, varav municipalsamhället utgör en del, förefinnes icke för närvarande, ehuru, troligen på grund av saknaden av bestämmelser huru därvid skall tillgå när municipalsamhället utgör eget valdistrikt, några dubbelval av detta slag hittills icke förekommit. Då emellertid, för det fall att municipalsamhället utgör eget valdistrikt och följaktligen valförrättaren är densamme vid municipalfullmäktigvalet som vid kommunalfullmäktigvalet, en sammanföring av dessa båda val, där det senare ej hålles i samband med landstingsmannaval, torde få anses såsom synnerligen lämplig, och då mot sådan sammanföring icke kan framställas den invändning, som sammanhänger med det ena valets delvis politiska karaktär, torde i varje fall det omförmälda förbudet att hålla municipalfullmäktigval å samma dag som landstingsmannaval icke böra utvidgas till ett förbud mot att hålla municipalfullmäktigval i samband med kommunalfullmäktigval, utan fastmera torde bestämmelser böra införas, ägnade att möjliggöra och reglera en dylik sammanföring.

Vad vidare angår fråga om eventuella i framtiden tillkommande kyrkofullmäktigval och deras ställning till den ifrågasatta valsammanföringen, anser jag överflödigt att nu fatta någon ståndpunkt därtill. Huruvida dessa val lämpligen böra förrättas för sig inför kyrklig eller borgerlig myndighet eller eventuellt sammanföras med fullmäktigvalen i den borgerliga kommunen, är tids nog att avgöra, om kyrkofullmäktiginstitutionen bliver verklighet.

Beträffande till slut frågan, huruvida val på samma dag böra ordnas genom deras sammanförande till en gemensam förrättning eller eventuellt genom deras uppdelning på flera samtidiga förrättningar, intager jag avgjort enahanda ståndpunkt som kommit till uttryck i konstitutionsutskottets utlåtande och i den inom socialdepartementet upprättade promemorian, d. v. s. att man bör stanna för det förstnämnda alternativet. Detta alternativ har redan med gott resultat prövats vid de samtidiga stadsfullmäktig- och elektorsvalen. Det andra, hittills oprövade alternativet för frågans lösning förutsätter i viss omfattning antingen ökade utrymmen i de nuvarande vallokalerna och ökning av antalet ledamöter i de nuvarande valnämnderna eller också en längre gående valdistriktsindelning än den nuvarande med tillskapande av nya valnämnder och vallokaler. Att åstadkomma dessa förutsättningar torde emellertid ofta nog bliva synnerligen svårt, och, då bestämmelserna om olika vals hållande på samma dag enligt den av mig omfattade linjen icke skulle få obligatorisk utan allenast fakultativ karaktär,

skulle det arbete och de kostnader, som vore förenade med dylikt nyskapande, bliva till ingen nytta eller kanske rent av till förfång beträffande landstingsmannaval och fullmäktigval i alla de fall, där de båda valen fortfarande som hittills komme att förrättas å skilda dagar, och beträffande andrakammarval så gott som alltid. Ty ihågkommas bör, att ändringar beträffande antalet medlemmar i valnämnderna eller antalet valdistrikt m. m. givetvis måste komma att avse jämväl andrakammarvalen, eftersom det tydligen icke kan vara tal om att uppgiva de fördelar av enhetlighet i hithörande bestämmelser angående röstlängder, valdistriktsindelning och valförrättare för de olika slagen av val, som omsider med så mycket arbete åstadkommits. En ändring i valdistriktsbestämmelserna skulle för övrigt icke kunna träda i tillämpning vid de stundande höstvalen. Härtill kommer, att givetvis den tids- och arbetsbesparing för väljare och valförrättare, som valens hållande på samma dag innebär, blir i viss mån mindre, om de båda valen uppdelas på flera samtidiga förrättningar än om de sammanföras till en gemensam förrättning. I förra fallet skulle nämligen sannolikt få så tillgå, att väljaren skulle vid tvenne olika tillfällen erhålla valsedel och valkuvert, gå bakom valskärm och inlägga sedel, infinna sig vid rösturnan, uppgiva namn och bostad samt avlämna kuvert, varje gång kanske efter en avsevärd väntan, och på motsvarande sätt skulle arbetet och tidsutdräkten för valförrättarna ökas framför allt därigenom, att de tvenne gånger måste uppsöka väljaren i röstlängden. Möjligheterna till misstag från väljarnas sida, såsom inläggande av den för det ena valet avsedda sedeln i kuvert för det andra valet, skulle ej heller vid en lösning efter denna linje vara uteslutna, och vad angår misstag från valförrättarens sida torde desamma även vid systemet med gemensam valförrättning, såsom jag i det följande skall visa, kunna i det närmaste bortelimineras. Oreda i vallokalen torde lättare kunna uppkomma vid systemet med flera samtidiga förrättningar.

Medgivandet att förrätta de omförmälda valen på en och samma dag bör sålunda, liksom i fråga om de samtidigt företagna stadsfullmäktig- och elektorsvalen, åtföljas av en bestämmelse därom, att, där de båda valen hållas på samma dag, röstberättigad, som äger utöva rösträtt vid båda valen, må kunna vid ett och samma tillfälle avgiva sin röst vid vartdera av dem. Detta hindrar naturligtvis icke, att röstavlämningen för vartdera valet — och likaså sammanräkningen — rent formellt behandlas såsom särskild förrättning med var sitt protokoll. Tvärtom torde en sådan anordning, till vilken fråga jag i det följande skall återkomma, få anses såsom riktig och lämplig.

Med stöd av vad sålunda anförts har jag ansett, *att* tillfälle bör beredas att hålla kommunalfullmäktig- och stadsfullmäktigval å samma dag som landstingsmannaval, ävensom municipalfullmäktigval å samma dag som kommunalfullmäktigval men ej å samma dag som landstingsmannaval, *att* valsammanföringen bör göras beroende av kommunalt beslut med enkel majoritet i varje särskilt fall, *att* de samtidiga valen böra förrättas i samband med varandra

sålunda, att röstberättigad, som äger utöva rösträtt vid båda valen, vid ett och samma tillfälle må kunna avgiva sin röst vid vartdera av dem, samt *att* reformen genomföres redan nu, så att den kan tillämpas vid valen i höst, utan hänsyn till frågan om en eventuell i framtiden tillkommande kyrkofullmäktiginstitution.

Från nu angivna ståndpunkt gäller det tydligen, såsom i omförmälda promemoria framhålles, att undersöka, *dels* i vad mån för närvarande bestående olikheter i bestämmelserna för de olika valen lägga hinder i vägen för valsammanförandet och sålunda böra undanröjas, *dels ock* huru olägenheter och möjligheter till förväxlingar vid ett eventuellt valsammanförande skola kunna förekommas. De spörsmål, som härigenom uppkomma, skola av mig i det följande upptagas till behandling vart för sig, därvid början göres med frågan om undanröjande av olikheter mellan de olika kommunalförfattningarna.

B. Undanröjande av olikheter mellan de särskilda kommunalförfattningarna.

Tid på året för valet. Social-departementets promemoria.

Enligt omförmälda promemoria hava redan gällande föreskrifter för de olika valen en och samma innebörd i följande hänseenden, nämligen beträffande de år, då valen skola förrättas, de tider på dagen, under vilka valförrättningen skall fortgå, samt rörande valförrättare, valdistrikt, sättet för protokollsföring och formerna för sammanräkningsförfarandet ävensom i fråga om de materiella reglerna för sammanräkningen, i sistnämnda avseende dock med den modifikation som föranledes av att vid landstingsmannaval utses suppleanter, under det att vid övriga val i stället tillämpas systemet med s. k. efterträdare. I vissa andra hänseenden däremot finnas större eller mindre skiljaktigheter mellan de olika valföreskrifterna.

Under rubriken »Tid på året för valet» framhålles sålunda i sagda promemoria, att den tid, som för närvarande är fastställd för fullmäktigvalen, nämligen den 16 september—20 oktober på landet och den 16 september—30 november i stad, under vissa år kan förhindra, att dessa val förrättas i samband med landstingsmannaval, och detta även om sistnämnda val hålles å ordinarie dag, d. v. s. den tredje söndagen i september eller — i stad — närmast därförut kommande lördag. Denna tredje söndag i september kunde nämligen inträffa redan den 15 september och sålunda lördagen därförut den 14 september. I sådant fall kunde alltså med gällande bestämmelser, även om förbudet mot gemensam valdag upphävdes, kommunalvalen icke utsättas till ordinarie dag för landstingsmannaval. Om man önskade, att generellt möjliggöra ett sammanförande av de olika valen, måste sålunda en ändring ske. Angående de vägar som härvid kunna beträdas heter det i promemorian:

»Utgår man därvid från att ett frångående av principen med en gemensam valdag för landstingsvalen icke är önskvärt, finnas tydligen två vägar för vinnande av berörda syfte. Den ena är att så mycket skjuta på begynnelsedagen för tidsperioden för kommunalvalen, som erfordras för att den 14 och den 15 september och, såsom framgår av det följande, en dag där-

förut, skola falla inom nämnda period, alltså exempelvis till den 12 september. De skäl, som på sin tid anfördes mot att bestämma nämnda begynnelsedag tidigare än som nu gäller, nämligen *att* tillräcklig tid för prövning av besvär över röstlängd måste finnas, *att* val lämpligen icke borde förrättas förrän efter landstingens sammanträde *samt att* i städerna semestertiden icke slutat vid september månads ingång, kunna näppeligen åberopas mot en förskjutning av tiden, som icke går längre än som redan nu gäller som regel beträffande landstingsval.

Den andra vägen är att ändra tidsbestämmelserna beträffande kommunalvalen så, att de erhålla samma innebörd som motsvarande bestämmelser rörande landstingsvalen. En dylik ändring har vid förevarande frågas tidigare behandling varit under övervägande och ansetts förenad med vissa fördelar, ehuru riksdagen slutligen inskränkt sig till att förorda, icke det obligatoriska sammanförande av de olika valen, som av en dylik omläggning skulle bliva följden, utan endast införande av en möjlighet till gemensamma val. Vissa skäl hava även anförts *mot* att kommunalvalen — och särskilt då stadsfullmäktigevalen — utsattes alltför tidigt på året; huvudsakligen har det ansetts olämpligt, att den äldre uppsättningen av fullmäktige fungerar alltför länge efter det nyval ägt rum. Dessa betänkligheter skulle möjligen kunna undanröjas genom en sådan omläggning, att funktionstiden för stads- och kommunalfullmäktige begynte löpa med tidigare datum än den 1 januari. En dylik omläggning — i den mån den är möjlig med hänsyn till den tid, som hos länsstyrelserna måste åtgå för rösternas sammanräknande — skulle även ur vissa andra synpunkter kunna anses lämplig; så torde det principiellt vara riktigt att samma uppsättning av fullmäktige, som under visst kalenderår skola sköta förvaltningen, bestämma staten och utse funktionärer för året.

Vilken av nu berörda båda utvägar som är att förorda, synes icke utan närmare undersökning böra avgöras. Upplysning i frågan lärer kunna vinnas genom de yttranden från myndigheter och enskilda sammanslutningar, som torde böra inhämtas i förevarande ärende.»

Utlåtanden. Av de myndigheter och organisationer, som utlåtit sig i denna punkt, ansluta sig följande till promemorians första alternativ, att *flytta begynnelsedagen av den tidsperiod, inom vilket kommunalvalen skola äga rum*, nämligen *länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Kronobergs, Gotlands, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands* och *Norrbottens län, Allmänna valmansförbundets riksorganisation* (eventuellt, se i det följande) samt *Södermanlands läns landstings förvaltningsutskott* och *magistraten i Nyköping*. Länsstyrelsen i Uppsala län anmärker emellertid härvid, att varje ändring i detta avseende praktiskt taget vore mindre nödig, enär först 1934 inträffade, att under något av nu bestämda valår tredje söndagen i september infölle tidigare än den 19 september, och före nämnda år syntes en allmän revision av kommunallagarna kunna förväntas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län och *Svenska landstingsförbundets styrelse* framhålla, att den minsta rubbningen i bestående ordning vunnes, därest det — med upphävande av förbudet mot val av fullmäktige å samma dag som val av landstingsmän i distriktet — stadgades, att bestämmelsen om tidigaste dag för fullmäktigval icke skulle gälla för det fall, att vederbörande

beslutat, att val av fullmäktige skall ske i samband med val av landstingsmän. Någon olägenhet av sådan ordning syntes icke föreligga.

Det i promemorian framställda andra alternativet att *ändra tidsbestämmelserna beträffande kommunalvalen så, att de erhölle samma innebörd som motsvarande bestämmelser rörande landstingsvalen*, tillstyrkes av *länsstyrelserna i Kristianstads* och *Västerbottens län* samt av *magistraten i Karlstad*, enligt vilkas mening vissa skäl, särskilt fördelen av enkla och enhetliga bestämmelser i detta avseende, talade för att samtidiga val gjordes till regel.

Länsstyrelsen i Kalmar län och *styrelsen för Svenska landskommunernas förbund* anse, att bestämmelserna om tiden för de gemensamma valen syntes böra erhålla samma innebörd som nu gällande bestämmelser rörande landstingsvalen med den ändringen, att den tidsperiod, inom vilken kommunen kunde bestämma annan valdag för kommunen än tredje söndagen i september, icke borde bibehållas vid det nuvarande — 'annan dag i september' — utan begränsas till senare delen av månaden (15—30 september). Detta skulle knappast innebära någon olägenhet och skulle bidraga till att hålla valen samlade på kortast möjliga tid.

Länsstyrelsen i Södermanlands län åberopar såsom eget utlåtande ett yttrande av *magistraten i Eskilstuna*, som framhåller, att för åstadkommande av större samstämmighet i tiden för val av landstingsmän och stadsfullmäktige *landstingsmannavalen* utan olägenhet *kunde förläggas till något senare dag på året* än som nu gällde, exempelvis i slutet av september eller ännu hellre under förra hälften av oktober. Ett dylikt förslag har upptagits till behandling jämväl av länsstyrelsen i Gävleborgs län, som emellertid avråder från dess genomförande och ansluter sig till promemorians första alternativ.

Svenska stadsförbundets styrelse anser, såsom tidigare anförts, uteslutet, att städerna frivilligt skrida till anordnande av fullmäktigval vid den tid på året, då landstingsval enligt nu gällande bestämmelser skola hållas. Olägenheterna av en sådan valtermin, särskilt med hänsyn till representationsförhållandena under den långa tiden från valets avslutande till mandatens påbörjande, låge i öppen dag och hade förut alltid ansetts utgöra ett väsentligt hinder för stadsfullmäktigvalens sammanförande med landstingsvalen. En tänkbar utväg att undgå dessa olägenheter vore givetvis att framflytta dagen för landstingsmannavalen till exempelvis senare delen av november, men de praktiska förutsättningarna för denna tankes förverkligande vore mycket små.

Länsstyrelsen i Blekinge län anför, att såväl landstings- som stadsfullmäktigvalen utan olägenhet syntes kunna utsättas att äga rum under senare hälften av september eller, om viss dag skulle angivas, å fjärde söndagen i september.

Allmänna valmansförbundets riksorganisation föreslår jämväl framflyttning av tiden för landstingsvalen till exempelvis fjärde söndagen i september. Att skjuta på allmänna valdagen en vecka vore till fördel för landsbygdens väljare, för vilka det brådskande skördearbetet i september inom stora delar av landet försvårade valdeltagandet. En sådan ändring skulle icke heller

göra frågan om början av funktionstiden för stads- och kommunalfullmäktige mer aktuell än den till äventyrs vore förut och av annan anledning. Skulle emellertid detta förslag ej anses lämpligt, förordades det i promemorian angivna första alternativet (se ovan).

Av de myndigheter och organisationer, som yttrat sig om ifrågasatt *omläggning av funktionstiden* för kommunal- och stadsfullmäktige, anse *samtliga, med undantag av två, den ifrågasatta omläggningen icke vara tillrådlig eller lämplig eller avstyrka bestämt densamma*, huvudsakligen till följd av svårigheten att medhinna röstsammanräkningarna före funktionstidens början.

Länsstyrelsen i Jämtlands län påpekar därjämte de allvarliga olägenheter, som, i händelse av besvär över fullmäktigval, skulle uppstå vid behandlingen av den kommunala budgeten för följande kalenderår, om den äldre uppsättningen av fullmäktige skulle hava upphört att fungera vid statbehandlingen.

Svenska stadsförbundets styrelse avråder på det allvarligaste från den ifrågasatta omläggningen av funktionstiden och anför bl. a., att årets sista kvartal vore för stadsförvaltningen i allmänhet och särskilt för de större städernas förvaltningar den ojämförligt brådaste och mest arbetsfyllda tiden, då statbehandlingen och därmed sammanhängande mer eller mindre vidlyftiga specialfrågor av ekonomisk innebörd måste slutföras under dessa månader. Att mitt i denna forcerade verksamhet gå att fullständigt utbyta stadsrepresentationen kunde enligt förbundets bestämda mening icke ifrågakomma. Enhetligheten i förberedandet och slutbehandlingen av de för kommunens ekonomi viktigaste ärendena skulle på detta sätt äventyras och över huvud taget oreda och villervalla uppstå inom administrationen. Det nuvarande systemet, enligt vilket en ny uppsättning fullmäktige trädde i funktion först sedan kommunens hushållningsplan för det närmaste året blivit fastställd och vid en tid, som även i övrigt medgåve något rådrum för de nyvalda att göra sig hemmastadda i sin ställning, vore obetingat riktigt. Det borde därför icke uppgivas utan synnerligen vägande skäl.

Styrelsen för Svenska landskommunernas förbund anser, att en omläggning av funktionstiden knappast kunde få någon större betydelse. Valen till fullmäktige förde mera sällan fram till nya majoriteter och beslutanderätten torde förvisso utövas med omsorg och ansvar även av dem, som komme att avgå. Det kunde vara till fördel, att nyvalda fullmäktige under sin första funktionstid finge tillfälle att göra sig förtrogna med arbetet, innan de bleve ställda inför mera viktiga avgöranden.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län framhåller bland annat, att, då kommunens utgifts- och inkomststat skulle fastställas redan i oktober, en framflyttning av mandatstiden med hänsyn till möjligheten för de nya fullmäktige att bestämma staten ej syntes vara motiverad.

De två myndigheter, som uttalat *sympatier* för en omläggning av fullmäktiges funktionstid, äro *länsstyrelserna i Stockholms* och *Gotlands län*. I utlåtandet från den förra förordas sålunda i anledning av den i promemorian påpekade olägenheten därav att den äldre uppsättningen av stads-, respek-

tive kommunalfullmäktige skulle komma att fungera alltför länge efter det nyval ägt rum, en framflyttning av funktionstiden. Till följd av den avsevärt långa tid, som åtginge för röstsammanräkningarna, borde dock funktionstiden ej börja löpa före den *1 december*. Därjämte måste av samma skäl slutdagen av valperioden sättas tidigare än nu vore bestämt. Länsstyrelsen i Gotlands län anser, att en omläggning av funktionstiden borde bliva allmänt gällande, oberoende av om sammanföring av valen ägde rum, men framhåller samtidigt, att det syntes ovisst, om en omläggning *kunde* ske med hänsyn till den tid, röstsammanräkningarna toge i anspråk.

Departementschefen.

Den lösning av frågan om landstingsmannavalens och fullmäktigvalens sammanförande, som riksdagen och dess konstitutionsutskott närmast tänkt sig, torde hava varit den, att någon ändring av de nuvarande bestämmelserna om dag för landstingsmannaval icke skulle företagas, men att, om kommunen så beslöte, fullmäktigvalet skulle äga rum på samma dag som och då i samband med landstingsmannavalet. Om man i enlighet med riksdagens uppfattning, vilken jag redan förklarat mig dela, icke vill vara med om att giva valsammanföringen obligatorisk utan allenast fakultativ karaktär, synes också omförmälda lösning vara den, som ligger närmast till hands.

Därest man, som i ett par av de inkomna utlåtandena ifrågasatts, i kommunallagarna införde bestämmelse därom att även fullmäktigvalen skulle förrättas å tredje söndagen i september, skulle detta tydligen i det stora hela innebära en obligatorisk sammanföring, och denna obligatoriska karaktär skulle knappast försvinna, även om respektive kommunala organ kunde besluta om särskild dag för fullmäktigvalen. Bestämmelserna skulle i allt fall innebära ett uttalande, att enligt lagstiftarens mening valen i fråga borde förrättas i samband med varandra. En lagtext i sådan riktning torde emellertid med hänsyn till de stora lokala olikheterna i vårt land och till de olika uppfattningar, som i denna punkt framträtt såväl i riksdagen som bland folket ute i bygderna, böra undvikas. Den omständigheten, att genom försummelse från de kommunala organen frågan om fullmäktigval å annan dag än landstingsmannaval icke kommit att upptagas till behandling, skulle enligt ett dylikt system medföra, att kommunen måste hålla de båda valen på samma dag, även om de lokala förhållandena lade stora hinder härför och även om väljarna själva och deras representanter icke önskade en dylik anordning. Följer man däremot de anvisningar, som närmast av riksdagen lämnats, får man väl tänka sig, att om ett allmännare intresse för en valsammanföring förefinnes på orten och om de lokala förhållandena äro lämpliga för en sammanföring, frågan också inom vederbörande kommunala organ skall bliva föremål för behandling och beslut i positiv riktning.

Däremot skulle det icke innebära någon rubbning av de principer som av riksdagen framförts, om man, med bibehållande av valsammanföringens fakultativa karaktär, förlägger den ordinarie dagen för landstingsmannaval till en senare tidpunkt på året och därmed tillmötesgår de önskemål med avseende på valtiden, som tidigare, framförallt inom städerna, gjort sig gällande. Men i och med detsamma upprullas också på nytt den svåra frågan om den

lämpligaste valdagen för andrakammarval och landstingsmannaval, en fråga, som först efter långvariga utredningsarbeten och upprepad riksdagsbehandling slutligen fått sin lösning vid 1922 års riksdag. Att redan nu, sedan de nya bestämmelserna prövats allenast vid ett andrakammarval och ett landstingsmannaval och utan att därvid några större olägenheter försports, företaga en ändring i denna punkt, kan icke anses tillrådligt. Vid vägande av de skäl och motskäl, som framförts beträffande den numera lagstadgade dagen för sagda val, kan jag heller icke finna, att någon annan dag skulle vara mera lämplig, och jag vill, i likhet med vad som tidigare skett, såsom ett synnerligt viktigt motiv mot senare val anföra, att det under sådana förhållanden med bibehållande av den nuvarande funktionstiden för representanterna icke torde bliva möjligt för länsstyrelserna att i god tid före funktionstidens början medhinna röstsammanräkningarna. Och kan den nuvarande gemensamma valdagen anses lämpa sig för andrakammarval och landstingsmannaval, böra ej heller hinder möta att hålla fullmäktigval vid samma tidpunkt.

Mot fullmäktigvalens hållande så tidigt på året som den tredje söndagen i september eller lördagen därförut har emellertid framförts en anmärkning, vilken icke har motsvarighet, då det gäller andrakammarval eller landstingsmannaval. Denna anmärkning består däri, att sådana tidiga val, med bibehållande av den nuvarande bestämmelsen, att fullmäktiges mandatstid skall löpa efter kalenderår, medföra, att fullmäktige, som icke omvalts, under en längre tid komme att efter valet uppehålla sina befattningar, för vilka de måste förmodas därefter icke längre hysa samma intresse. Häremot har dock med rätta erinrats — jämför kommunalförfattningssakkunnigas betänkande, del II — att synpunkten, att representanter icke böra fungera sedan andra valts, aldrig kan fullt tillgodoses, och att den torde hava sin förnämsta betydelse, då de valda i sin ordning skola utse representanter att fungera under en avsevärd tid framåt, t. ex. landstingsmän och elektorer för val av ledamöter till första kammaren. För övrigt ske redan nu fullmäktigvalen avsevärd tid före det viktiga decembersammanträdet, och så väl på landet som i stad äro numera i allmänhet sammanräkningarna slutförda före berörda sammanträde. Den uppfattningen att en inom kort avgående representant förlorar sitt intresse för uppdraget och i ett eller annat hänseende vansköter detsamma, torde för övrigt, såsom nu på nytt vitsordats av bland andra styrelsen för Svenska landskommunernas förbund, icke vara av erfarenheten bestyrkt.

Icke förty har jag, när nu den omförmälda olägenheten eller oegentligheten icke torde kunna frånkommas genom en ändring av tiden för valet, ansett mig böra taga under omprövning, huruvida icke bot kunde rådas härför genom att låta fullmäktiges funktionstid begynna tidigare än nu. Detta spörsmål har behandlats både i promemorian och i en del av de över densamma avgivna utlåtandena.

Av vad jag i det föregående anfört angående nödvändigheten, att länsstyrelserna få tillräcklig tid för röstsammanräkningen, torde till en början vara tydligt, att avsevärt tidigare än nu kan icke fullmäktiges funktionstid

taga sin början. Det viktigaste motivet för tillbakaflyttningen av fullmäktigvalen till den nu gällande tiden var just omtanken för att röstsammanräkningarna skulle vara klara och om möjligt eventuella besvär över valen avgjorda före funktionstidens början; och även om beredandet av möjlighet att hålla fullmäktigvalen i samband med landstingsmannavalen i viss omfattning komme att innebära en ytterligare tillbakaflyttning av förstnämnda val och därmed ökad tid för sammanräkningen, torde allt framgent ett stort antal fullmäktigval komma att hållas under slutet av den stadgade valperioden. Ihågkommas bör också, att allt flera landskommuner övergå till fullmäktigsystem, varigenom sammanräkningsarbetet för länsstyrelserna kräver alltjämt ökad tid, samt att redan nu ett flertal länsstyrelser klagat över det betydande arbetet med sammanräkningarna och begärt ökade anslag till extra arbetskraft för deras fullgörande i god tid. Med hänsyn härtill anser jag, att man i varje fall knappast kan tänka sig en tidigare dag för mandatstidens begynnande än den av länsstyrelsen i Stockholms län ifrågasatta, eller den 1 december. Därmed skulle man visserligen för städernas vidkommande vinna det även enligt min mening i och för sig önskvärda syftet, att inga ej omvalda fullmäktige komme att deltaga i decembersammanträdena, som bland annat hava att fastställa staterna för det nästkommande året. I landskommunerna fastställas emellertid staterna oftast redan i oktober månad, varför beträffande dem föga eller intet vore vunnet med att mandatstiden begynte en månad tidigare än nu (jämför utlåtande från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län). Vad som anförts i yttrandena, framför allt från Svenska stadsförbundet men jämväl från Svenska landskommunernas förbund, angående vådan av att mitt under kommunalarbetets brådaste tid utbyta representanterna talar också mot den ifrågasatta ändringen av fullmäktiges funktionstermin, även om olägenheten av en sådan anordning vid proportionellt valsätt och den relativt ringa rubbning av fullmäktigkorporationernas sammansättning, som plägar åstadkommas genom nyval, icke på långt när torde vara så stor som understundom förmenats. Det nuvarande systemet, enligt vilket en ny uppsättning fullmäktige träder i funktion vid en tid, som medgiver något rådrum för de nyvalda att göra sig hemmastadda i sin ställning, har därigenom vissa fördelar. Då härtill kommer, att av myndigheter och organisationer, som yttrat sig över promemorian, endast två uttalat vissa sympatier för en omläggning av mandatsterminen, har jag icke ansett mig böra framlägga förslag i sådant syfte.

För möjliggörande av fullmäktigvalens hållande å samma dag som landstingsmannaval även under sådana år, då den ordinarie dagen för dessa val infaller tidigare än den 16 september, eller för det fall, att kommunens beslutande organ — med tvåtredjedels majoritet — fastställer dagen för landstingsmannaval till en tidigare dag i september än den 16, anser jag de av länsstyrelsen i Malmöhus län och Svenska landstingsförbundets styrelse föreslagna bestämmelserna i huvudsak lämpliga och ägnade att utan större lagändring och utan ytterligare tillbakaflyttande av den för fullmäktigvalen nu fastställda valtiden nå det önskade syftet. Bestämmelsen om tidigaste dag

för fullmäktigval skulle i enlighet härmed icke gälla för det fall, att vederbörande besluta, att val av fullmäktige skall ske i samband med val av landstingsmän.

Jag har sålunda ansett, att möjliggörandet av fullmäktigvalens sammanförande med landstingsmannavalen bör åstadkommas utan rubbning av landstingslagens nuvarande bestämmelser om dag för dessa val och av den nuvarande mandatsterminen för kommunal- och stadsfullmäktige samt utan annan ändring i den numera fastställda tiden under vilken fullmäktigval skola förrättas än den, att en bestämmelse tillägges om att beslut må fattas om att sagda val skall hållas i samband med landstingsmannaval, också då sådant val hålles före valtidens början.

Myndighet, som bestämmer valdagen, och tiden för valdagens bestämmande.

Social-departementets promemoria.

Beträffande landstingsmannaval skall bestämmelse om annan valdag än den allmänt föreskrivna träffas på landet av kommunalfullmäktige, respektive kommunalstämma i mars månad och i stad av stadsfullmäktige, respektive allmän rådstuga i maj månad. Dagen för kommunalfullmäktigval bestämmes av kommunalfullmäktige, respektive kommunalstämman det år då valet förrättas. Dagen för stadsfullmäktigval bestämmes av magistraten. — Utsättandet av lördagen före tredje söndagen i september som dag för landstingsvalen ankommer även på magistraten. Enligt promemorian torde någon ändring i denna bestämmelse icke vara erforderlig eller lämplig för möjliggörande av gemensamma val. »Sådana torde nämligen icke böra komma till stånd i andra fall än då de olika kommunala organen äro därom ense, och då alltså samförstånd även om valdagen kan förväntas.»

Utlåtanden.

Länsstyrelserna i Malmöhus samt *Göteborgs och Bohus län* framhålla lämpligheten av att bestämmanderätten i här ifrågavarande avseende tillägges en och samma myndighet, nämligen stadsfullmäktige. Länsstyrelsen i Malmöhus län ifrågasätter i detta sammanhang, huruvida icke, då fråga vore om gemensamt stadsfullmäktig- och landstingsval, magistraten borde höras, innan stadsfullmäktige fattade sitt beslut.

Departements-chefen.

Om man, såsom jag ansett lämpligt, ger stadsfullmäktiges — respektive allmänna rådstugans — beslutanderätt i fråga om valsammanföring den innebörd, att det tillkommer sagda organ att besluta, att stadsfullmäktigvalet skall äga rum å samma dag som landstingsmannavalet för staden, kommer tydligen icke bestämmelsen i någon oförenlig motsättning till stadgandena, att magistraten eljest har att besluta dag för stadsfullmäktigval och att fatta beslut om landstingsmannavalets hållande dagen före den tredje söndagen i september. Att stadsfullmäktige, innan de fatta beslut om valsammanföring, i allmänhet inhämta magistratens yttrande i frågan, torde väl få anses troligt. Något direkt stadgande härom anser jag emellertid icke erforderligt, lika litet som ett sådant stadgande ansetts nödigt i samband med den åt stadsfullmäktige givna rätten att besluta om annan dag för landstingsmannaval än den ordinarie tredje söndagen i september eller därförut infallande lördag.

Vad angår municipalfullmäktigvals hållande å samma dag som kommunalfullmäktigvalet, då detta ej hålles i samband med landstingsmannaval, skulle

beslutet fattas av municipalfullmäktige eller, där sådana icke finnas, av municipalstämman, vilka sålunda förutsättas hava, innan beslutet fattas, gjort sig underrättade, att kommunalfullmäktigvalet ej skall ske i samband med landstingsmannaval.

Några lagändringar med hänsyn till att icke alltid samma myndigheter hava att besluta om dag för de olika valen anser jag sålunda i likhet med vad i promemorian sägs icke vara erforderliga. Angående tidpunkten för beslut, att kommunal- eller stadsfullmäktigval skall hållas å samma dag som landstingsmannaval eller municipalfullmäktigval å samma dag som kommunalfullmäktigval, anser jag allenast böra stadgas, att sådant beslut skall fattas under det år då valet skall äga rum. Enahanda stadgande gäller nu beträffande beslut i allmänhet angående dag för kommunalfullmäktigval.

Två eller flera valdagar enligt lagen den 20 maj 1921.

Social-departementets promemoria.

Såsom punkt 3 upptager promemorian frågan om två eller flera valdagar enligt lagen den 20 maj 1921 med vissa föreskrifter i fråga om kommunal- och landstingsval, och anföres därom följande:

»Enligt nämnda lag skall i kommun, vars invånarantal överstiger 3,000, eller, då kommun är delad i valdistrikt, i distrikt med sådan folkmängd val av kommunalfullmäktige utsättas att äga rum på två dagar, av vilka den ena skall vara en söndag. Utom i det fall att valförrättningen utsättes att äga rum på olika lokaler, skola dessa två dagar vara på varandra följande. Då synnerliga skäl föreligga, äger valförrättaren utsätta valförrättningen att äga rum jämväl å en tredje förrättningsdag. I fråga om landstingsval gälla enahanda bestämmelser, med det undantag att den andra valdagen skall utsättas till dagen efter den ordinarie valdagen, såvida icke valförrättaren — d. v. s. valnämnden — prövar lämpligt utsätta densamma till dagen närmast före sist avsedda dag. Dessa bestämmelser gälla emellertid endast andra landskommuner än köpingar, som bilda egen kommun. För sådana köpingar liksom för landskommuner eller valdistrikt av landskommuner, som icke uppnått ett invånarantal av 3,000, ävensom för städer gälla i förevarande hänseende enhetliga bestämmelser beträffande landstings- och kommunalval, så att det för båda valen är samma myndighet, som träffar avgörandet. Nyss anförda olikhet i reglerna för landskommuner eller valdistrikt med över 3,000 invånare torde icke i nu behandlade hänseende vara av den betydelse, att någon ändring bör anses påkallad. Det torde kunna förväntas, att i de fall, då vederbörande myndigheter avsett, att de båda valen skola hållas å samma dagar, valförrättaren bestämmer den andra dagen för landstingsvalet så, att dylikt syfte till fullo kan nås.»

Utlåtanden.

I denna punkt framhålles i de inkomna utlåtandena en från promemorian avvikande mening allenast av *länsstyrelserna i Malmöhus* och *Västerbottens län*, *styrelsen för Svenska landskommunernas förbund* samt *Allmänna valmansförbundets riksorganisation*. De tre förstnämnda hemställa, att ifrågavarande lag måtte upphävas. Allmänna valmansförbundets riksorganisation framhåller, att samstämmigheten mellan lagbestämmelserna rörande här ifrågavarande punkt borde göras i möjligaste mån fullständig.

Departements-chefen.

Även om visst fog kan finnas för att efter den ökning av antalet valdistrikt, som numera ägt rum, upphäva lagen den 20 maj 1921, bör enligt mitt förmenande detta icke ske utan ingående utredning, vilken då lämpligen

bör företagas i samband med den allmänna revisionen av kommunallagarna. Den i promemorian påpekade olikheten mellan de för landstingsmannaval och de för fullmäktigval gällande bestämmelserna anser jag i likhet med vad i promemorian sägs vara utan praktisk betydelse. Emellertid böra, såsom jag i det följande skall närmare angiva, vissa andra ändringar och förtydliganden företagas i omförmälda lag.

Olika valdagar för särskilda valkretsar i städer.
Socialdepartementets promemoria.

I promemorian fästes uppmärksamheten på att det beträffande stadsfullmäktigvalen finnes möjlighet att till särskilda dagar utsätta valförrättningen i olika valkretsar, motsvarande valdistrikten vid landstingsmannaval. I fråga om sistnämnda val finnes däremot icke motsvarande möjlighet. Då emellertid några större praktiska svårigheter icke torde möta att utsätta stadsfullmäktigvalen till en och samma dag, än som ansetts föreligga beträffande landstingsmannavalen, vilka ju förrättas av samma myndighet som förstnämnda val, är enligt promemorian beträffande denna olikhet i reglerna ingen särskild åtgärd erforderlig för underlättande av gemensamma valförrättningar.

Departementschefen.

Mot denna uppfattning hava erinringar icke framförts i de inkomna utlåtandena. Även jag är i denna fråga ense med vad i promemorian sägs och har sålunda ej heller på denna punkt någon lagändring att föreslå.

En eller flera röstlängder.
Socialdepartementets promemoria.

I frågan om röstlängd för det fall att fullmäktigval och landstingsmannaval förrättas i samband med varandra anföres i promemorian följande:

»Jämlikt kungörelse den 29 januari 1921 skall röstlängd för val till riksdagens andra kammare samt röstlängd för val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän eller elektorer upprättas i en gemensam, i två exemplar utskriven handling. Av dessa exemplar bör det ena enligt samma kungörelse i regel användas vid val till riksdagens andra kammare och vid val av landstingsmän samt det andra exemplaret i regel nyttjas vid val av elektorer och vid fullmäktigval samt övriga kommunala avgöranden. Vid de gemensamma elektors- och stadsfullmäktigvalen kan alltså en gemensam röstlängd användas, i vilken då avprickning göres i två olika kolumner. På motsvarande sätt torde det vid samtidiga kommunal- och stadsfullmäktigval i allmänhet böra tillåtas, att gemensam röstlängd användes. Skulle icke ändring i sådan riktning av gällande bestämmelser ske, torde detta kunna medföra, att valförrättarens arbete göres tyngre, i det att ytterligare en längdförare skulle behöva deltaga häri. I vissa fall låter det sig emellertid icke göra att använda en och samma längd vid båda valen, nämligen då dessa skola sammanräknas av olika myndigheter. Enligt gällande regler skall nämligen röstlängden medsändas, då rösterna skickas in till sammanräkningsförrättaren, detta framför allt för att denne skall kunna utöva kontroll beträffande de s. k. valsedelsförsändelserna ävensom rörande de olika kandidaternas valbarhet. I de städer, som själva sammanräkna sina stadsfullmäktigval men där landstingsvalen sammanräknas av länsstyrelse eller magistrat i annan stad, måste tydligen på grund av denna bestämmelse vid de gemensamma valförrättningarna föras två röstlängder. För övriga kommuner och valdistrikt torde emellertid, såsom nyss antyddes, böra beredas möjlighet till användande av en och samma röstlängd.»

Länsstyrelserna i Kronobergs samt *Göteborgs och Bohus län* erinra i denna punkt, att redan nu med hänsyn till avfattningen av § 14 i kungörelsen den 29 januari 1921 om upprättande av röstlängd syntes föreligga möjlighet att använda *en* röstlängd vid sådana gemensamma val, där sammanräkningen verkställes av en och samma myndighet. Utlåtanden.

De i promemorian gjorda uttalandena att där vid dubbelval den sammanräknande myndigheten är densamma vid båda valen, ett och samma exemplar av röstlängden bör komma till användning vid båda valen, men att där valen sammanräknas av olika myndigheter, d. v. s. i fråga om flertalet städer, särskilt exemplar av röstlängden måste användas för vartdera valet, äro med nu gällande lagbestämmelser givetvis riktiga. En anordning med ett röstlängdsexemplar för vartdera valet vid dubbelval är emellertid, som jag redan i annat sammanhang framhållit, i allmänhet ägnad att medföra ökat arbete för valförrättaren och tidsutdräkt vid den gemensamma valförrättningen. Sammanräknaren har numera direkt behov av röstlängden allenast för kontroll att de å röstsedlarna upptagna personerna äro valbara, samt för tillsyn beträffande valsedelsförsändelse, att den som avgivit valsedeln är i röstlängden upptagen såsom röstberättigad och icke har inför valförrättaren utövat sin rösträtt. För de båda förstnämnda ändamålen kan användas vilket exemplar av röstlängden som helst, men för det sistnämnda ändamålet kräves ovillkorligen tillgång till det röstlängdsexemplar, som använts vid valet. Med hänsyn därtill, att vid stadsfullmäktigval den valförrättande och den sammanräknande myndigheten alltid är densamma, — nämligen magistraten eller stadsstyrelsen i staden — skulle denna fråga möjligen kunna lösas på det sätt, att vid i samband med varandra hållna stadsfullmäktig- och landstingsmannaval valsedelsförsändelserna till stadsfullmäktigvalet behandlades före själva röstningen eller omedelbart efter densamma, innan valkuvert, protokoll och röstlängd avsändes till den myndighet, som hade att förrätta sammanräkningarna för landstingsmannavalet, samt att till denna myndighet alltid avsändes det vid landstingsmannavalet — och eventuellt även vid stadsfullmäktigvalet — använda röstlängdsexemplaret, medan det andra exemplaret stannade hos magistraten i staden. Departementschefen.

Jag har velat framhålla denna möjlighet till frågans lösning men har icke nu velat framlägga förslag till lagändringar i omförmält syfte. Frågan torde böra tagas under övervägande i samband med den allmänna revisionen av kommunallagarna.

Vad vidare angår det i promemorian och i utlåtandena omnämnda stadgandet i kungörelsen den 29 januari 1921 om upprättande av röstlängd m. m. i fråga om de båda röstlängdsexemplarens användning, innebär detta stadgande allenast, att det ena exemplaret *bör i regel* användas vid andrakammarval och landstingsmannaval, det andra vid elektorsval, fullmäktigval och övriga avgöranden i den borgerliga och kyrkliga kommunen. Vid sådant förhållande torde den av de båda länsstyrelserna hävdade ståndpunkten att någon ändring i sagda bestämmelse med anledning av valsammanföringen icke är direkt

påkallad få anses såsom fullt riktig. För att emellertid undvika varje anledning till misstag från valförrättarens sida i fråga om röstlängden vid dubbelval har jag ansett lämpligt, *dels* att i såväl förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad som i landstingslagen införes bestämmelse därom att vid dylika dubbla val i regel ett och samma exemplar av röstlängden skall komma till användning, med rätt dock för valförrättaren att använda särskilt exemplar för vartdera valet, *dels* att i förordningen om kommunalstyrelse i stad ävensom i landstingslagen införes ett stadgande, att där vid dylikt dubbelval den sammanräknande myndigheten icke är densamma för båda valen, för vartdera valet ovillkorligen skall användas särskilt exemplar av röstlängden. Det kan måhända med visst fog göras gällande, att de omförmälda bestämmelserna med större rätt hade sin plats i kungörelsen om röstlängd än i kommunallagarna. Utan att närmare ingå på denna fråga anser jag dock med hänsyn till trygghets- och praktiska lämplighetssynpunkter den av mig föreslagna platsen för bestämmelserna vara att föredraga.

Ordningen för valsedlarnas avlämnande. Socialdepartementets promemoria.

»Vid landstingsval skola», heter det i promemorian, »väljarna avlämna sina röster i den tur, vari de anmäla sig hos ordföranden. Vid kommunalvalen gäller samma ordning, dock endast där icke å kommunalstämma, respektive allmän rådstuga beslutats, att röstningen skall ske efter upprop. Den sålunda bestående olikheten — vilken väl icke rimligen kan ur nu behandlade synpunkter ifrågakomma till ändring — torde icke komma att utgöra hinder för gemensamma valförrättningar; då, enligt vad förut anförts, dylika icke böra komma till stånd med mindre de kommunala organen äro därom ense, lärer det icke behöva befaras, att, då sådan enighet finnes, den enhetliga valförrättningen försvåras genom beslut om uppropsförfarande.»

Utlåtanden.

På denna punkt hava erinringar framförts i utlåtandena från *länsstyrelserna i Blekinge, Malmöhus, Göteborgs och Bohus* och *Västernorrlands län* samt *Allmänna valmansförbundets riksorganisation* och *styrelserna för Svenska landstingsförbundet* och *Svenska landskommunernas förbund*, vilka samtliga hemställa, att kommunalstämmas, respektive allmän rådstugas rätt att besluta röstning efter upprop måtte upphävas, såsom den redan upphävts i fråga om landstingsmannaval. Som skäl härför anföres lämpligheten av enhetliga bestämmelser beträffande ordningen för valsedlarnas avlämnande, samt att det ifrågavarande förfarandet numera ytterst sällan, om ens någonsin, användes.

Departementschefen.

I likhet med sagda myndigheter och sammanslutningar håller jag före, att den enligt förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad alltjämt förefintliga möjligheten till valförrättning efter upprop, till vilken bestämmelse motsvarighet saknas både i landstingslagen och i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, bör upphöra, och detta icke blott därför, att den i viss mån kan utgöra hinder för fullmäktigvalens och landstingsmannavalens sammanförande, utan också av samma skäl, som på sin tid åberopades för att den gamla landstingsförordningens motsvarande bestämmelse icke upptogs i 1924 års lag om landsting. Jag får i denna punkt åberopa följande uttalande av kommunalförfattningssakkunniga i deras den 31 januari 1923 avgivna betänkande med förslag till lag om landsting.

»Bestämmelsen står», säga de sakkunniga, »i uppenbar strid med de strävanden att för väljarna underlätta röstavgivningen, för vilka bland annat föreskrifterna om valförrättningens uppdelning på olika tider under dagen äro uttryck. Beslut om röstning efter upprop måste därför under alla förhållanden vara oförenligt med väljarnas intressen och ytterst sällan om ens någonsin ifrågasättes numera denna ordning för valet. Yrkande därom skulle säkerligen undantagslöst betecknas såsom utslag av okynne, och vunne det genom överrumpling bifall, skulle valförrättningen avsevärt förryckas.»

Kommunalförfattningssakkunniga uttalade i detta sammanhang jämväl, att enahanda föreskrifter i fråga om val av kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige borde borttagas, och detta har jag nu ansett böra ske i samband med övriga jämkningar i lagbestämmelserna för möjliggörande av valsammanföringen.

Stämpel å valkuverten angivande valdistriktet.

Vid landstingsmannaval skall alltid, innan valkuvert utlämnas, därå intryckas en stämpel, utvisande det valdistrikt, för vilket förrättningen äger rum. Vid fullmäktigval däremot skall sådan stämpling förekomma allenast då kommunen är delad i flera valdistrikt eller valkretsar. Under påpekande av detta förhållande och med hänvisning till samma skäl som i det följande anföras om påteckning å kuverten angående det slag av val desamma avse ifrågasättes i promemorian, att därest sådan påskrift om det slag av val kuverten avse göres obligatorisk, det jämväl borde föreskrivas, att stämpel med upplysning om valdistrikt eller kommun alltid skall åsättas kuverten.

Socialdepartementets promemoria.

Departementschefen.

Promemorians uttalande i denna punkt, mot vilket i de inkomna utlåtandena inga erinringar framförts, har jämväl av mig godtagits. Jag kommer alltså i det följande att förorda ett obligatoriskt stadgande om att valkuverten vid de kommunala representantvalen skola vara försedda med påskrift angående det slag av val desamma avse. Jämväl föreskriften om valdistriktsstämpel å valkuverten skall enligt dylikt stadgande utan undantag gälla i fråga om fullmäktigval, liksom nu redan är fallet i fråga om landstingsmannaval.

Valkuvertens räknande efter röstningens avslutande.

Socialdepartementets promemoria.

I motsats till vad fallet är i fråga om landstingsmannaval och kommunalfullmäktigval finnes beträffande stadsfullmäktigval ingen föreskrift, att valkuverten skola räknas omedelbart efter röstningens avslutande. Promemorian ifrågasätter nu att för minskande av möjligheten till felaktig uppdelning av valkuverten, då stadsfullmäktigval och landstingsmannaval förrättas i samband med varandra, stadgandena om stadsfullmäktigval i denna punkt skulle ändras till överensstämmelse med reglerna för de båda andra kommunala representantvalen.

Utlåtanden.

Ej heller mot detta uttalande hava några erinringar framförts i de inkomna utlåtandena.

I detta sammanhang må emellertid framhållas, att i ett par av dessa utlåtanden betonats önskvärdheten av att samtliga bestämmelser rörande valen sammanföras i en promemoria till ledning för väljare och valförrättare. Det vore att befara, har man anfört, att utan en sådan orienterande översikt

svårigheten att överblicka och vinna insikt i den mångfald bestämmelser som gällde på området komme att giva anledning till valtrassel av olika slag.

Departementschefen.

Även jag anser, att, såsom i promemorian ifrågasättes, i förordningen om kommunalstyrelse i stad bör införas en bestämmelse, att omedelbart efter röstningens avslutande valkuverten skola uttagas ur valurnan och räknas oöppnade samt att i valprotokollet anteckning skall göras om antalet avgivna valkuvert. Då dessa bestämmelser ingå i det system till förhindrande av förväxlingar vid samtidiga val i allmänhet, som jag har för avsikt att i det följande föreslå, böra stadgandena i fråga införas jämväl i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm.

I förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad ävensom i landstingslagen bör dessutom uttryckligen stadgas, att, där fullmäktigval sker i samband med landstingsmannavalet, omförmälda räkning av valkuverten skall ske för vartdera valet för sig.

Samtliga nu omförmälda bestämmelser böra jämväl införas i lagen den 20 maj 1921 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän.

I anslutning till stadgandet att vid stadsfullmäktigval valkuverten skola uttagas ur valurnan och räknas oöppnade bör den nuvarande föreskriften om sättet för förvaring av valkuverten vid stadsfullmäktigval mellan röstningens avslutande och sammanräkningen, när denna ej företages omedelbart, ändras till likhet med vad som numera är föreskrivet för de övriga kommunala representantvalen. Enligt gällande bestämmelser skola i dylikt fall vid stadsfullmäktigval utom i Stockholm »de avlämnade kuverten under tiden förseglas och förvaras på sätt som — — — stadgas för det fall, att uppehåll i valförrättningen göres», d. v. s. valurnan skall »omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar». I fråga om kommunalfullmäktigval och landstingsmannaval gäller däremot, att valkuverten efter det de räknats oöppnade skola »inläggas i ett eller flera hållfasta omslag, som omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill». Olikheten i dessa bestämmelser för stadsfullmäktigval å ena sidan samt kommunalfullmäktigval och landstingsmannaval å andra sidan torde närmast hava betingats av bestämmelsen för de två sistnämnda valen, att kuverten skola uttagas ur urnan och räknas oöppnade, även om därvid i någon mån jämväl medverkat, att vid stadsfullmäktigval den valförrättande myndigheten alltid tillika är sammanräknande, medan däremot vid kommunalfullmäktigvalen alltid och vid landstingsmannavalen oftast valförrättning och röstsammanräkning handhavas av skilda myndigheter. Då nu jämväl vid stadsfullmäktigval kuverten omedelbart efter röstning skola uttagas för räkning, har jag icke hållit för lämpligt att genom en föreskrift, att sedan sedlarna på nytt skola inläggas i urnan och densamma förseglas, upprätthålla den olikhet som i denna punkt ännu förefinnes beträffande stadsfullmäktigvalen och de andra kommunala representantvalen, utan ansett att jämväl beträffande stadsfullmäktigval bör föreskrivas, att kuverten efter räkningen skola

inläggas i ett eller flera hållfasta omslag, som omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill. För Stockholms vidkommande, där den sammanräknande myndigheten är densamma för stadsfullmäktigvalet och elektorsvalet och där det ifråga om kuvertens förvarande efter röstningen, då sammanräkningen ej förrättas omedelbart, allenast föreskrives, att kuverten under mellantiden skola på betryggande sätt förvaras, tarvas tydligen ingen lagändring i denna punkt.

Redan i detta sammanhang torde jag böra omnämna, att jag i det följande, i enlighet med vad i promemorian ifrågasatts, kommer att föreslå bestämmelse om att valkuvertomslagen skola förses med påskrift om det val de inlagda kuverten avse.

Jag delar även den i vissa utlåtanden framförda uppfattningen om behovet av en promemoria till vägledning för valförrättare och har sålunda för avsikt att, därest förevarande förslag vinner bifall, låta utarbeta en dylik promemoria. I densamma torde bland annat uttryckligen böra framhållas, att omförmälda räkning av kuverten vid gemensamma valförrättningar jämväl innebär en på valförrättarens ansvar företagen särskiljning av kuverten efter det val de avse, samt att en viss kontroll i fråga om antalet avgivna valkuvert kan erhållas genom att i röstlängden räkna antalet röstande.

Sammanräknings-förrättare.

I promemorian erinras, att det i vissa fall icke är samma myndighet, som sammanräknar röstsedlarna för landstingsmannaval och fullmäktigval i en och samma kommun.

Social-departementets promemoria.

»Detta inträffar», heter det, »dels i städer, tillhörande blandade lands- och stadsvalkretsar för landstingsval, i vilka städer stadsfullmäktigvalen uträknas av vederbörande magistrat eller stadsstyrelse, under det att landstingsvalen uträknas av länsstyrelsen, och dels i städer — utom den folkrikaste av dem — som tillhöra valkretsar om flera städer till landstingsval; i dessa valkretsar uträknas nämligen landstingsvalen av magistraten i den största staden, medan stadsfullmäktigvalen uträknas av varje stad för sig. Någon ändring i dessa bestämmelser kan tydligen icke ifrågakomma i det nu behandlade syftet; i den mån åtgärder äro erforderliga till förebyggande av olägenheter genom nu anförda förhållanden, torde desamma kunna vidtagas i form av ordningsbestämmelser för de olika valen.»

Departements-chefen.

Dessa uttalanden i promemorian hava ej varit föremål för erinringar i de avgivna utlåtandena, och även jag är härutinnan av enahanda uppfattning. Några lagändringar synas sålunda icke böra företagas, utan torde i denna punkt eventuellt erforderliga upplysningar och råd till förebyggande av olägenheter och misstag kunna intagas i den promemoria, som jag, i enlighet med vad nyss anförts, har för avsikt att låta utarbeta.

Tid för sammanräkningen.

Angående bestämmelserna om tiden för sammanräkning av rösterna vid de olika slagen av val anföres i promemorian följande:

Socialdeparte mentets promemoria.

»Beträffande sammanräkning av röstsedlar, som verkställes av länsstyrelse, gäller såväl i fråga om landstingsval som rörande kommunalfullmäktigval, att sammanräkningen skall företagas 'så snart omständigheterna det medgiva'. Beträffande sammanräkning, som verkställes av magistrat, gäller, att, i den

mån sammanräkning ej företagits omedelbart efter röstningens avslutande, den skall påbörjas i fråga om landstingsval inom fyra dagar och i fråga om stadsfullmäktigval inom sju dagar efter valförrättningens avslutande. Såsom kommer att anföras i annat sammanhang i det följande, kan det av vissa skäl ifrågasättas, huruvida det icke stundom vore lämpligt, att sammanräkningen beträffande det ena valet *formellt* icke avslutades, förrän sammanräkningen även av det andra valet vore färdig. Vid sammanräkning hos länsstyrelse lägga tydligen nyss återgivna bestämmelser icke hinder i vägen för en sådan anordning. Även vid sammanräkning inför magistrat borde det, bland annat ur angivna synpunkt, vara lämpligt att enahanda bestämmelser gälla för båda valen, såsom också var fallet, intill dess riksdagen år 1924 inskränkte tiden beträffande landstingsvalet från sju till fyra dagar.

Den ändring beträffande ettdera valet, som sålunda bör ske, synes lämpligen böra gå i den riktningen, att tiden för sammanräkningen även av stadsfullmäktigvalet bestämmes till fjärde dagen från valet. Då bestämmelsen endast avser den tid, då sammanräkningen skall *påbörjas*, torde en dylik ändring icke behöva medföra olägenheter, så mycket mindre som det vid dessa val icke som vid landstingsvalen ifrågakommer försändande av röstsedlarna från en ort till en annan.

Å andra sidan är det till undvikande av hopblandning uppenbarligen av stor vikt, att valsedlar från de olika valen icke samtidigt och på samma ställe äro under behandling. Särskilt gäller detta, därest påskrift å sedlarna om det val, de avse, icke göres obligatorisk.

I händelse sammanräkningstiden för stadsfullmäktigvalen ändras, torde även jämkning böra ske beträffande tiden för sammanräkningsförrättningens kungörande.»

Utlåtanden.

I denna punkt anför *länsstyrelsen i Stockholms län*, att det vid gemensamma val syntes bliva nödvändigt för den myndighet, som hade att sammanräkna båda valen, att utsätta sammanräkningsförrättningarna att börja samtidigt. Myndigheten i fråga syntes nämligen först och främst hava att kontrollera, att uppdelningen av valkuverten vore riktig. Sedan denna kontroll verkställts, syntes sammanräkningen böra fortsättas endast beträffande valsedlar, som avsåge ett av valen. Valsedlar, som avsåge det andra valet, borde undanläggas, helst i förseglat konvolut, för att åter framtagas, då den förra sammanräkningen verkställts. Det syntes vara obehövligt att formellt avsluta båda valen samtidigt under förutsättning att förutnämnda kontroll fullgjordes ordentligt. Avslutandet av sammanräkningarna för landstingsmannavalen, vilka såsom de viktigaste syntes först böra företagas, behövde då ej onödigt länge uppskjutas. Då det borde åligga den sammanräknande myndigheten att kontrollera uppdelningen av valkuverten, torde en ändring av bestämmelsen om den tid, inom vilken sammanräkningen av stadsfullmäktigval skulle taga sin början, icke vara erforderlig, men lämplig.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län yttrar sig på enahanda sätt som den i Stockholms län beträffande frågan att vid gemensamt val icke formellt avsluta ena sammanräkningen före den andra och avgiver även i övrigt samma förslag som denna länsstyrelse beträffande sammanräkningens verkställande i ifrågavarande fall.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser, att sammanräkningarna borde hos

länsstyrelserna förrättas och *avslutas* särskilt för kommunalvalen och särskilt för landstingsmannavalen. Eljest bleve det i många fall nödvändigt med en synnerligen tidsödande, fullständig omräkning av förut gjorda uträkningar. Länsstyrelsen i Södermanlands län hade f. n. att sammanräkna kommunalfullmäktigval för 39 kommuner, indelade i 59 valdistrikt, och landstingsval för 5 landstingsvalkretsar, omfattande 89 landskommuner, indelade i 110 valdistrikt.

Stockholms magistrat framhåller önskvärdheten av att den nu stadgade maximitiden mellan valet och sammanräkningens påbörjande icke för Stockholms del förkortas.

Departementschefen.

Min uppfattning i denna punkt sammanfaller rätt nära med länsstyrelsernas i Stockholms samt i Göteborgs och Bohus län. Den räkning av kuverten för vartdera valet för sig — med åtföljande tillsyn att bland kuverten för det ena valet icke befinna sig några kuvert för det andra valet — som valförrättaren, i enlighet med vad jag tidigare uttalat, skall företaga, utgör emellertid enligt mitt förmenande i stort sett en fullt betryggande kontroll för en riktig uppdelning av kuverten efter de val de avse. Någon överflyttning av en valsedel, som vid den slutliga sammanräkningen av de avgivna rösterna befunnits inlagd i oriktigt valkuvert, bör knappast förekomma och kan tydligen, i de fall där den sammanräknande myndigheten icke är densamma vid båda valen, icke ens ifrågasättas. Under sådana förhållanden och då i de inkomna utlåtandena meningarna synas vara delade, huruvida röstsammanräkningen för ett slag av val bör — reellt eller formellt — avslutas först sedan sammanräkningen för det andra slaget av val i samma valdistrikt eller kommun avslutats, anser jag frågan, huru i detta avseende i varje fall lämpligen skall förfaras, böra överlämnas till valförrättarens avgörande. Den omständigheten, att enligt gällande bestämmelser, där magistraten är sammanräknare och sammanräkningen icke företagits omedelbart efter röstningens avslutande, sammanräkningen skall *påbörjas* i fråga om landstingsmannaval inom fyra dagar och i fråga om stadsfullmäktigval inom sju dagar efter valförrättningens avslutande utgör tydligen intet som helst hinder för, att vid dubbelval sammanräkningarna — reellt och formellt — *avslutas* samtidigt för samma kommun. Lika litet utgöra gällande bestämmelser för röstsammanräkning genom länsstyrelsen något hinder för dylikt förfarande.

I enlighet med vad sålunda anförts har jag ansett, att möjligheten till dubbelval icke nu bör föranleda några ändringar i gällande bestämmelser om röstsammanräkningarnas påbörjande eller avslutande. Vid utarbetandet av en gemensam kommunal vallag synes emellertid denna fråga, med utnyttjande av de erfarenheter som kunna vinnas vid de i höst eventuellt förrättade dubbelvalen, på nytt böra tagas under övervägande. Att därvid skillnaden i de nuvarande bestämmelserna om tid för sammanräkningens början, då magistraten är sammanräknare, kommer att upphävas, torde få anses sannolikt.

C. Särskilda föreskrifter, föranledda av gemensamma valförrättningar.

De hittills behandlade punkterna hava avsett de stadganden för de särskilda valen, som för närvarande äro av olika innebörd. Såsom jag redan angivit och såsom vid förevarande frågas riksdagsbehandling uttryckligen betonats, erfordras emellertid även i de delar i vilka för närvarande ensartade bestämmelser gälla särskilda föreskrifter, därest gemensamma valförrättningar skola kunna medgivas. I främsta rummet äro dylika föreskrifter påkallade för undanröjande av olägenheter och risker av olika slag, som eljest skulle bliva förenade med sådana valförrättningar.

Förebyggande av förväxlingar vid samtidiga valförrättningar och efteråt.

Social-departementets promemoria.

Promemorian upptager sålunda i första hand fråga om särskilda åtgärder till förebyggande av förväxlingar vid och efter de samtidiga valförrättningarna och anknyter därvid till vissa i inledningen till densamma anförda uppgifter angående nuvarande särskilda bestämmelser för de gemensamma stadsfullmäktig- och elektorsvalen m. m. Dessa bestämmelser, som finnas intagna i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen, Svensk förf.-saml. nr 796, samt kungörelserna den 29 januari och den 20 maj 1921 med vissa föreskrifter beträffande utseende av elektorer för val till riksdagens första kammare, Svensk förf.-saml. nr 19 och 275, innehålla, heter det i promemorian, i huvudsak följande:

»Röstberättigad, som önskar utöva rösträtt vid båda valen, skall vid ett och samma tillfälle avgiva sin röst beträffande vartdera av dem. I fråga om utövande av rösträtt vid elektorsval samt om valsättet vid dylikt val skola gälla samma bestämmelser som beträffande val av stadsfullmäktige; dock skall å de vid elektorsvalet använda valkuverten vara tydligt anbragt ordet 'Elektorsval'. Finnes nämnda ord anbragt å valsedel, skall detta icke föranleda vare sig att valsedeln ogillas eller att ordet anses utgöra eller tillhöra partibeteckning. Beträffande rätt för vissa yrkeskategorier samt för äkta makar att rösta utan personlig inställelse skola gälla enahanda bestämmelser som i fråga om val i allmänhet; dock hava särskilda formulär fastställts för de ytterkuvert och innerkuvert, som i dylika fall skola användas. Den mest framträdande olikheten beträffande dessa kuvert i förhållande till de vid andra val använda kuverten är, att å de vid elektorsvalen använda kuverten ordet »Elektorsval» skall finnas anbragt å kuvertets framsida, under det att vid andra val kuverten sakna motsvarande påskrift.

Förutom med de gemensamma elektors- och stadsfullmäktigvalen torde vid behandlingen av förevarande fråga jämförelse kunna göras med de kommunalval, som höllos våren 1919, då vid samma valförrättning valdes kommunal- och stadsfullmäktige dels för två och dels för fyra år. I den proposition, som avgavs till sistnämnda års riksdag (k. prop. 1919: 36) rörande vissa föreskrifter i fråga om förrättande av dessa val föreslogs, att särskilda valkuvert skulle användas för tvåårs- och för fyraårsvalen samt att, då kuverten tillhandahölles valmännen, å dessa på ett lätt synbart sätt skulle finnas anbragt uppgift å de olika tidsperioder, som de särskilda valen skulle avse. Till valmännens ledning vid valet skulle jämväl å valsedel få anbringas uppgift om den tidsperiod, som avsåges därmed. Dylik uppgift skulle ej anses tillhöra å sedeln förekommande partibeteckning; och den omständigheten att sådan uppgift icke överensstämde med motsvarande uppgift å det kuvert, däri sedeln inlagts, skulle icke föranleda att valsedeln förklarades

ogill, utan sådan valsedel skulle anses avse den tidsperiod, som funnes angiven å kuvertet. Detta lagförslag antogs emellertid icke av riksdagen, som i stället beslöt bestämmelser av följande innebörd. (Svensk förf.-saml. 1919: 56). Valsedlarna för de olika tidsperioderna skulle inläggas i ett och samma valkuvert. Å valsedel skulle genom anbringande av orden 'Två år' eller 'Fyra år' utmärkas den tidsperiod, som avsåges med sedeln, vid äventyr att densamma eljest bleve ogill. Sådan tidsbeteckning skulle icke anses tillhöra å sedeln förekommande partibeteckning.

I detta sammanhang må även erinras om det av tillkallade sakkunniga den 30 december 1922 avgivna betänkandet med förslag till lag om församlingsstyrelse m. m. (Statens offentliga utredningar 1923: 4). De sakkunniga, som hemställde om allmänt införande av institutionen kyrkofullmäktige, föreslogo nämligen jämväl, att val av dylika fullmäktige skulle kunna utsättas att äga rum samtidigt med val av kommunal- eller stadsfullmäktige. Då dylikt sammanförande skedde, skulle enligt förslaget användas särskild valsedel och särskilt valkuvert för vartdera valet. Å valkuverten skulle *obligatoriskt* genom anbringande av lämplig överskrift angivas det val, för vilket kuvertet vore avsett. Sådan överskrift skulle även *få* vara anbragt å de valsedlar, som användes till valet, och dylik anvisning skulle icke anses utgöra partibeteckning eller *del av sådan.*»

De delar av promemorian, som behandla frågan om förebyggande av förväxlingar vid samtidiga fullmäktigval och landstingsmannaval, äro av följande lydelse:

»I sådant avseende är det av vikt att förebygga möjligheten till förväxling dels hos väljaren, då han iordninggör sina valkuvert, dels hos valförrättaren vid valkuvertens mottagande och sorterande och i vissa fall beträffande ettdera valet vid deras försändande till annan myndighet och dels slutligen hos sammanräkningsförrättare, som har att sammanräkna *båda* valen. De åtgärder, som härvidlag synas kunna ifrågakomma, äro stämpling av kuverten och valsedlarna.

a. *Stämpel (eller beteckning) å valkuverten.* Såsom förut erinrats, gäller vid de gemensamma elektors- och stadsfullmäktigvalen, att valkuverten vid förstnämnda val skola vara stämplade, under det att kuverten till stadsfullmäktigvalen *icke få* vara försedda med påskrift om det val, som avses med kuverten. I föreliggande fall synes det emellertid icke vara tillräckligt med att endast stämpla kuverten vid ettdera valet. Under alla omständigheter torde böra *tillåtas*, att även kuverten vid det andra valet förses med påskrift. Till förebyggande av den osäkerhet, som kunde uppstå av att på olika orter skulle tillämpas skilda förfaringssätt, och till större lättnad för väljarna synes det emellertid vara lämpligt att gå än längre och sålunda föreskriva, att valkuverten *såväl* vid landstings- som vid kommunalvalen *skola* vara försedda med påskrift om det val, kuvertet avser. Då valkuverten tillhandahållas vid valförrättningen och då det tydligen bör gälla, att åsyftad påteckning skulle finnas vid kuvertens utlämnande till väljarna, lärer det icke behöva antagas, att annat än ytterst undantagsvis ostämplade kuvert skola mot lagens bestämmande komma till användning. För övrigt torde det, liksom nu gäller i fråga om påstämpling å kuverten av valdistriktets namn, bliva valförrättarens sak att tillse, att alla valkuvert, som avlämnas, äro försedda med påskrift om valet, samt att vägra mottaga kuvert, som sakna dylik påskrift. I överensstämmelse med vad som fastslagits för liknande fall genom prejudikat från regeringsrätten, torde vid sådant förhållande den omständigheten, att avlämnade och mottagna valkuvert befinnas sakna dylik påskrift, komma att, då ifrågavarande valsedlar kunnat inverka på valutgången, föranleda,

icke att dessa valsedlar icke medräknas utan att valförrättningen upphäves, något som för vederbörande särskilda väljare givetvis på visst sätt medför större trygghet.

Liksom vid elektorsvalen torde ordalydelsen av påskriften böra fastställas, här exempelvis till 'Landstingsmannaval', 'Stadsfullmäktigval', 'Kommunalfullmäktigval'. Påskriften torde böra få ske antingen genom tryck eller genom påstämpling på samma sätt som sker vid angivande av valdistriktet.

En särskild fråga är, huruvida påskrift av nu omförmäld beskaffenhet skall föreskrivas allenast vid de val, som företagas gemensamt, eller om påteckningen skall göras obligatorisk för alla landstings- och kommunalval, även dem, som företagas var för sig. Då i allmänhet enhetliga bestämmelser torde vara att föredraga och i längden giva anledning till minsta missförstånd och misstag, synas övervägande skäl tala för införande av generell föreskrift om påskrift om det slags val, visst valkuvert avser. Vid sådant förhållande lärer följdriktigheten fordra, att i kommunalförordningen för Stockholm intages bestämmelse om motsvarande påskrift även på de vid stadsfullmäktigvalen därstädes använda kuverten.

Efter röstavlämnandets slut kommer, vare sig en eller två valurnor använts, varom mera i det följande, en sammanräkning av valkuverten för de olika valen att äga rum. I de fall, där sammanräkningsförrättaren för de olika valen är samma myndighet, kan tydligen en förväxling vid denna uppräkning icke föranleda någon olägenhet, därest det, i överensstämmelse med vad förut anförts, tillses, att ingendera sammanräkningen formellt avslutas före den andra och att alltså eventuellt justering av de preliminära siffrorna kan äga rum. Särskild uppmärksamhet bör dock i dylika fall vid sammanräkningen ägnas åt prövningen av huruvida kuverten hava den påskrift, som de enligt påteckning å omslaget till försändelsen skola hava. Då sammanräkningarna skola förrättas av olika myndigheter, kan däremot en felaktig fördelning av kuverten möjligen medföra olägenheter. En garanti mot felaktig uppdelning ligger emellertid i den omständigheten, att antalet valkuvert ju bör stämma med antalet av de personer, som enligt avprickningarna i röstlängden avgivit sina röster. Ovan har ifrågasatts införande av föreskrift om att även vid stadsfullmäktigval valkuverten skola efter röstningens slut räknas oöppnade.

b. *Stämpel (eller beteckning) å valsedlarna.* Till undvikande av att väljarna nedlägga valsedlarna i fel kuvert torde i överensstämmelse med vad som föreslagits i 1919 års omförmälda proposition samt i betänkandet angående församlingsstyrelse böra tillåtas, att valsedlarna förses med enahanda påteckning angående valet som valkuverten. Ehuru det — särskilt för undvikande av hopblandning av sedlarna från olika val under sammanräkningen — givetvis vore önskvärt att göra dylik påteckning obligatorisk, lärer väl en sådan åtgärd icke böra ifrågakomma, då kontroll å att en bestämmelse därom efterleves icke kan utövas av valförrättaren och en eventuell brist därutinnan alltså skulle medföra valsedelns kasserande, utan att valet upphäves. Då sålunda påskrift å valsedeln endast torde böra göras fakultativ, lärer ordalydelsen av påteckningen icke böra fastställas, utan synes regeln i ämnet sålunda böra innehålla, att påskrift angående arten av det val, som sedeln avser, icke skall medföra att sedeln ogillas, samt att dylik påskrift icke skall anses utgöra eller ingå i partibeteckning. För den händelse en väljare ändock skulle nedlägga felaktig valsedel i kuvertet, d. v. s. t. ex, en valsedel märkt 'Kommunalfullmäktigval' i ett kuvert stämplat 'Landstingsval', bör detta tydligen, i överensstämmelse med vad som föreslogs i 1919 års proposition, icke föranleda, att valsedeln kasseras, utan skall i ett dylikt fall sedeln medräknas vid det val, som *stämpeln å kuvertet* avser. I det nyss

anförda exemplet torde genom en dylik bestämmelse den väsentliga olägenheten av förväxlingen i allmänhet vara undanröjd, i det att de personer, vilkas namn upptagits å valsedeln, väl åtminstone delvis äro valbara såsom landstingsmän och röstsedeln alltså kommer att räknas vederbörande parti till godo. Annat kan naturligtvis förhållandet bliva i motsatt fall, d. v. s. då en valsedel, avsedd för landstingsvalet, nedlägges i valkuvert för kommunal- eller stadsfullmäktigval. I dylikt fall kan det naturligtvis i valkrets bestående av flera kommuner lätteligen inträffa, att ingen av de å valsedeln upptagna personerna är valbar inom ifrågavarande kommun och att valsedeln sålunda kasseras. Detta är emellertid en olägenhet, som icke lärer kunna undvikas, då det icke torde böra ifrågakomma att för sådant ändamål ändra den regel, enligt vilken en dylik valsedel är ogiltig.

I överensstämmelse med vad som anförts beträffande påteckning å valkuverten torde påteckning å valsedlarna böra tillåtas även i de fall, då de båda valen *icke* företagas gemensamt.

Även i nu behandlade hänseende torde motsvarande ändring böra göras beträffande stadsfullmäktigvalen i Stockholm.»

Vad sålunda i promemorian anförts angående lämpligheten av att för samtliga kommunala representantval föreskriva obligatorisk stämpel eller beteckning å *valkuverten* angående det slag av val desamma avse har icke varit föremål för någon erinran från de myndigheter och organisationer, som yttrat sig över promemorian. Tvärtom har i ett flertal utlåtanden med styrka framhållits, att utan dylika obligatoriska bestämmelser de gemensamma valförrättningarna skulle kunna giva upphov till förväxlingar av olika slag både vid själva röstningen och vid sammanräkningen. Utlåtanden.

I fråga om *valsedlarnas* förseende med påskrift eller stämpel angående det slag av val de avse synes i flertalet utlåtanden i likhet med i promemorian företräde givas *fakultativa* bestämmelser.

Länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Västmanlands, Värmlands, Västerbottens och *Norrbottens län, stadsstyrelsen i Katrineholm* samt *Svenska landskommunernas förbund* hålla emellertid före, att dylik påskrift eller stämpel å valsedel bör föreskrivas såsom *obligatorisk*. Därvid framhålles från ett par håll uttryckligen, såsom konsekvens av stadgande om obligatorisk påskrift eller stämpel, att valsedel som icke vederbörligen stämplats borde kasseras.

Till förebyggande av förväxling har även i en del utlåtanden föreslagits *olika färg på valkuvert och valsedlar* för respektive val. Sålunda hava *länsstyrelserna i Skaraborgs* och *Norrbottens län, Svenska landstingsförbundets styrelse* samt *magistraten i Karlstad* föreslagit eller ifrågasatt olika färg å valkuverten. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* föreslår dessutom *olika storlek* å de skilda kuverten.

Länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar, Blekinge, Kristianstads och *Örebro län, Södermanlands läns landsting* och *styrelsen för Svenska landskommunernas förbund* hava föreslagit olika färg beträffande såväl valkuvert som valsedlar.

Överståthållarämbetet föreslår, att uttrycklig föreskrift meddelas därom, att valsedel, vars beteckning icke överensstämmer med påteckningen å kuvertet, icke av denna anledning skall kasseras utan medräknas vid det å kuver-

tet angivna valet. I saknad av sådan föreskrift synes det ej kunna undvikas att i dylikt fall sedeln kasseras.

Allmänna valmansförbundets riksorganisation anför, att, om ett sammanförande av här ifrågavarande val skulle genomföras, borde ett oeftergivligt villkor därför vara, att det icke skapades nya kassationsorsaker. Det syntes då icke vara annat att göra än att medgiva en valsedels giltighet för visst parti, även om den icke upptoge något valbart namn. Konsekvenserna härav bleve emellertid synnerligen vittutseende. Ville man ej taga dessa konsekvenser, syntes det vara bäst att avstå från förevarande valreform.

Stadsstyrelsen i Katrineholm uttalar som sin mening, att förväxlade valsedlar borde tillgodoräknas det parti, vars beteckning de hade, men de å sedeln anbragta namnen syntes ej böra godtagas.

Länsstyrelsen i Värmlands län säger sig ej kunna biträda promemorians förslag, att valsedel med beteckning »kommunalfullmäktigval» skulle, om den inlagts i kuvert, stämplat »landstingsmannaval», anses avse sistnämnda val. Denna fråga syntes emellertid bli av praktisk betydelse endast för det fall, att partibeteckningen för båda valen vore densamma.

Länsstyrelsen i Jämtlands län uttalar likaså, att valsedel, vars stämpel angåve densamma såsom hörande till annan valförrättning än den, valkuvertet avsåge, icke borde få räknas såsom giltig vid sistnämnda val och ej heller överflyttas till sammanräkningen för det val, vars beteckning den bure. Att valsedeln ansåges såsom ogiltig vid det val, som valkuvertet avsåge, syntes överensstämma med grunderna för eljest gällande regler om röstsedelns beskaffenhet.

Departementschefen.

Efter en med utnyttjande av förefintligt material företagen prövning av förevarande spörsmål om de föreskrifter med avseende å valkuvert och valsedlar, som kunna befinnas erforderliga eller önskvärda till förebyggande av förväxlingar vid samtidiga valförrättningar, har jag ansett följande allmänna principer böra vara vägledande vid frågans lösning, nämligen *dels* att hithörande föreskrifter så vitt möjligt icke böra givas karaktären av undantagsbestämmelser, som skulle gälla allenast för det fall, att de två valen hållas i samband med varandra, utan att bestämmelserna i allmänhet böra gälla även då valen företagas vart för sig; *dels* att systemet för de samtidiga stadsfullmäktig- och elektorsvalen bör bliva detsamma som för samtidiga fullmäktig- och landstingsmannaval, *dels* att hithörande bestämmelser, i den mån kontrollen över att de efterlevas ankommer på valförrättaren, kunna och böra erhålla obligatorisk giltighet, medan däremot bestämmelser, där någon sådan kontroll icke kan utövas av valförrättaren, böra få formen av anvisningar på förfaringssätt, som lämpligen kunna begagnas men icke skola vara obligatoriska; *dels slutligen* att dessa bestämmelser icke bliva alltför många eller alltför invecklade utan i möjligaste mån ansluta sig till de nuvarande och till de regler, som redan gälla i fråga om de samtidiga stadsfullmäktig- och elektorsvalen.

Var och en av dessa principer betingas naturligtvis av omsorgen, att icke genom de nya bestämmelserna skola tillskapas nya källor till förväxlingar

och oreda, nya kassationsanledningar eller nya anledningar till vals upphävande, varigenom skulle åstadkommas motsatsen till vad som åsyftats.

Ett efter dessa principer utarbetat system sammanfaller i det närmaste med det, som i promemorian ifrågasatts och som kan sägas hava vunnit understöd från övervägande antalet av de myndigheter och korporationer som yttrat sig i frågan. Systemet innebär i huvudsak följande:

Å valkuvert *skall* finnas tydligt angiven beteckning i ord för det slag av val kuvertet avser, och å detsamma *skall* vara anbragt valdistriktsstämpel. Valförrättaren har att tillse, att kuvertet är försett med föreskriven beteckning och vederbörligen stämplat samt att vägra mottaga kuvert, som saknar sådan beteckning eller ej är behörigen stämplat.

Å valsedels framsida *får* vara anbragt beteckning i ord för det slag av val, sedeln avser, utan att detta skall anses som ett »kännetecken» och alltså föranleda att valsedeln ogillas och utan att beteckningen anses utgöra eller tillhöra partibeteckning.

Där val av fullmäktige och landstingsmannaval för valdistriktet förrättas i samband med varandra och sedel, avsedd för det ena valet, inlagts i valkuvert, avsett för det andra valet, skall sedeln räknas till det val, kuvertet angiver, såvida sedeln upptager namn å någon vid sagda val valbar person, men eljest vara ogill. Finnas vid dylik gemensam valförrättning i ett kuvert två sedlar, av vilka den ena uppenbarligen avser fullmäktigvalet och den andra landstingsmannavalet, skall allenast den sedel räknas, som avser det val kuvertet angiver.

Det är icke nödvändigt eller lämpligt att obligatoriskt lagfästa ordalydelsen av omförmälda beteckningar å kuvert och sedlar, utan det är fullt tillräckligt, att det i fråga om kommunalförordningen på landet säges ifrån, att å valkuvertet skall vara tydligt angivet ordet »Kommunalfullmäktigval» eller annan beteckning i ord för det slag av val kuvertet avser, med motsvarande formulering för bestämmelser i förordningarna om kommunalstyrelse i stad och i Stockholm samt i landstingslagen. Beteckningen torde icke lämpligen böra anbringas genom stämpel utan, eftersom den är avsedd att vara densamma för samtliga val av ett visst slag över hela landet, åstadkommas genom tryck.

I anledning av vissa i en del utlåtanden framkomna förslag till längre gående bestämmelser än de nu angivna må i korthet anföras följande.

Om, såsom i några utlåtanden påyrkats, obligatorisk föreskrift infördes om valsedlarnas förseende med beteckning om det slag av val de avse, skulle detta givetvis leda därhän, att sedel som icke vore försedd med lagstadgad beteckning måste kasseras. Valförrättaren kan, då valkuvertet överlämnas till honom, väl kontrollera, att detta har lagstadgad påskrift, men att *sedeln* har sådan påskrift kan allenast väljaren tillse. Förslagets genomförande skulle sålunda efter allt att döma skapa nya kassationsanledningar.

Enahanda anmärkning kan framställas mot förslaget att valsedeln ovillkorligen skulle vara av viss föreskriven färg, olika för olika slag av val. Att utan synnerligen trängande skäl frångå den nuvarande bestämmelsen, att

valsedlarna skola vara av vitt papper, torde för övrigt böra undvikas även om annan färg än vit icke göres obligatorisk, detta bland annat av den anledningen, att valhemligheten härigenom i högre grad än vid det nuvarande systemet med vita sedlar skulle kunna äventyras.

Intet av de sålunda anförda motiven mot förslaget om färgade sedlar torde kunna åberopas mot förslag om färgade kuvert, en färg för vartdera valet. Men fördelen av en föreskrift i sådant syfte skulle sannolikt bliva så gott som ingen, om icke motsvarande stadgande komme att avse jämväl valsedlarna, något som emellertid av nyss anförda skäl torde böra undvikas. Fördelen av en sådan allenast valkuvert gällande föreskrift torde inskränka sig därtill, att därigenom valförrättaren finge något lättare att sortera kuverten före räkningen. Men denna fördel synes icke vara av den räckvidd, att den ensamt kan motivera ett frångående av det nuvarande systemet.

Detsamma gäller förslaget, att kuvertet för det ena valet skulle vara av annan storlek än för det andra valet. Men vid föreskrift i sådant syfte tillkommer dessutom den betydande olägenheten, att man då måste införa föreskrifter om kuvertens och sedlarnas storlek, varigenom kontrollen från valförrättarens sida skulle försvåras och nya anledningar till valsedlars ogillhet eller vals upphävande skapas.

Att, såsom i två utlåtanden påyrkats, låta en sedel, som är avsedd för det ena valet men som inlagts i kuvert för det andra valet, anses såsom giltig även för det fall, att den ej innehölle något vid sistnämnda val giltigt namn, kan icke ifrågakomma, utan att man samtidigt helt och hållet frångår det nuvarande systemet beträffande sedels giltighet, och det torde i allmänhet få anses olämpligt, att en sedel utan ett enda giltigt namn likväl skall anses giltig och »tillräknas partiet».

Med stöd av vad nu anförts får jag sålunda förorda, att de i det föregående av mig såsom lämpliga angivna bestämmelserna i förevarande punkt måtte bliva vederbörligen lagfästade i förordningarna om kommunalstyrelse på landet, i stad och i Stockholm ävensom i lagen om landsting.

Beträffande motsvarande ändringar i lagen om val till riksdagen i syfte att på ett otvetydigt sätt klargöra, att samma system skall gälla jämväl i fråga om valförrättning, däri elektorsval ingår, torde chefen för justitiedepartementet senare denna dag komma att framlägga förslag.

Valsedelsförsändelse. Socialdepartementets promemoria.

I promemorian framhålles vidare, att, därest nyss omförmälda bestämmelser om påskrift eller stämpel å valkuvert och valsedlar komme till stånd, motsvarande stadganden syntes böra intagas bland föreskrifterna om valsedelsförsändelse. I första hand gällde detta de fastställda formulären till de valkuvert, som skola användas till dylika försändelser. Men även i själva lagen om valsedelsförsändelse syntes ändring böra ske såväl därutinnan, att möjlighet bereddes att åsätta stämpel å valsedel, som i så måtto, att det klargjordes, att dylik stämpel skulle anses ingå i den »ändamålsbeteckning», som finge finnas å valkuvertet.

Departementschefen.

Mot dessa uttalanden hava i de inkomna utlåtandena inga erinringar framförts, och jag är härutinnan av samma uppfattning, som uttalats i pro-

memorian. I lagen den 30 juni 1920 om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val bör sålunda intagas ett stadgande, att å valsedels framsida får vara anbragt beteckning i ord för det slag av val, sedeln avser, såsom »Kommunalfullmäktigval», »Stadsfullmäktigval» eller »Landstingsmannaval». Sådan beteckning skall alltså icke föranleda vare sig att valsedeln ogillas eller att beteckningen anses utgöra eller tillhöra partibeteckning.

Det obligatoriska stadgandet om innerkuvertens förseende med motsvarande beteckning bör komma till uttryck genom ändring i de jämlikt kungörelser den 25 september 1920 och 20 maj 1921 fastställda kuvertformulären. Då nyss avsedda beteckning för det val kuvert avser får anses ingå i den ändamålsbeteckning, som enligt sistnämnda lag skall finnas å innerkuverten kräver stadgande av dylik beteckning icke någon ändring i lagen.

Formulären till valprotokoll.

Enligt promemorian böra formulären till valprotokoll för landstingsmannaval och kommunalfullmäktigval ändras så, att i desamma kan inflyta uppgift om huruvida valet företagits gemensamt med annat val eller icke.

Socialdepartementets promemoria.

Utlåtande.

Sin uppfattning i denna punkt och i den större frågan om huru de gemensamma valen formellt böra ordnas uttalar *Svenska landstingsförbundets styrelse* sålunda:

»Med hänsyn dels till att det i vissa fall icke är samma myndighet, som sammanräknar röstsedlarna från landstingsmannavalen och fullmäktigvalen i en och samma kommun, dels till de olika bestämmelserna om sammanräkningens påbörjande i fråga om landstingsmannaval och stadsfullmäktigval samt vissa andra förhållanden torde det enligt styrelsens mening vara lämpligast och riktigast att, även då röstavlämningen för landstingsmannaval och fullmäktigval är gemensam, formellt behandla vardera röstavlämningen såsom särskild förrättning med var sitt protokoll, i vilket angives, att det ena valet skett i samband med det andra.»

Departementschefen.

Jag har redan i det föregående uttalat min anslutning till förbundsstyrelsens sålunda uttalade uppfattning. Särskilt protokoll för vartdera valet är, såsom styrelsen påpekar, av behovet påkallat redan av den anledningen, att den sammanräknande myndigheten, vilken skall tillställas bland annat valprotokollet, icke alltid är densamma för båda valen. I kommunalförordningarna för landet och för stad samt i landstingslagen bör sålunda uttryckligen stadgas, att vid dubbelval särskilt protokoll skall föras vid vartdera valet, samt att i detta särskilda protokoll skall angivas, att det ena valet skett i samband med det andra. I hithörande stadgande bör också klargöras, att vid dubbelval antalet avgivna kuvert, avtryck av kuvertomslagens sigill och antalet omslag skola angivas beträffande fullmäktigvalet i dess protokoll och beträffande landstingsmannavalet i dess protokoll. Om dylika bestämmelser intagas i kommunallagarna, och om i enlighet med vad av mig tidigare förordats stadgandena om påskrift å kuvert och sedlar skola gälla vid *samtliga* valförrättningar, blir det icke nödvändigt att enbart för förevarande reform ändra formulären till valprotokoll för landstingsmannaval och kommunalfullmäktigval.

Rösturna. Socialdepartementets promemoria.

I fråga om rösturna vid gemensam valförrättning heter det i promemorian: »Det torde böra tillåtas, att två rösturnor användas vid de gemensamma valen, men dylikt användande lärer icke böra göras obligatoriskt. Tillräcklig kontroll synes nämligen vinnas genom att valsedlarna efter förrättningen uppräknas och antalet jämföres med avprickningarna i röstlängden.»

Utlåtanden.

I denna punkt hava allenast *länsstyrelserna i Hallands* och *Jämtlands län* uttalat en från promemorian avvikande mening. Förstnämnda länsstyrelse föreslår en ovillkorlig föreskrift om användande av olika rösturnor för de skilda valen, på det att valkuverten från början måtte bliva sorterade, och länsstyrelsen i Jämtlands län anser, att det skulle bidraga till reda vid valen, om föreskrift lämnades om skilda rösturnor för de olika valen.

Departementschefen.

Huruvida vid dubbelval en gemensam valurna bör användas för båda valen, eller om för vartdera valet bör användas en särskild urna, blir vid det av mig föreslagna systemet med obligatorisk räkning av sedlarna för vartdera valet efter det att röstningen avslutats, beroende av vallokalsförhållandena och av antalet biträden, som äro att tillgå för valförrättningen. Att under sådana förhållanden införa obligatorisk föreskrift om tvenne urnor synes mig icke tillrådligt. Såvitt jag kunnat finna, lägga ej heller de nuvarande lagbestämmelserna några hinder i vägen för flera urnors användande vid dubbelval, ja ej ens vid enkelval. — I lagen om landsting talas det sålunda i 11 § 2 mom. e) om »valurnorna». — Erinras bör också, att nuvarande lagbestämmelser angående elektorsval ingenting innehålla angående användandet av en eller flera rösturnor, utan att härigenom, så vitt jag kunnat inhämta, några olägenheter uppkommit vid de gemensamma valförrättningarna.

Jag har därför ansett, att någon ändring i nu ifrågavarande bestämmelser icke bör göras, men att däremot i den blivande promemorian för valförrättare och väljare uppmärksamheten bör fästas på detta spörsmål och på de eventuella fördelar, som vid dubbelval användandet av en urna för vartdera valet kan medföra, särskilt till underlättande av kuvertens särskiljande och räkning.

Påskrift å valsedelsomslagen. Socialdepartementets promemoria.

Såsom sista punkt i promemorian behandlas frågan om att de omslag, i vilka valkuverten med sina sedlar inläggas, skola förses med påskrift om det val, de inlagda kuverten avse. En föreskrift i sådant syfte vore enligt promemorian ägnad att ytterligare förebygga förväxling, särskilt då röstsedlarna från båda valen skola behandlas av samma sammanräkningsförrättare.

Departementschefen.

Häremot hava inga erinringar framförts i de inkomna utlåtandena, och med godtagande av promemorians uppfattning har jag, såsom tidigare meddelats, ansett, att föreskrifter i det däri angivna syftet böra införas i kommunalförordningarna. Beträffande stadsfullmäktigval kan naturligtvis ett dylikt stadgande gälla allenast för det fall, att kuverten i enlighet med vad jag i det föregående föreslagit skola inläggas i omslag, d. v. s. aldrig för Stockholms vidkommande och beträffande övriga städer endast då sammanräkningen icke företages omedelbart efter det att valkuverten räknats oöppnade.

Bestämmelse om påskrift å valkuvertomslagen bör införas jämväl i lagen den 20 maj 1921 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän.

D. Specialmotivering.

Lagbestämmelser.

För åstadkommande av de ändringar och tillägg i lagbestämmelser, som i det anförda av mig angivits, har jag låtit inom socialdepartementet utarbeta förslag till ändringar i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse på landet, förordningen samma dag om kommunalstyrelse i stad, förordningen den 23 maj 1862 om kommunalstyrelse i Stockholm, lagen den 20 juni 1924 om landsting, lagen den 30 juni 1920 om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse ävensom lagen den 20 maj 1921 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän.

Därjämte torde för åstadkommande av önskvärd likformighet beträffande bestämmelserna rörande sammanförandet av stadsfullmäktigval med val av elektorer till första kammaren vissa ändringar böra ske i lagen den 29 november 1920 om val till riksdagen. Chefen för justitiedepartementet torde senare i dag komma att anmäla förslag till sådana lagändringar.

Beträffande de erforderliga ändringarna i kommunalförfattningarna — i den mån de avse den nu behandlade frågan — må i korthet anföras följande.

Förordningen om kommunalstyrelse på landet.

§ 29.

Mom. 4 i förslaget består delvis av nuvarande § 29 mom. 5 a). Denna omflyttning har företagits för att föreskrifterna om den tid, under vilken kommunalfullmäktigvalen skola förrättas, och de därmed sammanhängande bestämmelserna om möjligheten att förrätta fullmäktigval i samband med landstingsmannavalet skola finnas stadgade före detaljbestämmelserna om huru skall förfaras vid dylika dubbelval.

Då den nuvarande bestämmelsen, att fullmäktigvalen skola förrättas å dag, »som kommunalstämma — — — bestämmer», lätteligen giver anledning till misstag, har jag utbytt ordet »kommunalstämma» mot orden »kommunalfullmäktige eller, där sådana icke finnas, kommunalstämma». En dylik formulering innebär visserligen ett avsteg från det system, som eljest tillämpas i förordningen om kommunalstyrelse på landet, men detta torde få anses vara mindre väsentligt, blott det blir fullt otvetydigt, vem det är som i denna fråga har beslutanderätten.

Det nuvarande förbudet mot att hålla kommunalfullmäktigval å dag, då landstingsmannaval för valdistriktet förrättas, har utbytts mot stadganden av innebörd *att* beslut om fullmäktigvalets hållande å sådan dag må under det år valet förrättas kunna fattas av kommunalfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av kommunalstämma och att jämväl för det fall, att landstings-

mannavalet äger rum tidigare än den 16 september, fullmäktigvalet må utsättas till dagen för landstingsmannavalet samt *att* vid dylika val å samma dag förrättningen för båda valen skall vara gemensam.

Dessutom har i detta moment inryckts bestämmelse, att vid dubbelval i regel samma exemplar av röstlängden bör användas vid båda valen.

Mom. 5 motsvarar nuvarande mom. 4. Bestämmelser hava tillagts om rätt att å valsedels framsida anbringa beteckning för det slag av val sedeln avser samt beträffande sedels giltighet vid dubbelval för det fall, att sedel inlagts i oriktigt kuvert, eller att i ett valkuvert inlagts två sedlar, av vilka den ena uppenbarligen avser fullmäktigvalet och den andra landstingsmannavalet.

Mom. 6 motsvarar nuvarande mom. 5 b).

Tillagts hava bl. a. bestämmelser, att å valkuvertet skall vara anbragt beteckning för det slag av val kuvertet avser, och att kuvertet alltid före utlämnandet skall förses med valdistriktsstämpel samt att kuvert, som saknar dylik beteckning, ej skall av valförrättaren mottagas.

Däremot har stadgandet angående möjlighet att företaga val »efter upprop» borttagits.

Längre fram i momentet hava införts bestämmelser, *dels* att valkuvertomslagen alltid skola förses med påskrift om det val kuverten avse, *dels* i fråga om dubbelval att efter röstningens avslutande de oöppnade kuverten skola räknas för vartdera valet för sig, att i vartdera valets protokoll skall antecknas antalet avgivna kuvert, att valkuverten för vartdera valet skola inläggas i sitt eller sina särskilda omslag, som vederbörligen förseglas och förses med påskrift, att omslagssigillen skola avtryckas och antalet omslag angivas i vartdera protokollet, samt att där dessutom skall antecknas, att valen skett i samband med varandra.

Mom. 7 motsvarar nuvarande mom. 5 c).

§ 80.

Mom. 1. Efter det första stycket hava tillagts *dels* ett förbud mot att hålla municipalfullmäktigval å samma dag som landstingsmannaval, *dels* bestämmelser angående rätt för municipalfullmäktige eller, där sådana ej finnas, municipalstämma att besluta om municipalfullmäktigvalets hållande å samma dag som fullmäktigval för kommunen, om detta icke förrättas i samband med landstingsmannaval, *dels* en bestämmelse, att vid samtidiga municipal- och kommunalfullmäktigval i samhälle som utgör eget valdistrikt med avseende å de båda valens förrättande i tillämpliga delar skall gälla vad i förevarande förordning är stadgat angående kommunalfullmäktigvals förrättande å samma dag som landstingsmannaval.

Tiden för ikraftträdandet har i fråga om samtliga förevarande lagändringar bestämts till så tidig dag som den 1 maj 1926, detta för att kommunalrepresentationerna snarast möjligt skola bliva i tillfälle att taga ställning till frågan om fullmäktigvalet skall i höst hållas å samma dag som landstingsmannavalet.

Förordningen om kommunalstyrelse i stad.

§ 14.

Mom. 2 har försetts med ett tillägg angående den möjlighet till tidigare rådstugusammanträde än den 16 september i stad med fullmäktige, som betingas av i § 23 mom. 2 omförmält medgivande att hålla stadsfullmäktigval å samma dag som landstingsmannaval.

§ 23.

Mom. 1 består av nuvarande § 23. Ett tillägg har gjorts för att tydliggöra, att magistraten vid bestämmande av dagar för stadsfullmäktigvalen och ordning i övrigt för desamma har att iakttaga vad i mom. 2 stadgas angående tiden för valen och angående stadsfullmäktiges, respektive allmän rådstugas rätt att besluta om fullmäktigvals hållande å samma dag som landstingsmannaval.

Mom. 2 består delvis av nuvarande § 31 mom. 1 samt de två första styckena i § 24 mom. 2. Angående orsaken till denna flyttning hänvisas till vad förut anförts angående motsvarande överflyttning i förordningen om kommunalstyrelse på landet.

Såsom nya hava införts bestämmelser om fullmäktigvalens hållande i samband med landstingsmannaval — jfr § 29 mom. 4 i förordningen om kommunalstyrelse på landet.

Slutligen hava i detta lagrum införts dels ett stadgande om den röstlängd som skall användas och dels bestämmelser, att vid dubbelval, där den sammanräknande myndigheten är densamma vid båda valen, samma exemplar av röstlängden i regel bör användas, men att, där de sammanräknande myndigheterna ej äro desamma, ovillkorligen särskilt exemplar för vartdera valet skall användas.

§ 24.

Mom. 1. I detta lagrum hava i fråga om beteckning å sedel samt sedels giltighet införts motsvarande bestämmelser som i § 29 mom. 5 i förordningen om kommunalstyrelse på landet.

Mom. 2. Av det nuvarande momentet hava, som tidigare nämnts, de två första styckena flyttats till § 23 mom. 2.

I övrigt har i fråga om beteckning och stämpel å valkuvert införts motsvarande bestämmelser som i § 29 mom. 6 i förordningen om kommunalstyrelse på landet samt borttagits stadgandet om röstning efter upprop.

Längre fram i momentet hava *dels* tillagts bestämmelser, att valkuverten skola räknas efter röstningens avslutande och antalet valkuvert antecknas i protokollet, *dels* i stället för de nuvarande bestämmelserna om huru skall förfaras, då sammanräkningen ej verkställes omedelbart, införts stadganden om kuvertens inläggande i omslag, dessas försegling, sigillens avtryckning i protokollet och anteckning i detta om antalet omslag, vari kuverten inlagts.

Dessutom hava liksom i motsvarande lagrum i förordningen om kommunalstyrelse på landet, § 29 mom. 6, införts särskilda förtydligande bestäm-

melser, om huru efter röstningens avslutande skall förfaras vid dubbelval, samt bestämmelse, att härvid anteckning i vartdera protokollet skall göras därom att valen skett i samband med varandra.

§ 31.

Sedan den nuvarande paragrafens mom. 1 flyttats till § 23 mom. 2, består § 31 av dess nuvarande mom. 2. Annan ändring har icke skett i paragrafen.

Förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm.

§ 10.

Bestämmelser hava tillagts, att å valsedels framsida får vara anbragt beteckning för det slag av val sedeln avser, att å valkuvert skall vara anbragt sådan beteckning, samt att kuvert utan beteckning ej skall av valförrättaren mottagas.

Vidare hava här införts de särskilda bestämmelserna angående sedels giltighet ävensom stadganden om sedlarnas räknande omedelbart efter röstningen och anteckning i valprotokollet om antalet kuvert. Några förtydligande bestämmelser i hithörande frågor vid dubbelval äro däremot icke erforderliga, eftersom i Stockholm stadsfullmäktigval alltid hålles i samband med elektorsval.

Lagen om landsting.

Vissa av de ändringar i landstingslagen, som erfordras i samband med den föreslagna reformen, skulle visserligen kunna vinnas genom en allmän hänvisning till förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad, men då en del av de i sagda förordningar föreslagna bestämmelserna, såsom angående påskrift å kuvert och sedlar samt rörande valsedels giltighet, alltid måste komma till direkt uttryck jämväl i landstingslagen, har det ansetts lämpligt att underkasta landstingslagen i det stora hela enahanda revision som de nämnda kommunalförordningarna. Därmed torde för övrigt lagtillämpningen underlättas för valförrättare och framför allt för gemene man.

9 §.

Till den nuvarande paragrafen har tillagts ett stycke innehållande *dels* bestämmelse, att, där vederbörande kommunala myndigheter beslutat att fullmäktigvalen skola hållas på samma dag som landstingsmannaval, de båda valen skola förrättas i samband med varandra, *dels* enahanda föreskrifter beträffande röstlängdsexemplar vid dylika gemensamma valförrättningar, som föreslagits i § 23 mom. 2 i förordningen om kommunalstyrelse i stad.

10 §.

Här hava införts bestämmelser om beteckning å valsedel för det val sedeln avser samt angående sedels giltighet.

11 §.

2 mom. e). Bestämmelserna om beteckning å valkuvert hava här införts och likaså bestämmelserna, huru skall förfaras efter röstningens avslutande —

jfr § 29 mom. 6 i förordningen om kommunalstyrelse på landet och § 24 mom. 2 i förordningen om kommunalstyrelse i stad.

Lagen om rätt för vissa väljare att utan personlig inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val o. s. v.

12 §.

I andra stycket har insatts medgivandet att å valsedelns framsida anbringa beteckning för det slag av val, sedeln avser.

Bestämmelsen om obligatorisk påskrift å innerkuvertet bör medföra ändring i kungörelsen angående kuvertformulären.

Lagen med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän.

7 §.

Bestämmelser hava tillagts om att valkuvertomslagen skola förses med påskrift om det slag av val kuverten avse, varjämte införts särskilda förtydligande bestämmelser, huru efter röstningens avslutande varje dag skall förfaras vid dubbelval, samt stadgande om att därvid anteckning skall göras i vartdera protokollet därom att valen skett i samband med varandra.

II. Ändrade bestämmelser angående val av suppleanter för landstingsmän.

I skrivelse den 22 april 1925, nr 131, anhöll riksdagen om utarbetande av förslag till sådana ändringar i gällande bestämmelser angående utseende av suppleanter för landstingsmän, att de namn, som å spaltad valsedel kunde vara upptagna å sedelns högra sida såsom särskilda suppleantnamn för viss landstingsman, erhölle företräde framför övriga å sedeln upptagna namn. *Betänkande i ämnet.*

Sedan i anledning härav Kungl. Maj:t den 20 juli 1925 bemyndigat chefen för socialdepartementet att tillkalla en sakkunnig person att inom socialdepartementet biträda med utredning i det i riksdagsskrivelsen berörda hänseendet, tillkallade jag samma dag revisionssekreteraren Hadar Kylander att biträda vid ärendets behandling.

Den 29 januari 1926 avgav härefter Kylander »*Betänkande angående val av suppleanter för landstingsmän och för elektorer vid val till riksdagens första kammare*». Vid betänkandet voro fogade förslag till vissa ändringar i lagen om landsting och lagen om val till riksdagen.

Över detta betänkande har utlåtande inhämtats från överståthållarämbetet och länsstyrelserna, varjämte, sedan magistraterna i Göteborg, Malmö, Norrköping, Gävle och Hälsingborg beretts tillfälle att avgiva yttrande i ämnet, sådant yttrande inkommit från magistraterna i de tre förstnämnda städerna. *Yttranden över betänkandet.*

Beträffande nu gällande bestämmelser samt frågans föregående behandling lärer jag kunna hänvisa till vad därom anförts i det omförmälda be-

tänkandet, vilket torde få fogas som bilaga vid statsrådsprotokollet i detta ärende. Den ändring, som föreslås i de vid betänkandet fogade författningsförslagen, går, i korthet sagt, ut på att inom varje parti, som tilldelats mera än en plats, skola för utseende av suppleanter företagas så många sammanräkningar för varje ordinarie representant, som partiet erhållit platser, och att vid varje ny sammanräkning icke blott namn å den, som blivit utsedd till ordinarie representant, utan även namn å den, som utsetts till suppleant för den representant, sammanräkningen avser, skall anses såsom obefintligt.

Beträffande det närmare innehållet av författningsförslagen samt de skäl som anförts för desamma tillåter jag mig ävenledes hänvisa till betänkandet.

De över betänkandet avgivna utlåtandena gå övervägande i tillstyrkande riktning. Sålunda har förslaget tillstyrkts eller lämnats i huvudsak utan erinran av samtliga myndigheter, utom överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Jönköpings och Malmöhus län.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anför:

»På skäl, som i betänkandet anförts, är enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes mening den i betänkandet föreslagna reformen synnerligen lämplig. Väl kommer den ifrågasatta metoden att vid vederbörliga röstsammanräkningar medföra något ökat arbete, men detta torde icke bliva av den omfattning, att det i någon mån behöver verka avskräckande. Suppleantsammanräkningarna äro nämligen i regel enkla. Om sålunda, sedan röstsedelmaterialet ordnats för röstsammanräkning för utseende av första suppleanten för viss landstingsman eller elektor, samma röstsedlar ånyo en eller flera gånger omräknas för de efterföljande suppleantnamnen, torde arbetet härmed icke komma att taga någon nämnvärd tid i anspråk.»

I samma riktning uttala sig *länsstyrelserna i Gotlands* och *Blekinge län.*

Länsstyrelsen i Uppsala län har däremot framhållit, att föreskriften om så många suppleantsammanräkningar inom visst parti, som partiet erhållit platser, kunde föranleda åtskilligt arbete som icke bleve till praktisk nytta, och att särskilt i det fall, då spaltade valsedlar komme till användning och å dessa två olika suppleantnamn uppförts för varje namn å ordinarie representant, en sammanräkningsprocedur av den angivna omfattningen icke syntes vara av behovet påkallad.

Liknande anmärkning har framställts av *länsstyrelsen i Västernorrlands län.*

Länsstyrelsen i Östergötlands län har framhållit, att, därest den spaltade valsedelstypen gjordes obligatorisk, det syntes länsstyrelsen som om frågan skulle komma ännu närmare sin rätta lösning.

Länsstyrelsen i Kristianstads län har förklarat, att länsstyrelsen icke hade något att erinra mot det föreslagna förfaringssättet i och för sig, men att de ifrågavarande olägenheterna i verkligheten syntes vara tämligen obetydliga. Det kunde vid sådant förhållande ifrågasättas, om dylika rena undantagsfall kunde motivera det föreslagna förfarandet med ett flertal nya sammanräkningar, vilka givetvis komme att medföra ett avsevärt arbete för de sammanräknande myndigheterna. Länsstyrelsen har i stället såsom möj-

ligen tänkbar framhållit en annan anordning, innebärande, att med bibehållande av den nu gällande anordningen bestämmelse infördes därom, att, när landstingsman avgått och hans suppleant inträtt, ny sammanräkning för utseende av ytterligare en suppleant skulle verkställas av den sammanräknande myndigheten.

Överståthållarämbetet har yttrat följande:

»För den händelse flere partier rösta under gemensam beteckning blir vid ett sådant tillvägagångssätt vid utseende av suppleanter som det föreslagna visserligen den valde vid förfall företrädd av likasinnade genom de två första suppleanterna, men skulle jämväl dessa två hava förfall riskeras att den ordinarie ledamoten företrädes av en person tillhörande en helt annan partigrupp. Anses behövligt att flera än två suppleanter för varje vald landstingsman utses, torde väl, för att tillgodose önskemålen för ifrågavarande lagändringar böra tillses att vederbörande suppleanter tillhöra samma parti, som den valde. Detta kan ju åstadkommas genom att å spaltad sedel upptages flera namn än två.»

Länsstyrelsen i Jönköpings län har anfört följande:

»De föreslagna bestämmelserna komma icke att medföra andra tekniska olägenheter än dem, som ligga däri, att sammanräkningsförfarandet genom desamma, åtminstone delvis, onödigt kompliceras. Det med de nya bestämmelserna avsedda sammanräkningsförfarandet giver emellertid till resultat, att i många fall de för en landstingsman respektive elektor utsedda suppleanterna bliva desamma som för varje annan partiets landstingsman respektive elektor, ävensom att de utsedda suppleanterna komma att inkallas i alldeles samma ordning för alla partiets landstingsmän respektive elektorer. I flertalet fall, där tvåspaltad valsedel icke användes, kommer alltså att inträffa, att förste suppleanten blir densamme för alla partiets landstingsmän respektive elektorer, men det kommer att bero på en tillfällighet, vem som blir denne förste suppleant. Från synpunkten att söka främja uppkomsten av gemensamma vallistor är detta icke tillfredsställande. Kungl. Maj:ts befallningshavande vill hålla före, att den lämpligaste utvägen vore att göra användandet av tvåspaltad valsedel obligatoriskt vid de val, varom här är fråga, och att samtidigt vid sammanräkning för utseende av suppleant för viss landstingsman respektive elektor giva företräde åt de för honom å sedelns högra sida upptagna särskilda suppleantnamnen framför övriga å sedeln upptagna namn. Detta borde kombineras med en föreskrift, att endast två sammanräkningar skulle företagas för varje landstingsman respektive elektor. Det kan därvid givetvis icke alltid undvikas, att valsedelsformuläret i mindre utsträckning lämnas outfyllt, men det skall dock endast i undantagsfall behöva inträffa, att en landstingsman respektive elektor får mindre än två suppleanter, och detta antal anses ju redan nu tillräckligt för landstingsman eller elektor från parti, som endast erhållit en plats. För övrigt skulle även med de nya bestämmelserna, i följd av valmaterialets ofullständighet, det kunna förekomma fall, då en landstingsman respektive elektor endast finge en eller kanske ingen suppleant.»

Länsstyrelsen i Malmöhus län har förklarat sig i huvudsak tillstyrka förslaget, därvid tillagts, att det ökade arbetet för länsstyrelserna icke kunde bliva avsevärt. I en punkt har emellertid länsstyrelsen framställt anmärkning och i sådant hänseende anfört följande:

»I ett avseende vill emellertid Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande föreslå en ändring, nämligen beträffande 21 § andra stycket i lagen om lands-

ting. Det kan vid val, om vilka här är fråga, inträffa, i synnerhet då vallista utan särskilda ersättarnamn användes, att samme person blir suppleant för varje landstingsman i samma inkallelseordning, således såsom första, andra eller senare namn. Om två eller flera landstingsmän få förhinder, skulle han således kunna ifrågakomma att ersätta en var av dem. Detta fall har i förslaget lösts på det sätt, att dylik suppleant skall ersätta den landstingsman, som först anmäler förhinder. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande kan icke finna denna anordning vara lämplig. Om också första suppleantnamnet är detsamma för två landstingsmän, kan givetvis inträffa, att andra namnet icke är det. Det synes Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande vara otillfredsställande, om frågan, vilken av de två som stå såsom andra namn skall inträda, bleve beroende av den tillfälligheten, att hindret för den ene landstingsmannen anmälts tidigare än hindret för den andre. Än mindre tillfredsställande är, att om anmälningarna rörande hinder inkomme samtidigt det i själva verket skulle ligga i länsstyrelsens skön att inkalla vilken som hälst av de två, som angivas med andra namnet. Det riktiga synes Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande vara, att denna fråga avgöres med hänsyn till den ordning, vari de landstingsmän blivit valda, om vilkas ersättande fråga är, samt att följaktligen lagändringen i detta avseende får det innehåll, att, därest för landstingsman inträffar hinder, som i förevarande lagrum sägs, länsstyrelsen skall inkalla den närmast i ordningen varande suppleanten, därvid iakttages, att, för den händelse samme suppleant enligt röstsammanräkningen blivit utsedd att företräda två eller flera landstingsmän, vilka anmält hinder, han, oavsett om han förut med avseende å samma landstingssammanträde kallats såsom suppleant för annan, skall ersätta den av dessa landstingsmän, vilken först förklarats vald.»

Departementschefen. Det torde icke erfordras särskild motivering från min sida för den uppfattningen, att en ändring av gällande bestämmelser rörande sättet för utseende av suppleanter för landstingsmän är påkallad. Frågan gäller endast det sätt, varpå ändringen lämpligast kan ske.

I detta hänseende ansluter jag mig till det i omförmälda betänkande framlagda förslaget, vilket hos de hörda myndigheterna vunnit övervägande anslutning. Gentemot de invändningar, som från vissa håll framställts mot förslaget därom, att dess genomförande skulle föranleda ökat besvär för myndigheterna, tillåter jag mig åberopa vad av länsstyrelserna i Malmöhus och i Göteborgs och Bohus län anförts i motsatt riktning. Flera av de framställda erinringarna synas för övrigt sammanhänga med den uppfattningen, att valsedlar av den spaltade typen borde göras obligatoriska vid ifrågavarande val. Förutom de i betänkandet framhållna, rent tekniska svårigheterna torde emellertid härutinnan förtjäna beaktande, att den äldre valsedelstypen i många fall bäst motsvarar väljarnas behov. När ett parti går till val utan samverkan med annat parti, torde det nämligen i regel förhålla sig så, att väljarna, i den mån de å sedlarna upptagna kandidaterna icke bliva valda till ordinarie representanter, önska giva dem sin röst till suppleanter i samma ordning. Visserligen skulle denna avsikt kunna förverkligas även med det spaltade valsedelsformuläret, om ett stadgande infördes av den innebörd som överståthållarämbetet ifrågasatt, eller att för varje representant finge å valsedelns högra sida upptagas ett större antal suppleantnamn, men detta är en utväg, som icke torde kunna göras fullt klar för den stora massan av

väljare och som i allt fall medför en avsevärd omgång. Jag har således icke kunnat ansluta mig till detta uppslag.

Vad särskilt angår den av länsstyrelsen i Kristianstads län föreslagna anordningen, må nämnas, att, om det endast gällde val av efterträdare, ett sådant tillvägagångssätt som det föreslagna, liknande det vid val till första kammaren stadgade, givetvis kunde ifrågakomma, men att ett dylikt förfarande, på sätt i betänkandet framhållits, icke är lämpligt, då fråga är om suppleanter, vilka skola stå till förfogande jämväl vid tillfälligt förfall för ledamot.

Överståthållarämbetet anmärker, att med det i betänkandet föreslagna tillvägagångssättet det personliga ersättarskapet kan tryggas med avseende å två suppleanter för varje ordinarie representant men icke med avseende å den tredje och följande suppleanten. Ämbetet antyder emellertid samtidigt, att det är tillräckligt med två suppleanter för varje ordinarie representant. De följande sammanräkningarna äro också i främsta rummet avsedda för undantagsfall och för att möta hela partiets behov av suppleanter, för den händelse särskilt att de första suppleantnamnen äro desamma för partiets samtliga landstingsmän.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har funnit det otillfredsställande, att, om samma person står som förste suppleant för flera landstingsmän som få förfall, det avgörande för frågan vilken av dessa han skall ersätta, blir för vilken hinder först anmäles. Denna uppfattning delar jag icke. Den ifrågavarande suppleanten torde på sätt som föreslagits böra rycka in, där behovet först yppas. Endast i det av länsstyrelsen i Malmöhus län närmast åsyftade fallet, att anmälan om hinder för två eller flera landstingsmän, som hava samme förste suppleant, göres fullkomligt samtidigt och de hava olika andre-suppleanter, synes anmärkningen värd beaktande. Emellertid äro givetvis icke från myndigheternas sida några obehöriga manipulationer härvid att befara. Från ifrågavarande ordinarie representanters sida kunna sådana åtgöranden icke tänkas utan att de sinsemellan samverka och att de avstå från sina egna platser. Men ett sådant avstående kan icke ske utan förfall. Jag har på grund av det anförda ansett mig icke böra vidtaga någon ändring i förevarande del.

De föreslagna bestämmelserna rörande ändring i landstingslagen hava sammanförts med de ändringar i samma lag, vilka erfordras för beredande av möjlighet för gemensamma valdagar.

Riksdagens ifrågavarande skrivelse avsåg visserligen endast suppleantval vid landstingsmannaval. De olägenheter som åberopades av riksdagen föreligga emellertid i samma mån beträffande suppleantval vid val av elektorer till riksdagens första kammare. På sätt i den sakkunniges betänkande föreslagits torde följaktligen motsvarande ändring som den, vilken nu förordats i fråga om landstingsvalen, böra genom ändring av lagen om val till riksdagen genomföras i fråga om elektorsvalen. Chefen för justitiedepartementet torde senare i dag komma att framlägga förslag i sådant hänseende.

Departementschefen uppläser härefter inom socialdepartementet upprättade förslag till lagar a) om ändrad lydelse av § 29 samt § 80 mom. 1 i förordningen den 21 mars 1862 (nr 13) om kommunalstyrelse på landet, b) om ändrad lydelse av § 14 mom. 2 samt §§ 23, 24 och 31 i förordningen den 21 mars 1862 (nr 14) om kommunalstyrelse i stad, c) om ändrad lydelse av § 10 i förordningen den 23 maj 1862 (nr 33) om kommunalstyrelse i Stockholm, d) om ändrad lydelse av 9 och 10 §§, 11 § 2 mom., 12 § 5 mom., 13 § 3 mom. samt 14 och 21 §§ i lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting, e) om ändrad lydelse av § 12 i lagen den 30 juni 1920 (nr 392) om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse, samt f) om ändrad lydelse av 7 § i lagen den 20 maj 1921 (nr 252) med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän, varefter departementschefen hemställer, att förslagen måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Conr. Falkenberg.

Bilaga.

Betänkande

angående val av suppleanter för landstingsmän och för elektorer vid val till riksdagens första kammare.

I samband med införandet år 1921 av en ny sammanräkningsmetod vid valen till riksdagens kamrar reformerades även bestämmelserna om val av ersättare åt avgången ledamot av första kammaren.

Syftet med sistberörda reform var att förstärka det redan förut gällande *personliga* ersättarskapet. Till motivering av de nya stadgandena härom anförde de sakkunniga, vilka utarbetat det till grund för omförmälda lagändringar liggande förslaget, bland annat följande:

Det personliga ersättarskap, som nu gällande stadganden innebära, är så till vida icke fullt genomfört, som det icke gives någon möjlighet för valmannen att, ifall han önskar viss bestämd person till efterträdare åt viss bestämd representant, utmärka detta. Samma person kan komma att stå såsom efterträdare åt partiets samtliga riksdagsmän i valkretsen; huruvida han närmast är ersättare för A eller B eller C beror på vilkendera av dessa, som först avgår. Vi hava velat bereda ett ytterligare utrymme för det personliga ersättarskapet genom en särskild form för valsedlarnas utfyllande.

I dylikt syfte föreslå vi nämligen ett sådant formulär för valsedel vid val till första kammaren, att sedeln avdelas i en vänster- och en högerkolumn, den förra avsedd för de för själva riksdagsmannavalet upptagna namnen, den senare för särskilda ersättarenamn. I den vänstra kolumnen skola namnen uppföras vart för sig i särskilda rutor. Mot varje ruta å vänstra sidan svarar å den högra en särskild ruta, i vilken må kunna uppföras ett eller två namn, vilka framför andra skola komma i betraktande vid val av efterträdare åt den i förstnämnda ruta angivna riksdagsmannen i den ordning, vari de uppförts. Även om denna anordning genomgående praktiseras, kan givetvis allt fortfarande inträffa, att samma person samtidigt kan vara efterträdare åt flera riksdagsmän. Men detta beror då på att valmännen uppfört honom i flera ersättarerutor, vilket nämligen skulle kunna ske.

Anordningen har emellertid icke obligatorisk karaktär. Den, som vill, kan rösta i överensstämmelse med det nuvarande tillvägagångssättet, i vilket fall, vad hans valsedel beträffar, namnen vid ersättarevalet komma i betraktande enligt samma regler som de nu gällande.

Efter proposition, nr 120, till 1922 års riksdag genomfördes den nya sammanräkningsmetoden vid val till landsting, stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige samt vid val av elektorer för val till första kammaren. Propositionen upptog icke nya bestämmelser angående respektive ersättare-

val. Emellertid väcktes i anledning av proposition en motion (I: 121 av herr Lyberg m. fl.) med förslag, att riksdagen ville för sin del besluta sådana ändringar i kommunallagarna, att vid val av kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige och landstingsmän kunde å valsedel upptagas särskilda efterträdarenamn för vart och ett av de namn, som avsåge själva valet.

Till motivering av detta yrkande anfördes i motionen:

De skäl, som av proportionsvalssakkunniga anförts för ifrågavarande anordning vid förstakammarvalen, synas i än högre grad tala för ett medgivande i lag av enahanda förfaringssätt vid ifrågavarande kommunala val, emedan därigenom skulle för företrädare av olika åskådningar inom en kommunal valkrets beredas större möjlighet att enas om *gemensamma vallistor*, därest, såsom icke sällan är fallet, benägenhet därtill förefinnes. Erfarenheten särskilt från de allmänna kommunalfullmäktigval, vilka förrättats sedan fullmäktiginstitutionen blev obligatorisk även i ett stort antal av våra landskommuner, visar, att benägenheten att därvid genom överenskommelse om gemensamma listor under gemensam partibeteckning undvika valstrid med alla de därmed förbundna slitningar, arbete och kostnader varit ganska omfattande. Men redan vid de fullmäktigval, som förrättades första gången efter tidpunkten för nyssberörda reforms genomförande, övergavs icke sällan tanken på dylika gemensamma listor av den anledningen, att det icke fanns någon möjlighet att ordna namnen på listorna så, att, där fullmäktig under valperioden avgick, efterträdare tillhörande samma meningsriktning som den avgående blev utsedd. Ty i sådant fall måste alltid den nya sammanräkningen giva till resultat, att den av de förut icke valda, vars namn stod först på den för alla väljare gemensamma listan, blev till efterträdare utsedd, vare sig han tillhörde samma eller annan meningsriktning. Och i många fall, då man utan att uppmärksamma detta förhållande, enades om gemensamma listor vid de första allmänna kommunalfullmäktigvalen, men sedermera gång efter annan fick göra den erfarenheten, att vid sammanräkning för utseende av efterträdare successionen icke höll sig inom den meningsriktning, som representerades av avgången fullmäktig, har man vid påföljande allmänna fullmäktigval ansett sig nödsakad uppgiva tanken på ett dylikt samgående.

Enligt det genom förevarande proposition framlagda förslaget skulle i berörda hänseende saken för framtiden ställa sig på alldeles enahanda sätt. Det är emellertid uppenbarligen av vikt, att lagstiftningen så vitt möjligt främjar benägenheten hos och underlättar möjligheten för väljarna att genom valen föregående förhandlingar bestämma om de kommunala representationernas sammansättning. En dylik strävan att undvika onödiga valstrider kommer sannolikt att göra sig gällande icke blott vid fullmäktigvalen, utan också emellanåt vid val av landstingsmän för perioder, under vilka val till ledamöter av första kammaren icke inom vederbörande landsting kunna förekomma annat än efter Kungl. Maj:ts förordnande. Förutsättningarna för en samverkan i angivna hänseende bliva uppenbarligen större, i den mån väljarna med ledning av tidigare val efter enahanda rösträttsbestämmelser vunnit erfarenhet om de olika meningsriktningarnas styrka inom valkretsen.

Ett tillgodoseende av härmed förknippade önskemål beträffande valmetoden kan utan svårighet ske genom att i kommunallagarna upptages motsvarighet till vallagens ovan omförmälda bestämmelser om särskilda efterträdarenamn vid förstakammarval.

Konstitutionsutskottet (utlåtande nr 19) anförde i förevarande del:

I likhet med vad i motionen framhållits, finner utskottet nuvarande bestämmelser i fråga om val av ersättare för ledamöter i de kommunala repre-

sentantförsamlingarna så till vida mindre tillfredsställande, som de i viss mån måste komma att motverka användandet vid de kommunala valen av gemensamma vallistor för väljaregrupper företrädande olika meningsriktningar. Såsom påpekats i motionen, är det nämligen tydligt, att dessa bestämmelser icke tillåta en sådan anordning av ersättarenamnen å en dylik gemensam vallista, varigenom garantier kunna vinnas för att vid någon ordinarie ledamots avgång eller förfall samma meningsriktning, som denne representerat, kommer att bliva företrädd även genom hans vederbörligen utsedda ersättare. Understundom lär visserligen hava förekommit, att man vid användandet av gemensam vallista sökt skapa dylika garantier genom att efter överenskommelse de olika väljaregrupperna emellan i begränsad omfattning, vid sidan av den gemensamma listan, begagna speciella sådana för varje grupp. Denna utväg synes dock utskottet medföra åtskilliga vanskligheter, framför allt därför att den innebär möjlighet för några enstaka väljare att genom ett fullständigt särgående vid valet med avseende å ersättarenamnen fälla ett avgörande, som helt och hållet blir bestämmande för valresultatet i denna del. Den absoluta enighet inom valmanskåren i dess helhet, som denna utväg alltså förutsätter, för att de önskade garantierna verkligen skola vinnas, torde endast sällan vara till finnandes.

Den omständigheten, att för närvarande möjlighet ej torde vara för handen att vid användandet av gemensam vallista tillfredsställande garantera de olika väljaregruppernas särskilda intressen ifråga om ersättarenamnen, torde också, som i motionen betonats, vid åtskilliga tillfällen avhållit valmännen från dylik listas begagnande, då enighet därom eljest skulle hava kunnat uppnås. Utskottet instämmer emellertid till fullo med motionärerna däri, att den särskilt vid kommunala val ofta konstaterade benägenheten hos väljarekårerna att genom förhandlingar före valen överenskomma om representationernas sammansättning icke genom de formella anordningarna vid valen bör hindras att komma till uttryck. Det har därför synts utskottet påkallat, att det hinder härvidlag, som enligt vad ovan framhållits för närvarande förefinnes, måtte undanröjas.

Motionärerna hava även anvisat en enligt utskottets mening framkomlig väg att undgå nämnda hinder, när de pekat på de i fråga om val till riksdagens första kammare gällande bestämmelserna om rätt för väljare att använda valsedlar, å vilka kan upptagas särskilt efterträdarenamn vid vart och ett av de med avseende å själva riksdagsmannavalet angivna namnen. Genom att låta dessa bestämmelser, såsom i motionen föreslagits, bliva tillämpliga även på valen till de kommunala representationerna skulle tydligtvis förutom det ovan påvisade huvudsyftet även vinnas den ej minst i fråga om de kommunala valen värdefulla fördel, som särskilt uppmärksammades vid bestämmelsernas tillkomst, och som består däri, att den röstande blir i tillfälle att giva sitt votum för viss bestämd efterträdare åt viss bestämd representant. Om dessa bestämmelser vid tillämpningen på de kommunala valen modifieras därhän, att, såsom i motionen avsetts, användandet av den ifrågavarande typen av valsedlar icke blir obligatoriskt, och att antalet ersättarenamn å dylika valsedlar begränsas till att vara högst två utöver det antal representanter valet avser, torde ej heller några nämnvärda olägenheter av den föreslagna reformen vara att befara.

Utskottet anser på nu anförda skäl, att den i motionen I: 121 gjorda hemställan bör av riksdagen bifallas och får i detta syfte föreslå riksdagen att för sin del besluta vissa ändringar i förordningarna om kommunalstyrelse på landet, i stad och i Stockholm samt i förordningen om landsting, varigenom med nyss angiven modifikation berörda bestämmelser angående valsedlar vid förstakammarval ävensom därmed sammanhängande föreskrifter

i fråga om röstsammanräkningen måtte bliva i tillämpliga delar gällande för kommunal-, municipal- och stadsfullmäktigval samt för landstingsmannaval. Utskottet har i samband därmed även ansett sig böra föreslå samma bestämmelsers tillämpning jämväl på val av elektorer för utseende i vissa städer av ledamöter i riksdagens första kammare, vilket kräver viss ändring i lagen om val till riksdagen.

Två ledamöter anmälde reservation mot utskottets utlåtande i dess helhet och en ledamot yrkade avslag å ifrågavarande motion och vad utskottet i anledning av densamma hemställt.

Utskottets förslag blev bifallet av riksdagen och sanktionerat av Kungl. Maj:t (sv. förf.-saml. 1922 nr 240—243, 245). Ifrågavarande bestämmelser i landstingsförordningen (§§ 4, 6, 7, 8) hava sedan i oförändrad form upptagits i 1924 års lag om landsting (§§ 10, 13).

Emot de nya bestämmelserna angående utseende av suppleanter åt landstingsmän och åt elektorer för val av riksdagsmän i första kammaren hava framkommit åtskilliga anmärkningar. En del av dessa anmärkningar gälla i viss mån även de äldre bestämmelserna.

Sålunda gjorde *Kristianstads läns landsting* i yttrande över kommunalförfattningssakkunnigas betänkande IV med förslag till lag om landsting m. m. följande uttalande:

I fråga om val av suppleanter beslöts 1922 sådan förändring att genom uppdelning av valsedeln och uppförande av suppleanter, motsvarande de särskilda landstingsmännen, trygghet skulle vinnas för att valmännens avsikt beträffande ersättare skulle tillgodoses bättre än dittills skett. Emellertid har den tidigare föreskriften om suppleanternas successiva inträde efter landstingsman bibehållits. Därest vid förfall för landstingsmannen den för honom valde suppleanten jämväl är förhindrad, inträder den av partiets övriga suppleanter, som »blivit tidigare vald». Då nu — såsom ofta händer — grupper med väsentligt skilda åsikter i särskilda frågor gå fram under gemensam partibeteckning, kan lätteligen inträffa, att en landstingsman kommer att ersättas av en suppleant, som ej avsetts. Därest suppleantspalten upptagit två namn, borde väl även det senare av dessa namn äga företräde framför andra suppleanter. En dylik ordning torde överensstämma med syftet av den 1922 vidtagna ändringen i suppleantvalbestämmelserna. En jämkning i förevarande bestämmelser synes alltså önskvärd.

Med anledning av detta uttalande anförde vederbörande departementschef, statsrådet Malm, vid föredragning i statsrådet den 19 mars 1924 av förslaget till landstingslagen:

De i landstingsförordningen under 4, 6, 7 och 8 §§ upptagna bestämmelserna, vilka erhållit sin nuvarande lydelse genom lag den 9 juni 1922, och som av de sakkunniga i oförändrad form upptagits under 10 och 13 §§ i lagförslaget, hava i vad de avse val av särskilda suppleanter visat sig i tillämpningen medföra vissa oväntade svårigheter. Jag har dock icke ansett mig böra för närvarande föreslå någon ändring i bestämmelserna, enär landstingsmannaval skola äga rum först under år 1926, och frågan om rättelse i berörda avseende torde böra upptagas till behandling vid nästa års riksdag i samband med vissa andra spörsmål rörande kommunala val, som då väntas bliva föremål för prövning.

Vid 1925 års riksdag väcktes motion (I : 85 av herr Dahl) med hemställan, att riksdagen för sin del ville besluta sådan ändring i 13 § 3 mom. i lagen om landsting, att vid utseende av suppleanter för landstingsman främst måtte tagas i räkning de namn, som må vara särskilt upptagna såsom suppleanter för den ifrågavarande landstingsmannen.

Konstitutionsutskottet (utlåtande nr 14) anförde med anledning av motionen:

Syftet med ifrågavarande bestämmelser har varit att bereda möjlighet till en sådan anordning, att de röstande sättas i tillfälle att giva sitt votum åt två eventuella efterträdare för viss representant, och i enlighet härmed borde de å den spaltade sedelns högra sida upptagna namnen först ifrågakomma vid räkning till suppleanter. Vid här ifrågavarande bestämmelsers tillkomst genomfördes emellertid icke de ändringar i reglerna för sammanräkningsförfarandet vid utseende av suppleanter för landstingsmän, som för tillgodoseende av det nämnda syftet varit erforderliga. Enligt dessa regler skall för parti, som erhåller mera än en plats, endast en suppleant räknas för varje landstingsman, och dessa suppleanter utgöra ersättare i viss angiven ordning för en var landstingsman. Om valsedlarna upptaga två särskilda suppleantnamn för viss landstingsman, kommer det senare av dessa namn alltså icke ifråga vid sammanräkningen. Rättigheten att å valsedelns högra sida upptaga det senare suppleantnamnet blir alltså fullständigt utan betydelse.

Enligt utskottets mening måste det anses överensstämma med syftet i den år 1922 vidtagna lagändringen, att bestämmelserna om utseende av suppleanter ändras på sådant sätt, att de två namn, som kunna vara upptagna å högra sidan av spaltad valsedel, komma i fråga före övriga namn. För utarbetande av erforderliga lagändringar lärer emellertid en mera ingående utredning vara påkallad och förutsätter utskottet, att förslag i ämnet skall kunna framläggas till nästkommande riksdag.

Utskottet får alltså hemställa, att riksdagen, i anledning av motionen, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av förslag till sådana ändringar i gällande bestämmelser angående utseende av suppleanter för landstingsmän, att de namn, som å spaltad valsedel kunna vara upptagna å sedelns högra sida såsom särskilda suppleantnamn för viss landstingsman, erhålla företräde framför övriga å sedeln upptagna namn.

En reservant yrkade, att utskottet skulle, i anledning av motionen, hemställa om utredning av frågan, huruvida och på vad sätt behovet av flera särskilda suppleanter för en var landstingsman skulle kunna lämpligast tillgodoses.

Utskottets hemställan blev emellertid bifallen av riksdagen, och i enlighet därmed gjordes hos Kungl. Maj:t hemställan genom riksdagens skrivelse den 22 april 1925, nr 131.

Såsom framgått av det förut anförda gälla i förevarande hänseende ensartade bestämmelser beträffande suppleanter för elektorer vid förstakammarval som i fråga om suppleanter för landstingsmän. Därest ändring skall ske, torde denna därför böra göras samtidigt och efter samma linjer för de båda valen. Den följande framställningen avser alltså båda valen.

Efter förebilden av efterträdarevalen till första kammaren har man genom 1922 års omförmälda lagändringar vid val av ersättare åt stads- och kommu-

nalfullmäktige, landstingsmän samt elektorer infört, icke blott, såsom en fakultativ anordning, möjligheten att å valsedlarna upptaga särskilda ersättarenamn och en därefter lämpad ordning för namnens tagande i betraktande utan även bestämmelsen, att vid sammanräkningarna allenast namn å någon, som blivit genom valet utsedd till ordinarie representant, skall anses såsom obefintligt. Förut skulle röstvärdet vid varje ny sammanräkning tillgodoräknas den av de *förut ej valda* (d. v. s. till ledamot eller ersättare förut ej valda), vilkens namn stod främst å sedeln. Vid kommunalfullmäktige- och stadsfullmäktigevalen, där det liksom vid förstakammarvalen gäller utseende av efterträdare och icke suppleanter, har denna anordning icke medfört någon olägenhet. När någon blir utsedd till efterträdare, rycker han omedelbart in som ordinarie representant, och hans namn betraktas alltså på grund därav såsom obefintligt vid en följande sammanräkning. Annorlunda förhåller det sig vid ett suppleantval, där ersättaren skall stå till förfogande jämväl vid tillfälligt förfall för den ordinarie representanten och flera ersättare därför måste vid valtillfället utses.

En följd av det ifrågavarande stadgandet vid landstingsmans- och elektorsvalen är, att, om det äldre valsedelsformuläret användes eller särskilda suppleantnamn å det nya, spaltade formuläret icke ifyllas och sammanhållningen inom ett parti är stark, allenast en gemensam suppleant erhålles för partiets samtliga landstingsmän eller elektorer, huru många dessa än må vara. Råder splittring inom partiet, kunna flera suppleanter erhållas vid sammanräkningarna; och utnyttjas det nya valsedelsformuläret i full utsträckning medelst ifyllande å sedlarna av olika suppleantnamn för de olika representanterna, bliva givetvis lika många suppleanter som landstingsmän eller elektorer utsedda. Det senare av två å en spaltad valsedel för en landstingsman eller elektor särskilt upptagna suppleantnamn kommer dock i stort sett aldrig i betraktande. Endast om den först upptagna suppleantkandidaten förut blivit vid valet utsedd till ordinarie representant eller det första namnet av någon anledning är ogiltigt, får det andra namnet räknas.

I skarpaste belysning framträda de anmärkta oegentligheterna, då ett parti erhållit allenast en landstingsman eller elektor och således jämlikt 13 § 3 mom. a) första stycket i lagen om landsting och 5 § andra stycket i lagen om val till riksdagen, två suppleantsammanräkningar för landstingsmannen eller elektorn skola företagas. Båda dessa sammanräkningar måste nämligen giva samma resultat; en och samma person måste bliva utsedd till suppleant båda gångerna.

Svårigheterna hava framträtt vid, om icke alla, så åtminstone de flesta av de senaste valen. De sammanräknande myndigheterna torde väl undantagslöst hava betraktat namn å förut utsedda suppleanter såsom obefintliga och sålunda erhållit lika många suppleanter som landstingsmän eller elektorer eller, när fråga varit om parti, som endast blivit tillerkänd en plats, två suppleanter. I många fall har detta dock icke skett utan stor tvekan och efter rådplägning med sakkunniga. Stöd för det följda tillvägagångssättet har emellertid

kunnat hämtas i vissa efter lagändringen kvarstående, med densamma oförenliga bestämmelser. Utöver de i sådant hänseende redan anmärkta lagrummen må anföras, att landstingslagen 13 § 3 mom. b) och 5 mom. andra stycket samt vallagen 5 § femte stycket och 6 § tredje stycket uppenbarligen förutsätta, att, när tillräckligt antal giltiga namn finnas å valsedlarna, lika många suppleanter skola utses för varje parti som partiet erhållit landstingsmän eller elektorer.

Närmast till hands kunde synas ligga att avhjälpa de anmärkta missförhållandena på den av de sammanräknande myndigheterna anvisade vägen och således ånyo stadga, att vid varje följande suppleantsammanräkning namn å någon — till ledamot eller suppleant — förut vald skall betraktas såsom obefintligt.

Frågan skulle dock icke därigenom bliva tillfredsställande löst. De brister, som skulle komma att kvarstå, göra sig framför allt gällande, när valsedlar av den gamla typen komma till användning. Visserligen är suppleantskapet även då dylika valsedlar användas i viss mån personligt. Endast de valsedlar, som vid huvudvalet gällde för viss landstingsmans eller elektors namn, komma vid varje sammanräkning i betraktande. Utgången blir dock delvis beroende på en tillfällighet. Bliva A, B och C valda, blir D förste suppleant åt A, E åt B och F åt C; blir jämväl D vald, kommer E att stå som förste suppleant åt A, F åt B o. s. v.

Komma valsedlar av den spaltade typen till användning och utfylles den särskilda suppleantsidan å valsedlarna med olika suppleantnamn för de olika representanterna, blir resultatet beträffande förste suppleanterna tillfredsställande. Det kunde vid sådant förhållande givetvis ifrågasättas att göra den nya valsedelstypen obligatorisk. Det torde dock icke lämpligen kunna förebyggas, att sedlarna likväl lämnas helt eller delvis outfyllda i suppleantspalten. Därtill kommer, att frågan i allt fall icke vore löst beträffande det andra av särskilt upptagna suppleantnamn. Det skulle till följd därav kunna inträffa, att en ledamot komme att ersättas av annan än för honom särskilt vald suppleant. Detta sammanhänger med reglerna angående den ordning, i vilken suppleanterna skola inkallas till tjänstgöring.

Ett exempel skall klargöra läget. Vid ett landstingsmans- eller elektorsval äro ett partis valsedlar av följande typer:

å vänstra sidan: A. B. C. D. E.
å högra sidan: A_1 A_2 B_1 B_2 C_1 C_2 D_1 D_2 E_1 E_2.

Partiet erhåller fyra platser, som besättas med A. B. C. D. Vid suppleantvalet utses A_1 för A; B_1 för B; C_1 för C; D_1 för D, och suppleanterna skola inkallas i följande ordning:

för A: $A_1 \cdot B_1 \cdot C_1 \cdot D_1 \cdot$
» B: $B_1 \cdot A_1 \cdot C_1 \cdot D_1 \cdot$
» C: $C_1 \cdot A_1 \cdot B_1 \cdot D_1 \cdot$
» D: $D_1 \cdot A_1 \cdot B_1 \cdot C_1 \cdot$

Om både A och A_1 avgå eller bliva förhindrade att tjänstgöra, ersättas de icke av A_2, oaktat väljarna givetvis uppfört hans namn å sedlarna i sådan avsikt, utan i stället inkallas B_1. En följd härav blir, att B berövas den för honom avsedda och valda suppleanten. I stället inträder C_1, varigenom C berövas sin specielle suppleant, o. s. v.

Den enda möjligheten att undvika samtliga de berörda olägenheterna torde vara att genom särskilda sammanräkningar utse två suppleanter åt varje ordinarie representant. Därvid skulle givetvis vid den senare sammanräkningen icke blott namn å någon, som blivit genom valet utsedd till landstingsman eller elektor, utan även namn å någon, som blivit vid den för den ifrågavarande ledamoten förut gjorda suppleantssammanräkningen utsedd till suppleant, anses såsom obefintligt. Däremot skulle namn å någon, som blivit utsedd till suppleant för annan ordinarie representant, kunna ånyo komma i fråga. Samma person skulle alltså kunna utses till suppleant för flera landstingsmän eller elektorer.

På så sätt kan resultatet bliva, att dubbelt så många suppleanter erhållas som ordinarie representanter. Har partiet endast tilldelats en plats, blir det givetvis fallet. Men eljest kan det också inträffa, att endast två suppleanter erhållas, huru stort antalet landstingsmän eller elektorer än är. Detta är icke tillfredsställande. Har partiet erhållit mer än en plats, torde minst lika många suppleanter böra utses som antalet ordinarie platser. Detta skulle kunna åstadkommas genom ett stadgande av innebörd, att, om, efter företagandet av två sammanräkningar för varje landstingsman eller elektor, antalet olika suppleanter för partiets samtliga ordinarie representanter icke är lika stort som de ordinarie representanternas antal, ytterligare en sammanräkning för varje ordinarie representant skall företagas. Ernås ändock icke det önskade antalet, företages ytterligare en sammanräkning för varje ordinarie representant, o. s. v. Vid varje sådan sammanräkning skulle såsom vid den andra sammanräkningen namn å någon, som blivit genom valet utsedd till ordinarie representant eller till suppleant för den ledamot, sammanräkningen avser, anses såsom obefintligt. Efter så många sammanräkningar för varje ordinarie representant, som partiet erhållit platser, skall, om icke förr, det önskade antalet olika suppleanter för partiets samtliga representanter ovillkorligen erhållas, såvida valmaterialet därtill lämnar tillgång.

Med sådana regler som de nu beskrivna bleve dock särskilda bestämmelser om ordningen för suppleanternas inkallande behövliga för det fall, att antalet olika suppleanter för hela partiet bleve fullt utan att lika många sammanräkningar behövt verkställas, som partiet erhållit platser. De med dylika bestämmelser förenade vanskligheterna komme således fortfarande, om också endast undantagsvis, att kunna göra sig gällande.

Om man däremot stadgade, att, så snart ett parti erhållit mer än en plats, för varje landstingsman eller elektor skola företagas så många suppleantsammanräkningar inom det parti, för vilket han blivit vald, som partiet

erhållit platser, bleve särskilda regler angående ordningen för suppleanternas inkallande överflödiga. De för varje ledamot valda suppleanterna skulle då givetvis inkallas i den ordning, i vilken de blivit utsedda.

Med de föreslagna bestämmelserna bleve jämväl överflödiga de nuvarande stadgandena i landstingslagen och vallagen, att de nya sammanräkningarna skola ske i den ordning, vari landstingsmännen respektive elektorerna blivit valda.

Olägenheten med ifrågavarande anordning är, att den kan medföra arbete, som icke blir till praktisk nytta. Arbetet blir dock av enklaste slag och icke heller till omfattningen betungande. Då för valet av en ledamots förste suppleant de erforderliga valsedlarna äro uttagna och sorterade, kunna de följande röstsammanräkningarna icke avsevärt öka arbetsbördan. Däremot undvikes den omgång och den möjlighet till misstag, som ett avbrytande av sammanräkningarna på ett tidigare stadium och bestämmande delvis på annat sätt av ordning emellan suppleanter skulle medföra.

För landstingsman eller elektor, vald för parti, som endast tilldelats en plats, skulle givetvis fortfarande företagas två nya sammanräkningar inom detta parti.

Såsom nämnts, skulle med de föreslagna bestämmelserna icke behöva särskilt bestämmas den ordning, i vilken suppleanterna från det parti, för vilket den ordinarie representanten valts, skola i hans ställe inkallas. Emellertid torde i fråga om landstingssuppleanterna en åtskillnad böra göras för det fall, att landstingsman avgår, och det fall, att landstingsman eller behörigen kallad suppleant blir förhindrad att tjänstgöra vid visst landstingsmöte. Den omständigheten, att en suppleant blivit tagen i anspråk vid tillfälligt förfall för en landstingsman, får nämligen icke medföra, att han, då en annan landstingsman, för vilken han jämväl är suppleant, avgår, förbigås till det ordinarie representantskapet av en lägre i ordningen stående suppleant. Då däremot såväl det ena som det andra förhindret är tillfälligt, lärer det redan bestämda tjänstgöringsförhållandet icke böra rubbas.

Slutligen har, då suppleanterna skola tjänstgöra jämväl vid tillfälligt förfall för landstingsman, det i 10 § landstingslagen förekommande uttrycket »val av suppleant för avgången landstingsman» ansetts böra undergå jämkning.

De föreslagna lagändringarna torde lämpligen böra med visst undantag träda i kraft den 1 nästkommande juli.

Stockholm den 29 januari 1926.

Hadar Kylander.

Förslag
till
Lag

om ändrad lydelse av 10 §, 12 § 5 mom., 13 § 3 mom. samt 14 och 21 §§ i lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting.

Härigenom förordnas, att 10 §, 12 § 5 mom., 13 § 3 mom. samt 14 och 21 §§ i lagen den 20 juni 1924 om landsting skola, 10 §, 12 § 5 mom. och 14 § i nedan angivna delar, erhålla följande ändrade lydelse:

10 §.

Valen — — — — sedlar.
Vid — — — — kännetecken.
Å — — — — meningsriktning).
Valsedeln — — — — utvisar.

I förra fallet må namnen å valsedeln vara högst dubbelt så många som det antal landstingsmän, vilka skola utses för valkretsen; skall endast en landstingsman utses för valkretsen, må dock valsedel innehålla tre namn. Namnen gälla själva landstingsmannavalet samt, i den mån de därvid icke tagas i anspråk, val av *suppleanter*.

I senare fallet må å sedelns vänstra sida upptagas högst två namn utöver det antal landstingsmän valet avser. Dessa namn skola uppföras vart för sig i de särskilda rummen och gälla själva landstingsmannavalet samt, i den mån namnen därvid icke tagas i anspråk, val av *suppleanter*. För suppleantvalet må dessutom i motsvarande rum å sedelns högra sida uppföras högst två namn för vart och ett av de för själva landstingsmannavalet upptagna namnen. Upptager rum å sedelns högra sida två namn, skola de förekomma det ena under det andra.

Valsedel — — — — åsyftas.
Ogill — — — — namn.
Är — — — — namn såsom obefintligt.
Äro — — — — anses såsom obefintligt.
Finnas — — — — ogilla.

12 §.

5 mom. Länsstyrelse eller magistrat, som verkställt röstsammanräkning, åligger att översända avskrift av protokollet över förrättningen till landstingets expedition samt att utan lösen skyndsamt låta tillställa var och en landstingsman och suppleant ett utdrag av detsamma i vad det den ene eller den andre rörer; gällande detta protokollsutdrag såsom fullmakt för den valde. Magistraten skall ock inom tre dagar efter röstsammanräkningen till länsstyrelsen insända utdrag av protokollet över förrättningen, upptagande de personers namn och boningsort, som blivit till landstingsmän och supplean-

ter utsedda, med angivande tillika av den ordning, i vilken *de för varje särskild landstingsman valda suppleanterna blivit utsedda.*

Länsstyrelsen — — — — utgång.

13 §.

3 mom. Sedan valet av landstingsmän blivit avslutat, skola suppleanter utses sålunda, att för landstingsman, vald för parti, som endast tilldelats en plats, företagas två nya sammanräkningar inom detta parti, samt att för varje annan landstingsman *företagas så många nya sammanräkningar* inom det parti, för vilket han blivit vald, *som partiet erhållit platser.* Har landstingsman fått sig tillerkänd plats från flera partier, anses han vald för det parti, från vilket plats först tilldelades honom.

Vid varje ny sammanräkning tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka gällde för landstingsmannens namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen. Varje valsedel gäller såsom hel röst. Med iakttagande av att namn å någon, som blivit genom valet utsedd till landstingsman *eller till suppleant för den landstingsman, sammanräkningen avser,* anses såsom obefintligt, skall röstvärdet tillgodoräknas det namn, som står främst av de för den ifrågavarande landstingsmannen särskilt upptagna suppleantnamnen eller, om sådant namn ej finnes, det namn för själva landstingsmannavalet, som står främst å *sedeln,* eller, om ej heller sådant namn finnes, det namn, som står främst bland samtliga suppleantnamnen å sedeln. Den, som erhållit högsta rösttalet, är vald till suppleant *för den landstingsman, sammanräkningen avser.*

14 §.

Är — — — — avgöras.

Skiljes den valde från uppdraget, skall länsstyrelsen ofördröjligen underrättas. Länsstyrelsen låter sådan underrättelse i länskungörelserna införa samt inkallar, om icke i följd av besvär över valet annan person förklarats vara vald, till ordinarie landstingsman den *närmast i ordningen varande suppleanten.*

Förklaras — — — — valen.

21 §.

Avgår landstingsman under den för honom bestämda tjänstgöringstiden, låter länsstyrelsen sådant i länskungörelserna införa och inkallar till ordinarie landstingsman den *närmast i ordningen varande suppleanten.*

Inträffar för landstingsman eller behörigen kallad suppleant sådant hinder, att han ej kan vid landstinget sig inställa, åligger det honom att därom ofördröjligen underrätta länsstyrelsen, som till tjänstgöring vid det landsting inkallar *den närmast i ordningen varande, till sådan tjänstgöring förut ej inkallade suppleanten.* Den, för vilken hinder uppkommit, åligger tillika att så fort ske kan, till landstingets expedition insända skriftlig anmälan om det inträffade hindret och dess beskaffenhet.

Uppkommer för landstingsman eller suppleant, som inställt sig vid landstinget, sådant hinder, att han ej vidare kan tjänstgöra vid det landsting,

skall han ofördröjligen anmäla hindret hos landstingets ordförande, å vilken det ankommer att skyndsamt underrätta länsstyrelsen. Det ankommer därefter på länsstyrelsen att ofördröjligen inkalla suppleant efter vad *i andra stycket* är sagt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1926, dock att med avseende å inkallelse av suppleant för dessförinnan utsedd landstingsman äldre lag skall tillämpas.

Förslag
till
Lag
om ändrad lydelse av 5, 9 och 11 §§ i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

Härigenom förordnas, att 5, 9 och 11 §§ i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skola, 5 och 9 §§ i nedan angivna delar, erhålla följande ändrade lydelse:

5 §.

Rösterna — — — — stadgat.

Sedan valet av elektorer blivit avslutat, skola suppleanter utses sålunda, att för elektor, vald för parti, som endast tilldelats en plats, företagas två nya sammanräkningar inom detta parti samt att för varje annan elektor *företagas så många nya sammanräkningar* inom det parti, för vilket han blivit vald, *som partiet erhållit platser*. Har elektor fått sig tillerkänd plats från flera partier, anses han vald för det parti, från vilket plats först tilldelades honom.

Vid varje ny sammanräkning tages hänsyn blott till de valsedlar, vilka gällde för elektorns namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats i ordningen. Varje valsedel gäller såsom hel röst. Med iakttagande av att namn å någon, som blivit utsedd till elektor *eller till suppleant för den elektor, sammanräkningen avser*, anses såsom obefintligt, skall röstvärdet tillgodoräknas det namn, som står främst av de för den ifrågavarande elektorn särskilt upptagna suppleantnamnen eller, om sådant namn ej finnes, det namn för själva elektorsvalet, som står främst å sedeln, eller, om ej heller sådant namn finnes, det namn, som står främst bland samtliga suppleantnamnen å sedeln. Den, som erhållit högsta rösttalet, är vald till suppleant *för den elektor, sammanräkningen avser*.

9 §.

Underrättelse, som i 8 § sägs, kungör magistraten och inkallar, om icke i följd av besvär över valet annan person förklaras vara vald, till ordinarie elektor den *närmast i ordningen varande suppleanten*.

Förklaras — — — — stadgats.

11 §.

Avgår elektor under den för honom bestämda tjänstgöringstiden, tillkännagiver magistraten sådant i den ordning, vari meddelanden från magistraten pläga kungöras, och inkallar till ordinarie elektor den *närmast i ordningen varande suppleanten.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1926, dock att med avseende å inkallelse av suppleant för dessförinnan utsedd elektor äldre lag skall tillämpas.